

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
ในพื้นที่โครงการหลวง

The Development of Saving Group in Strengthening Social and
Economics Development in Royal Project Area

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์นิพนธ์ ไชยมงคล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ด.ร. ประสิทธิ์ โนรี

นายดิเรก สุณาเคน

นายчимโอน ปัญญา

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอารีย์ เชื้อเมืองพาน

คณะนักวิจัย

นายชุมพล รินคำ

นายสมวงศ์ ทิพย์ประจักษ์

นายกวินทร์ วิชาลัย

คำนำ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่โครงการหลวง ซึ่งได้ศึกษาถึงกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง อันประกอบไปด้วย ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่หอลอด ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเลา ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนแปะ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง ในรายงานนี้ได้แบ่งออกเป็น 6 บท โดยที่บทแรกเป็นบทนำที่อธิบายถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษาและอื่นๆ บทที่สองอธิบายถึงระเบียบวิธีการศึกษา บทที่สามอธิบายถึงรูปแบบและลักษณะของกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง และการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ บทที่สี่ได้อธิบายถึงสภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ของศูนย์ต่างๆ บทที่ห้ากล่าวถึงผลการศึกษาซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ และบทสุดท้ายเป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะที่ปรึกษาทุกท่านที่ให้คำปรึกษาจนการวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณชุมชนนุสสรณ์เครดิคยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด (สาขาภาคเหนือ) ชมรมสหกรณ์เครดิคยูเนียนภาคเหนือ ฝ่ายแผนงานกองพัฒนาเกษตรที่สูง สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ คณะกรรมการหมู่บ้านขุนแปะ บ้านแม่หอลอด บ้านห้วยลึก บ้านห้วยดอง บ้านบวกรัน และบ้านผาแตก ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล และเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ขอขอบคุณ คุณชิมโอน ปัญญา ที่ปรึกษาที่ช่วยให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์แก่คณะกรรมการกลุ่มเครดิคยูเนียนตัวอย่าง และที่จะลืมเสียไม่ได้ก็คือ มูลนิธิโครงการหลวง คณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการวิจัยครั้งนี้ จนทำให้มีงานวิจัยขึ้นมา

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อย่างไรก็ตามงานวิจัยครั้งนี้อาจมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง ดังนั้นคณะผู้วิจัยขอน้อมรับความบกพร่องและข้อผิดพลาดนั้นและจะพยายามแก้ไขในโอกาสต่อไป

คณะผู้วิจัย

ธันวาคม 2544

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	4
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.5 หน่วยงานที่จะนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์	4
บทที่ 2 ระเบียบวิธีการศึกษา	5
2.1 กรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสะสมทุน	5
2.1.1 แนวความคิดในด้านบทบาทของการสะสมทุนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ	5
2.1.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม	6
2.1.3 แนวความคิดในการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง	8
2.1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จต่อการดำเนินงานขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจชุมชน	9
2.2 ระเบียบวิธีการศึกษา	12
2.3 ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง	13
2.3.1 การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางเพื่อลดความอยู่รอดของชุมชน	13
2.3.2 การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการสะสมทุนในอดีต	14
2.3.3 การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรด้านการสะสมทุน	15

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 รูปแบบและลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์	23
3.1 รูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์	23
3.1.1 กลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เป็นทางการ	23
3.1.2 กลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นทางการ	23
3.2 ลักษณะของกลุ่มออมทรัพย์แต่ละประเภท	24
3.2.1 กลุ่มเครดิตยูเนียน	24
3.2.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	33
3.2.3 ธนาคารหมู่บ้าน	38
3.2.4 กลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ	44
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	49
4.1 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่หลอด	49
4.2 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเถา	51
4.3 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนแม่เป	54
4.4 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก	55
4.5 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง	58
4.6 สรุปสถานการณ์ทั่วไปของกองทุนหมุนเวียนในพื้นที่ที่ทำการศึกษา	60
บทที่ 5 ผลการศึกษา	64
5.1 การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่โครงการหลวง	64
5.2 การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิมไปสู่รูปแบบเครดิตยูเนียนที่เหมาะสม	68
5.3 การพัฒนาโดยการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนในพื้นที่ที่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	69

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาถึงรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละชุมชนของพื้นที่โครงการหลวง (2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าว (3) เพื่อศึกษาหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมและสามารถพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนได้อย่างแท้จริงและยั่งยืนซึ่งรูปแบบดังกล่าวคือ “สหกรณ์เครดิตยูเนียน” (4) ศึกษาหาสาเหตุในเขตชุมชนที่ไม่มีการจัดตั้งพร้อมนำรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วไปทดลองจัดตั้งในเขตพื้นที่โครงการหลวงแห่งอื่นที่ยังไม่มีการจัดตั้ง ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาแบบการมีส่วนร่วม (PAR) โดยเจาะจงส่วนตัวอย่างกลุ่มออมทรัพย์ในเขตพื้นที่โครงการหลวงให้เข้าร่วมทดลองปฏิบัติในโครงการนี้ จากการศึกษพบว่าการพัฒนาออมทรัพย์ตัวอย่างแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่โครงการหลวง การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิมไปสู่รูปแบบเครดิตยูเนียนที่เหมาะสม และการพัฒนาโดยการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนในพื้นที่ที่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งผลที่ได้จากการพัฒนาโดยเฉพาะการเข้าไปอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการออมทรัพย์ที่เหมาะสมให้แก่คณะกรรมการและสมาชิกที่สนใจได้ผลเป็นอย่างดี แต่เนื่องจากความไม่พร้อมของคณะกรรมการกลุ่ม และแรงใจหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน จึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมได้ แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนากลุ่มโดยการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนในพื้นที่ที่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งได้จัดตั้งจำนวน 2 กลุ่ม ผลการทดลองปรากฏว่า กลุ่มแรกนั้นมีความสำเร็จเป็นแบบปานกลางคือ มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จำนวนสมาชิกและทุนดำเนินงาน เพิ่มขึ้นทุกเดือน คณะกรรมการของกลุ่มก็มีความเข้าใจในหลักการของเครดิตยูเนียนมากขึ้น ส่วนอีกกลุ่มนั้น ระดับการพัฒนาเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป เพราะอยู่ในช่วงเริ่มต้นการฝึกสะสม และการสร้างความเข้าใจให้แก่สมาชิก ซึ่งผลการดำเนินงานก็เป็นที่น่าพอใจมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นทุกเดือน ส่วนข้อเสนอแนะในครั้งนี้นักวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรหันหน้ามาร่วมกันวางแผนและหาแนวทางในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่มีรูปแบบเหมาะสม โดยมีเป้าหมายที่ชุมชนเป็นหลัก ไม่ต้องคำนึงว่ารูปแบบการออมทรัพย์นั้นเป็นของหน่วยงานใด นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมด้านบัญชีและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มให้สามารถที่จะพัฒนาไปการเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน เป็นแหล่งเงินทุนที่มีความยั่งยืนสืบต่อไป

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศมีอัตราการเจริญเติบโตสูงเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล แม้ว่าการพัฒนาดังกล่าวจะส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศโดยรวมมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ก็ได้สร้างปัญหาไว้มากมายเช่น ความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท สังคมขาดระเบียบวินัย ประชาชนนิยมวัตถุมากขึ้น สถาบันครอบครัวและชุมชนหลายแห่งล่มสลาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ซึ่งได้มีการสรุปในการพัฒนาในอดีตไว้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน”

จากปัญหาดังกล่าวรัฐจึงได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งได้กำหนดกลยุทธ์ที่สำคัญก็คือ การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งสามารถจะปรับตัวเองได้ภายในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก นอกจากนี้คนในชุมชนจะต้องมีคุณภาพชีวิตและมีความสุขอย่างยั่งยืน และการที่จะให้แผนงานบรรลุเป้าหมายนั้นรัฐจะต้องเข้าไปส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังกล่าวและให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพราะคนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งการเข้าไปดำเนินงานดังกล่าวมีหลายแนวทางแต่แนวทางหนึ่งซึ่งเป็นที่กล่าวถึงกันมากที่สุดคือ “ธุรกิจชุมชน” ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้น โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชนและบริหารงานโดยคนในชุมชนเอง องค์กรดังกล่าวจะเป็นศูนย์กลางการกระจายโอกาสให้กับคนในชุมชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านการจัดการธุรกิจ การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงกระบวนการจัดสรรผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง ดังนั้นหากรัฐได้พัฒนาธุรกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และหากคนในชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ชุมชนมีความเข้มแข็งจะส่งผลทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

กลุ่มออมทรัพย์เป็นธุรกิจชุมชนประเภทหนึ่งที่กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในแต่ละชุมชนเข้ามาร่วมกันเพื่อร่วมกันสะสมเงินออมร่วมกัน การดำเนินการดังกล่าวเพื่อวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างแหล่ง

เงินทุนในชุมชน ซึ่งแหล่งเงินทุนดังกล่าวจะเป็นศูนย์กลางในการกระจายโอกาสให้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นทั้งในด้านเงินทุน สวัสดิการต่างๆ นอกจากนี้กลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวยังเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมด้านสังคมร่วมกันทำให้คนในชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคีซึ่งกันและกัน และอาจจะกล่าวได้ว่า “กลุ่มออมทรัพย์” ถือเป็นองค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างแท้จริงเพราะสามารถเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนและสังคมในชุมชนมีความสุข อย่างไรก็ตามการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในปัจจุบันได้มีหน่วยงานทั้งภาคเอกชนและรัฐบาลเข้าไปสนับสนุนส่งเสริมในการจัดตั้งเช่น กรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมให้แต่ละชุมชนจัดตั้ง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งนับว่าประสบความสำเร็จในด้านปริมาณเพราะกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่จะล้มเลิกการดำเนินงาน ส่วนกลุ่มออมทรัพย์ที่ดำเนินงานส่งเสริมโดยภาคเอกชน เช่น กลุ่มสังจรรย์และธนาคารหมู่บ้าน ก็มีลักษณะเดียวกันคือมีบางส่วนเท่านั้นที่จะสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน ปัญหาที่สำคัญก็คือ การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวส่วนใหญ่จะดำเนินงานตามรูปแบบที่หน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมเป็นสำคัญ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีความไม่เหมาะสมในหลายด้านเช่น ไม่สามารถพัฒนาให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ไม่มีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงไม่ได้มีการสร้างเครือข่ายเพื่อให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันเพราะรูปแบบการดำเนินงานแตกต่างกัน บางพื้นที่ยังมีการแข่งขันกันระหว่างหน่วยงานที่เข้าไปสนับสนุน ด้วยเหตุนี้กลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งในหลายชุมชนต้องล้มเลิกการดำเนินและ ไม่มีการจัดตั้งขึ้นมากอีกเลย

อย่างไรก็ตามในขณะที่กลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบอื่นเช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์สังจรรย์ หรือธนาคารหมู่บ้าน ไม่ประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนา แต่ยังมีกลุ่มออมทรัพย์อีกประเภทหนึ่งคือ “เครดิตยูเนียน” ซึ่งเป็นรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์เดียวที่สามารถพัฒนาให้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนได้ตามระเบียบการจดทะเบียนสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชน พ.ศ.2521 ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนถือเป็นสถาบันการเงินของชุมชนอย่างแท้จริงเพราะสามารถจะตอบสนองและแก้ไขปัญหา รวมถึงการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะคนยากจนเพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองได้อย่างแท้จริง ซึ่งรูปแบบของการจัดตั้งในรูปแบบดังกล่าวถือๆ ได้ว่าเป็นสถาบันการเงินของชุมชนอย่างแท้จริง (อารีย์ เชื้อเมืองพานและธนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2543)

ชุมชนในเขตพื้นที่โครงการหลวงก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิโครงการหลวงในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเกษตรในเขตพื้นที่สูง เพื่อให้ประชาชนในเขตพื้นที่มี

ชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ซึ่งการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเน้นดำเนินการด้านการผลิตภาคการเกษตร เป็นสำคัญ ประชาชนในเขตพื้นที่มีการเพาะปลูกพืชผักต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ส่งผลทำให้มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงทั้งด้านการผลิตและการตลาด (พรทิพย์ ผลเพิ่มและธนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2539) นอกจากนี้เกษตรกรผู้ปลูกพืชบางรายยังมีข้อจำกัดในด้านของเงินทุน จึงต้องพึ่งพาเงินทุนจากพ่อค้าจากพื้นราบซึ่งมักจะเสียเปรียบ ด้วยเหตุนี้จึงมีประชาชนในชุมชนบางแห่งได้รวมตัวกันจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และกลุ่มออมทรัพย์ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีจำนวนทั้งสิ้น 36 แห่ง มีชุมชนจำนวน 279 หมู่บ้าน ประชากร 94,169 คน แต่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพียง 13 หมู่บ้าน ใน 13 ศูนย์ และหากพิจารณาถึงจำนวนประชากรในแต่ละศูนย์กับจำนวนสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์จะมีสัดส่วนน้อยมากเช่น กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านห้วยตอง มีจำนวนสมาชิก 18 คน จากประชากรในหมู่บ้าน 400 กว่าคน ดังนั้นจึงเป็นประเด็นปัญหาว่า เหตุใดจึงมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเขตพื้นที่โครงการหลวงน้อยและกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นมีรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด และจะสามารถพัฒนาให้เป็น “สถาบันเงินชุมชน” ที่มีกฎหมายรองรับได้หรือไม่อย่างไร ทั้งนี้หากพัฒนาไปสู่รูปแบบดังกล่าวได้จะสามารถใช้เป็นต้นแบบเพื่อนำไปใช้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งในชุมชนที่เหลือ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละชุมชนของพื้นที่โครงการหลวง
- 1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าว
- 1.2.3 เพื่อศึกษาหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมและสามารถพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนได้อย่างแท้จริงและยั่งยืนซึ่งรูปแบบดังกล่าวคือ “สหกรณ์เครดิตยูเนียน”
- 1.2.4 ศึกษาหาสาเหตุในเขตชุมชนที่ไม่มีการจัดตั้งพร้อมนำรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วไปทดลองจัดตั้งในเขตพื้นที่โครงการหลวงแห่งอื่นที่ยังไม่มีการจัดตั้ง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ซึ่งประกอบไปด้วย

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง	ที่ตั้ง	จำนวนหมู่บ้านในเขตศูนย์ฯ
1. หุ่นหลวง	ต.แม่วีน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่	11 หมู่บ้าน
2. ห้วยลึก	ต.ปิงโค้ง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	3 หมู่บ้าน
3. แม่หลอด	ต.สบเปิง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	2 หมู่บ้าน
4. หุ่นเลา	ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่	4 หมู่บ้าน
5. ชุนแปะ	ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	10 หมู่บ้าน

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.4.1 ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคกลุ่มสามารถแก้ไขปัญหาได้รวมถึงกลุ่มจะมีรูปแบบการดำเนินงานที่ถูกต้องและเหมาะสม
- 1.4.2 สมาชิกและกรรมการมีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น
- 1.4.3 ประชากรในเขตพื้นที่ดังกล่าวเข้าใจและเห็นประโยชน์ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบที่ถูกต้องและสามารถเป็นแหล่งเงินทุนให้กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 1.4.4 เพื่อให้มีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่มีรูปแบบที่ถูกต้องและเหมาะสมสามารถเป็นศูนย์กลางในการกระจายโอกาสให้คนในชุมชนเขตพื้นที่โครงการหลวง

1.5 หน่วยงานที่จะนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทหน้าที่ในด้านการส่งเสริมและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในแต่ละชุมชนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะมูลนิธิโครงการหลวงสามารถนำผลการศึกษาที่ได้เป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ในเขตพื้นที่โครงการหลวง เพื่อให้มีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่มีรูปแบบที่ถูกต้องและเหมาะสมสามารถเป็น

บทที่ 2

ระเบียบวิธีการศึกษา

2.1 กรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสะสมทุน

การศึกษาในครั้งนี้ได้อาศัยกรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสะสมทุน ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1.1 แนวความคิดในด้านบทบาทของการสะสมทุนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

การออมเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งได้มีนักเศรษฐศาสตร์หลายท่านได้ให้แนวความคิดไว้เช่น Adam Smith ได้กล่าวไว้ว่า “การออมหรือการสะสมทุนจะทำให้เกิดการแบ่งงานตามที่ตนเองมีความถนัด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวม” (Branson, 1972) นอกจากนี้ David Ricardo มีความเห็นว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นผลมาจากการสะสมทุนและปริมาณการสะสมทุนจะมีความสัมพันธ์กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทิศทางเดียวกัน (Glahe, 1973) และ Malthus ได้กล่าวในเรื่องของการสะสมทุนว่า “การออมหรือการสะสมทุนจะเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (Wan, 1971)

จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจำเป็นต้องพึ่งพาการสะสมทุนที่เกิดขึ้นภายในประเทศของตนเอง ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูงเช่น ประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงมาก อันสืบเนื่องมาจากระดับการออมภายในประเทศขยายตัวในอัตราที่สูง นอกจากนี้ประเทศไต้หวันก็ยอมรับในแนวความคิดดังกล่าว ซึ่งจะเห็นได้จากการรายงานของธนาคารกลางของไต้หวันที่ได้กล่าวไว้ในรายงานตอนหนึ่งว่า “ไต้หวันประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการเร่งอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยการกระตุ้นให้เกิดการสะสมทุนภายในประเทศในอัตราที่สูง” ส่วนประเทศไทยเองก็ได้มีการยอมรับแนวความคิดดังกล่าวเช่นกันดังจะเห็นได้จากการกำหนดนโยบายของรัฐที่จะเร่งให้มีการสะสมทุนในทุกสาขาอาชีพทั้งภาครัฐและเอกชน

2.1.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม

(1) แนวความคิดของนักจิตวิทยา

เดรกซ์ และคณะ ให้ความหมายของกลุ่มว่า กลุ่ม หมายถึง การที่มีคนตั้งแต่ ฐานซึ่งจะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน

1) มีอุดมคติในการรวมกลุ่มร่วมกันคือ มีความเชื่อคุณค่าและบรรทัดฐานซึ่งจะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน

2) มีสัมพันธภาพในกลุ่มอย่างมีอิสระและการแสดงพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนจะมีอิทธิพลต่อกัน

บรอดเบค อธิบายว่ากลุ่มคือ การรวมกันของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ความเกี่ยวข้องนั้นมีลักษณะที่แน่นอนกล่าวคือ สามารถเห็นได้และชนิดของความเกี่ยวข้องนั้นจะขึ้นอยู่กับหรือจะชี้ให้ทราบถึงชนิดของกลุ่มว่าเป็นครอบครัว ผู้ฟัง สหภาพแรงงาน หรือฝูงชน

(2) แนวคิดของนักสังคมวิทยา

เซอร์ฟ ให้ความหมายของ “กลุ่ม” ในฐานะที่กลุ่มเป็นหน่วยทางสังคมว่ากลุ่มจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

1) มีสมาชิกอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งสมาชิกแต่ละคน จะต้องมีบทบาทอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะภายในช่วงระยะเวลาที่กำหนดเอาไว้ไม่มากนัก กล่าวคือจะมีการพึ่งพาอาศัยกันหรือมีความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

2) มีค่านิยมและบรรทัดฐานที่แสดงออกมาได้อย่างแน่นอน ซึ่งค่านิยมและบรรทัดฐานนี้จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด แรงบันดาลใจ และวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มของสมาชิกหรือผลต่อผลสำเร็จของกลุ่มหรือเป็นเครื่องกำหนดสิ่งที่พึงปรารถนาของกลุ่ม

(3) ทฤษฎีสถาน (Field Theory) ของ เคิร์ท เลวิน ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1) พฤติกรรมจะเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม

2) โครงสร้างของกลุ่ม จะเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน

3) การรวมกลุ่มแต่ละครั้ง จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกในกลุ่ม โดยเป็นปฏิสัมพันธ์ในรูปการกระทำ (act) ความรู้สึก (feel) และความคิด (think)

4) องค์ประกอบต่าง ๆ จะก่อให้เกิด โครงสร้างของกลุ่มแต่ละครั้งซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม

5) สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากัน และพยายามช่วยกันทำงานซึ่ง การที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกภาพของตนที่มีแตกต่างกันนี้จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำให้เกิดพลังหรือแรงผลักดันของกลุ่มที่ทำให้การทำงานเป็นไปได้ด้วยดี

(4) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Theory) ของ เมสส์ โอมาน และไวท์ แนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือ

1) กลุ่มจะมีความสัมพันธ์ โดยการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (activity)

2) ปฏิสัมพันธ์จะเป็นปฏิสัมพันธ์ทุก ๆ ด้านคือ ปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย (physical interaction) ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา (Verbal interaction) และปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจ(emotion interaction)

3) กิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำผ่านการมีปฏิสัมพันธ์นี้จะก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้ (sentiment) ขึ้น

(5) ทฤษฎีระบบ (System Sheory) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญคือ

1) กลุ่มจะประกอบด้วย โครงสร้างหรือระบบซึ่งจะมีการแสดงบทบาทและการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกอันถือว่าการลงทุน (input) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ (output) อย่างใดอย่างหนึ่ง

2) การแสดงบทบาทตำแหน่งและหน้าที่ของสมาชิกจะกระทำได้โดยการสื่อสารระหว่างกัน (communication) และจากการเปิดตัวเองในกลุ่ม (open system)

(6) ทฤษฎีสังคมมิติ (Sociometric Srientation) ของ โมเร โน ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) การกระทำและจริยธรรม หรือขอบเขตการกระทำของกลุ่มจะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งจะศึกษาได้โดยให้สมาชิกเลือกสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน (interpersonnal choice)

2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์คือการแสดงบทบาทจำลอง (role playing) หรือใช้เครื่องมือวัดการเลือกทางสังคม (sociometric test)

(7) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Orientation) ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญคือ

1) เมื่อบุคคลอยู่รวมกันเป็นกลุ่มจะต้องอาศัยความสนใจ (motivation process) ซึ่งอาจเป็นรางวัลหรือผลจากการทำงานในกลุ่ม

2) ในการรวมกลุ่มบุคคลจะมีโอกาสแสดงตนอย่างเปิดเผยหรือพยายามป้องกันปิดบังตนเอง โดยวิธีต่าง ๆ (defense mechanism) การใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์กลุ่มโดยให้บุคคลแสดงออกตามความเป็นจริง โดยใช้วิธีการบำบัดทางจิต (Bychotherapy) ก็จะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น ความหมายของกลุ่มตามแนวความคิดนี้ก็คือ การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่มีบรรทัดฐาน (norm) สถานภาพ (status) และบทบาท (role) ที่เหมือนและใกล้เคียงกัน โดยมีปฏิสัมพันธ์นามธรรม (Abstract Interaction) และปฏิสัมพันธ์รูปธรรม (Concrete Interaction) ระหว่างกันอันนำไปสู่พลังอำนาจและแรงเสริมโดยรวม ที่มีทิศทางตามวัตถุประสงค์และพฤติกรรมที่กำหนดเป็นข้อตกลงระหว่างกัน

2.1.3 แนวความคิดในการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

แม้ว่าการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องอาศัยการออมภายในประเทศเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากหลายประเทศเป็นประเทศที่ยากจนระดับการออมภายในประเทศอยู่ในระดับที่ต่ำ สถาบันการเงินที่มีอยู่ในระบบการเงินก็ไม่สามารถที่จะทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนของประเทศไม่มีโอกาสที่จะได้รับเงินทุนจากสถาบันการเงินเหล่านี้ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีแนวความคิดที่จะจัดตั้งสถาบันการเงินแบบใหม่ขึ้นเพื่อนำแหล่งเงินทุนให้กลุ่มที่ด้อยโอกาสเหล่านี้

Grameen Bank เป็นสถาบันการเงินที่จัดตั้งขึ้นในประเทศบังคลาเทศโดยนาย โมฮาเหม็ด (Mr. Mohamed) ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ของ Chittagong University วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งคือ การสนับสนุนให้กลุ่มคนที่ยากจนเข้ามาร่วมกันออมเงินและนำเงินออมดังกล่าวให้ผู้ที่ด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยในเขตชนบทที่ยืม ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสแก่กลุ่มคนเหล่านั้นได้ใช้

ทรัพยากรแรงงานและเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในด้านต่างๆ ผลการดำเนินงาน นับว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากได้มีการขยายตัวไปสู่เขตชนบทเกือบทุกพื้นที่ ทำให้มีทุนในการดำเนินงานถึง 220 ล้านดอลล่าร์สหรัฐ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2535) จากความสำเร็จได้ดังกล่าวจึงได้มีหลายประเทศได้นำรูปแบบสถาบันการเงินดังกล่าวไปจัดตั้งในประเทศของตนเองเช่น ศรีลังกา มาเลเซีย และซิติ เป็นต้น

ในกรณีของประเทศไทยได้มีการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์คือ ให้คนมารวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามการดำเนินงานดังกล่าวไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มุ่งหวังที่จะกู้ยืมเงินเพียงอย่างเดียวส่วนการออมนั้นอยู่ในระดับที่ต่ำมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีแนวความคิดที่จะจัดตั้งกองทุนชุมชนขึ้นมา ซึ่งการจัดตั้งกองทุนชุมชนได้อาศัยความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนที่จะริเริ่มและบริหารกองทุนของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถจะให้บริการด้านการเงินและเสริมสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตของสมาชิกได้อย่างทั่วถึง และที่ผ่านมาได้มีกองทุนชุมชนหลายแห่งได้ประสบความสำเร็จสามารถนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้การดำเนินงานดังกล่าวยังได้ก่อให้เกิด “ธุรกิจชุมชน” ขึ้นในชุมชน โดยที่คนในชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมบริหารจัดการและร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจชุมชนดังกล่าว

2.1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จต่อการดำเนินงาน ขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530) ได้เสนอตัวแปรที่บ่งชี้ความสำเร็จขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองของประชาชนกว่ามี 2 ตัวแปร คือ ความเป็นอิสระขององค์กร และการมีส่วนร่วมของประชาชน (การมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น ร่วมใช้พลังกลุ่มควบคุมสมาชิกที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน) และผลกระทบขององค์กรต่อชุมชน

อรทัย อัจฉา (2531) ได้ศึกษาพบว่าตัวแปรสำคัญที่ทำให้การจัดตั้งองค์กรเพื่อการพึ่งตนเองของชาวชุมชนแออัด (สหกรณ์เคหสถานชุมชนเซ่งกี่) ประสบความสำเร็จคือ ศักยภาพและภูมิปัญญาของผู้นำ ความเสียสละความเอาใจใส่ในปัญหาของผู้นำ ความมีอิสระในการคิดไตร่ตรองปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน ความต้องการในหลักประกันของชาวชุมชน(เห็นประโยชน์ร่วมกัน)และ ความเชื่อมั่นในศักยภาพและภูมิปัญญาของตนเองของชุมชน

อย่างไรก็ดีตามปรัชญาพื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพถือว่าการกระทำของบุคคลปรากฏการณ์ทางสังคมมีความสัมพันธ์ ไม่โดยทางตรงก็โดยทางอ้อม กับสิ่งอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น ปัจจัยหลายประการที่ทำให้คนในชุมชนแออัดมีลักษณะแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิด บุคลิกภาพ ฯลฯ เป็นแบบอย่างเฉพาะของตน จึงอาจส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการจัดตั้งและการดำเนินงานขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองในชุมชนได้เช่นกัน มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงดังนี้

สมพงษ์ พัดปุย (2527) ศึกษาพบว่าคนในชุมชนแออัดโดยทั่วไปจะมีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติ ความสัมพันธ์นั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความจำเป็นของอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ความจำเป็นนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความจำเป็นของอาชีพที่ต้องพึ่งพากัน ความจำเป็นของการมีปัญหาร่วมกัน เป็นเครือญาติกัน มีลักษณะร่วมทางประเพณีความเชื่อและศาสนาเดียวกันการรวมกลุ่มที่ส่วนใหญ่เกิดโดยธรรมชาติและมักมีลักษณะผลประโยชน์เฉพาะหน้าเฉพาะส่วน ส่วนอรรถย อาจอ่ำ (2531) ได้กล่าวถึงการรวมตัวกันของคนในชุมชนแออัดในเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนว่าเป็นไปอย่างหลวม ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมหมู่บ้านในเขตชนบท การรวมตัวกันของชาวชุมชนจะเหนียวแน่นมากเมื่อชุมชนกำลังเผชิญกับการไล่ที่ แต่เมื่อผ่านพ้นขั้นตอนการเจรจาต่อรองกับเจ้าของที่ดินไปแล้ว เกลียวที่เหนียวแน่นดังกล่าวจะค่อย ๆ คลายตัวออกทีละน้อย ซึ่งเมื่อเทียบกับลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierachy of Needs) 5 ระดับตามทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Fenreal of Human Motivation) แล้ว การรวมกลุ่มของชาวชุมชนแออัดจะจัดอยู่ในระดับ (Lower Order Needs) ซึ่งมี 3 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกาย เป็นความต้องการพื้นฐานต่ำสุดของมนุษย์ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ความต้องการทางเพศ

ระดับที่ 2 ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย

ระดับที่ 3 ความต้องการด้านสังคม เป็นความต้องการความรักความชอบความ รู้สึกเป็นเจ้าของในการมีสัมพันธภาพระหว่างคนกับผู้อื่น (วันชัย บุญสุรัตน์, 2531)

ความเห็นในเรื่องการรวมตัวที่เป็นไปอย่างหลวม ๆ นี้ ตรงกับแนวคิดนักวิชาการทางมานุษยวิทยาหลายท่าน อันประกอบไปด้วย เอมบริ (Embree) ชาร์ป (Sharp) วิลสัน (Wilson) และฟิลลิปส์ (Phillips) ที่มีความเห็นสอดคล้องกันที่ว่า โครงสร้างทางสังคมของไทยมีลักษณะเป็นโครงสร้างหลวมหลวม ("loosely structured" social system) กล่าวคือ คนไทยจะต้องมีความเป็น

ปัจเจกชนสูง ไม่ค่อยยึดถือกฎระเบียบของสังคมมากนักโดยมีภาวะความรับผิดชอบต่อสังคมน้อยที่สุด สังคมไทยได้เปิดโอกาสให้ปัจเจกชนมีพฤติกรรมที่จะแปรผันอย่างไรก็ได้ในโครงสร้างทางสังคมของไทยมีลักษณะของไทยมีลักษณะเป็นโครงสร้างที่แน่นอน ไม่ได้หลวมเหมือนดังที่นักวิชาการกล่าวไว้แต่อย่างใด

โสภณ พรโชคชัย (2528) ชี้ให้เห็นว่าชุมชนแออัดมีลักษณะผสมผสานของวัฒนธรรม 2 แบบ ระหว่างเมืองกับชนบท อาทิเช่น แบบแผนการรวมกลุ่ม มีการรวมกลุ่มบ้างแต่ไม่เด่นชัดเท่าชนบท ในขณะเดียวกันเน้นลักษณะปัจเจกบุคคลแต่ก็ไม่มากเท่าชาวเมืองทั่วไปจริง ๆ ส่วนแบบแผนความสัมพันธ์ ความเข้มข้นของระบบอาวุโส (Seniority) มีน้อยกว่าชนบทแต่ก็ไม่เข้าลักษณะเสรีนิยมทั้งหมด มีการเกื้อกูลเพื่อประโยชน์ซึ่งกันและกันในระบบอุปถัมภ์ (patron-client relationship) เช่น หัวหน้าที่บลูกมือ ลูกพี่กับลูกน้อง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแนวความคิดเกี่ยวกับการปรับตัวของคนในชุมชนแออัด ได้มีนักวิชาการที่มีความเห็นขัดแย้งกัน 2 แนวทางดังนี้ ออสการ์ หลุยส์ (Oscar Lewis) ได้เสนอว่าคนยากจนในชุมชนแออัดจะมี “วัฒนธรรมแห่งความยากจน” (Culture of Poverty) อยู่ วัฒนธรรมนี้ช่วยให้คนยากจนปรับความคิด ทำให้อยู่ในชุมชนแออัดได้ ที่การถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งทำให้คนเหล่านี้ขาดความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงสภาพเงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวที่มีอาจมีโอกาสนั้นอยู่ ส่วนอีกแนวทางหนึ่ง นักวิชาการอันประกอบไปด้วย โรเบิร์ต (Roberts 1978) แมคกี (McGee 1979) พอร์เตส และวัตสัน (Portes/Waltion 1981) และ เอเวอร์ส (Evers 1982) มองว่าคนจนในชุมชนแออัดสามารถปรับตัวเข้ากับ “โอกาส” และ “สถานการณ์” ได้ถ้าโอกาสนั้นมี มีใช้จะจมอยู่ใน “วัฒนธรรมแห่งความยากจน” ดังที่ ออสการ์ หลุยส์ ได้เสนอไว้ (อรทัย อาจอ่ำ, 2531)

อดิน รพีพัฒน์ และคณะ(2525) เห็นว่าปัญหาของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดโดยทั่วไปได้แก่ ปัญหาขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ปัญหาขาดความมั่นคงในการทำงาน ปัญหาเรื่องหนี้สิน และการกู้ยืมเงินลงทุนที่ต้องเสียดอกเบี้ยสูง ปัญหาความสัมพันธ์กับหน่วยงานและบุคคลภายนอก อาทิเช่น การติดต่อกับหน่วยงานราชการ ความเหลื่อมล้ำในการได้รับบริการ การถูกเอารัดเอาเปรียบโดยผู้มีความรู้และมีทุนทรัพย์ ฯลฯ และปัญหาความต้องการบริการด้านกฎหมาย นั่นคือความไม่ทราบในสิทธิของตนเองตามกฎหมายในฐานะลูกจ้างกับนายจ้าง และในฐานะผู้อยู่อาศัยกับเจ้าของที่ดิน ฯลฯ ส่วน โสภณ พรโชคชัย (2528) ได้วิเคราะห์ปัญหาชุมชนแออัดในภาพรวมว่ามี 3

ระดับ คือ ปัญหาการโล้เรือ ปัญหาระดับชุมชน ได้แก่ บริการพื้นฐาน (ทางเดิน ท่อระบายน้ำ ไฟฟ้า ฯลฯ) และปัญหาระดับปัจเจกบุคคล เช่น ยาเสพติด โสเภณี ปัญหาครอบครัว ฯลฯ การจะวิเคราะห์ว่าปัญหาใดเป็นปัญหาหลักของชุมชน ขึ้นกับสภาพการณ์แต่ละชุมชนเป็นเกณฑ์ เช่น ชุมชนที่มีการโล้เรือปัญหาหลักของชุมชนก็ได้แก่การโล้เรือ โคนคนในชุมชนจะไม่สนใจปัญหาอื่น ๆ เท่าใดนักหรือชุมชนที่ไม่มีเรือ แต่มีปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหานี้ก็จะพุ่งขึ้นเป็นปัญหาหลักของชุมชน สำหรับปัจจัยที่อาจเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ออมทรัพย์ จำกัด สมประสงค์ ได้เสนอว่ามีอยู่ 4 ประการคือ การต้องแข่งขันกับธุรกิจอื่น ๆ เช่น ธนาคาร บริษัทเงินทุน นายทุนเงินกู้ การทุจริตต่อหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสหกรณ์ของสมาชิก การมีหนี้สูญเนื่องจากสมาชิกมีรายได้ประจำไม่แน่นอน และประการสุดท้ายคือการขาดทุน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,2533)

2.2 ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มีรูปแบบการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research Development) โดยมีการนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยที่มีอยู่ก่อนแล้วมาเผยแพร่ ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวได้ทำการทดสอบและทดลองใช้รูปแบบดังกล่าวกับกลุ่มตัวอย่างมาแล้วและประสบความสำเร็จ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงได้กำหนดแผนงานปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมดังนี้ (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 แผนการปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์	แผนการดำเนินงาน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด
1.ศึกษารูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งในพื้นที่โครงการหลวง	1. เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทุติยภูมิและปฐมภูมิ 2.นำข้อมูลมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่	1.ทราบถึงรูปแบบการดำเนินงานและปริมาณธุรกิจของกลุ่มออมทรัพย์แต่ละกลุ่ม	1.รายงานผลที่มีรายละเอียดของกลุ่มออมทรัพย์ที่ทำการศึกษา
2. ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพร้อมแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยนำรูปแบบที่เหมาะสมคือ เครดิตยูเนียน มาทดลองใช้ในการดำเนินงาน	1. จัดการประชุมร่วมสมาชิก, กรรมการและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวางแผนการปฏิบัติงาน โดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้องคอยดูแลให้คำแนะนำ	1.ทำให้กลุ่มสามารถแก้ไขปัญหาได้รวมถึงกลุ่มจะมีรูปแบบการดำเนินงานที่ถูกต้องและเหมาะสม	1.ปัญหาของกลุ่มได้รับการแก้ไข และจำนวนสมาชิกจะเพิ่มมากขึ้นเพราะเกิดความมั่นใจในการดำเนินงานของกลุ่ม

ตารางที่ 2.1 แผนการปฏิบัติงาน (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แผนการดำเนินงาน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด
3. จัดรูปแบบการให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่ม	1. จัดการฝึกอบรมสัมมนาในด้านการจัดการ, บัญชีแก่คณะกรรมการและสมาชิก	1. สมาชิกและคณะกรรมการมีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น	1. กลุ่มจะมีอัตราความเจริญเติบโตมากขึ้นทั้งเงินทุนและสมาชิก 2. กลุ่มพร้อมที่จะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์
4. ทดลองนำรูปแบบของการถ่ายทอดดังกล่าวไปขยายในพื้นที่อื่นที่ยังไม่มีการจัดตั้ง	1. จัดประชุมผู้นำชุมชนและประชากรในหมู่บ้านเพื่อให้ความรู้ในด้านการจัดตั้งการบริหารงานของกลุ่มออมทรัพย์	1. ประชากรในเขตพื้นที่ดังกล่าวเข้าใจและเห็นประโยชน์ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบที่ถูกต้อง	1. มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบที่เหมาะสมและถูกต้องขึ้นในเขตพื้นที่ทดลอง

อย่างไรก็ดีการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาสภาพทั่วไปและค้นหาปัญหาพร้อมกับสมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มตัวอย่าง หลังจากที่ได้ทราบถึงปัญหาแล้วผู้วิจัยจะเสนอแนะแนวทาง โดยอาศัยบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านการพัฒนาออมทรัพย์ เข้าร่วมร่วมวางแผนและเสริมสร้างการพัฒนาออมทรัพย์ในเขตพื้นที่โครงการหลวง เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีความสนใจก็จะทดลองนำรูปแบบการออมทรัพย์ที่เหมาะสมมาใช้ดำเนินการและติดตามประเมินผลต่อไป โดยในการศึกษาทั้งหมดนี้จะใช้รูปแบบของการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action) และข้อมูลที่รวบรวมได้นั้นผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์/สังเคราะห์โดยวิธีการเชิงพรรณนา

2.3 ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางเพื่อความอยู่รอดของชุมชน

ศิลา ฤทธินิรันดร์ (2532) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง รวมถึงได้ทำการศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเกิดขึ้นเนื่องจาก เกษตรกรประสบปัญหาในการผลิตเช่น ผลผลิตได้ต่ำกว่าเป้าหมาย หรือราคาตกต่ำ จึงทำให้เกษตรกรไม่มีรายได้พอเพียงที่จะชำระหนี้สินได้ ส่วนการแก้ไขปัญหาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ตัดสินใจขายที่ดินทำกินเพื่อชำระ

หนึ่งแล้วอพยพครอบครัวไปแสวงหางานทำในเขตตัวเมือง อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในแต่ละรายเท่านั้น โดยที่ปัญหารวมยังคงมีอยู่ ซึ่งแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาได้อย่างถาวรและเป็นรูปธรรมก็คือ การรวมตัวของเกษตรกรในการจัดตั้ง “กองทุนสำรองในชุมชนเพื่อการผลิต”

อรรถัย ทรายมูล (2536) ได้ทำการศึกษาถึงปัญหาการล่มสลายของชุมชน นอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษาถึงทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การล่มสลายของชุมชนเกิดจากความขัดแย้งของภาคการผลิตทั้งภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรมและบริการ กอปรกับเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทที่มีความอ่อนแอจึงตกเป็นเบี้ยล่างของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่ามาโดยตลอด ดังนั้นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็คือ เกษตรกรต้องรวมกันสร้าง “องค์กรเศรษฐกิจชุมชน” ขึ้นในชุมชนของตนเองเพื่อใช้เป็นองค์กรหลักในการกระจายโอกาสในด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนในชุมชน

2.3.2 การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการสะสมทุนในอดีต

ผองจิต บุญราช (2520) ได้ทำการศึกษาการสะสมทุนของเกษตรกรในช่วงปี พ.ศ.2518-2519 ซึ่งในการศึกษาดังกล่าวได้นั้นในศึกษาถึงรูปแบบของการสะสมทุนและแหล่งที่มาของเงินทุนของเกษตรกร และจากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสะสมทุนของเกษตรกรส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของสินทรัพย์ถาวร ส่วนแหล่งที่มาของเงินทุนส่วนใหญ่จะได้อาจจากการขายผลิตของตนเองเป็นสำคัญ

ประเจ็ด สินทรัพย์ (2521) ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบการสะสมทุนของเกษตรกรในเขตจังหวัดภาคเหนือในช่วงปี พ.ศ.2517-2520 ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การสะสมทุนของเกษตรกรในเขตภาคเหนือส่วนใหญ่จะได้อาจจากมูลค่าของที่ดินและอาคารบ้านเรือนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการสะสมทุนของเกษตรกรในเขตภาคเหนือจะขึ้นอยู่กับรายได้ของฟาร์ม กล่าวคือ หากรายได้ของฟาร์มเพิ่มสูงขึ้นการสะสมทุนจะเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากรายได้ของฟาร์มลดลงการสะสมทุนก็จะลดลงตาม

2.3.3 การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรด้านการสะสมทุน

กิ่งแก้ว อินทว้างและคณะ (2532) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการพัฒนาชนบท การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เกี่ยวกับสภาพพื้นฐานของพื้นที่ที่ตั้งกลุ่ม ประวัติการจัดตั้ง การบริหารงาน ผลงานที่สำคัญ แนวโน้มการดำเนินงานในอนาคต ปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้ประสบความสำเร็จ และผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาชนบทด้านเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรในพื้นที่ โดยเลือกศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลศรีพราน อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ชนะเลิศการประกวดระดับเขต จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มมีรายได้จากการประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่าง อาชีพหลักคือการทำนา ส่วนอาชีพรองที่ทำกันมากและมีรายได้ดี คือ อาชีพจักสานตะกร้าหวาย บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีสภาพที่มั่นคงถาวร การจัดตั้งกลุ่มจัดตั้งกันระดับตำบล เมื่อปี 2525 แกนนำในการจัดตั้งเป็นผู้นำทางศาสนา(เจ้าคณะตำบล) มีสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 50 คน และบริหารงานกลุ่มโดยกำนันตำบลศรีพราน ผลงานที่สำคัญของกลุ่มคือสามารถชักชวนราษฎรให้เห็นความสำคัญและสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี ให้การสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพแก่สมาชิก นอกจากนี้ยังบริการด้านการตลาดแก่สมาชิกด้วยการจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์จักสาน รวมไปถึงการจัดตั้งศูนย์สวัสดิการตลาด การดำเนินงานของกลุ่มมีแผนการในอนาคตที่จะทำขุ่ยจางผลผลิตข้าว และจัดตั้งโรงสีแปรรูปข้าวสารไว้จำหน่ายให้กับลูกค้าทั่วไป จะปรับปรุงงานด้านการตลาดผลิตภัณฑ์จักสานให้คล่องตัวมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งจะปรับระเบียบการกู้ยืมเงินให้สมาชิกสามารถใช้บริการจากกลุ่มได้อย่างทั่วถึง ในส่วนของปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้การดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จได้แยกออกเป็นปัจจัยภายในชุมชนได้แก่ การมีผู้นำในการรวมกลุ่มเป็นผู้นำทางศาสนา และมีผู้นำท้องถิ่นในการบริหารงานที่มีความสามารถและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก ราษฎรประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่างซึ่งมีรายได้ค่อนข้างดี และสมาชิกมีความเข้าใจในระเบียบกลุ่มเป็นอย่างดี ปัจจัยอีกส่วนหนึ่งเป็นปัจจัยภายนอกชุมชนได้แก่ การมีนโยบายจากส่วนกลางเป็นคู่มือในการปฏิบัติงาน มีการสนับสนุนด้านวิชาการ มีการติดตามผลการดำเนินงานจากเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายอย่างสม่ำเสมอ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นทุนหมุนเวียน ผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาชนบท การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาชนบท กล่าวคือ ราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีระดับรายได้ การออม และการลงทุนสูงกว่าราษฎรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่วนปัญหาที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประสบอยู่ก็คือ การขาดแคลนเงินทุนที่จะจัดสรรให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพจึงมีผลทำให้การ

พัฒนาของกลุ่มเป็นไปค่อนข้างช้า ปัญหาการดำเนินงานของศูนย์สาธิตการตลาดก็คือยังไม่สามารถดึงดูดสมาชิกหรือราษฎรเข้ามาใช้บริการเท่าที่ควร และปัญหาการบริหารงานของศูนย์สาธิตการตลาดยังไม่สามารถประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกกลุ่มตลอดจนราษฎรทั่วไปได้เข้าใจหลักการและวิธีการดำเนินงาน และยังไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลให้สมาชิกตรวจสอบได้

ชาติชาย มณีกาญจน์ (2534) ได้ศึกษาถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน โดยได้ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแซ่ซ้อน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยยาบ กิ่งอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน และมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาคือ เพื่อศึกษาความเป็นมา โครงสร้างทางสังคม และบทบาทขององค์กรชุมชนในการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน และเพื่อศึกษาถึงปัญหา ข้อจำกัดขององค์กรในชุมชนในการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน จากการศึกษาพบว่า องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเริ่มต้นจากการเสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักและเข้าใจถึงปัญหา ให้เขามีโอกาสได้ร่วมคิดในประเด็นปัญหาต่าง ๆ และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาตนเอง ตลอดทั้งการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ประชาชนในชุมชนเองก็ได้รับผลประโยชน์ และมีความไว้วางใจที่ได้มีส่วนช่วยเหลือซึ่งกันและกันกับองค์กรชุมชนของเขาเอง และสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ การที่สมาชิกกองทุนหมุนเวียนได้พิจารณาตัดสินใจเรื่องต่างๆ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการบริหาร/จัดการของกองทุนเพราะสมาชิกสามารถที่จะแบ่งผลกำไรและเก็บไว้เพิ่มเป็นกองทุนเพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากกองทุน และเป็นเงินทุนสนับสนุนความต้องการของสมาชิกได้เป็นอย่างดี ความคิดริเริ่มใหม่ๆ ควรต้องเริ่มจากภายในชุมชนเอง ส่วนองค์กรภายนอก(ทั้งภาครัฐและเอกชน)จะมีบทบาทเพียงเป็นผู้ก่อให้เกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลง และเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนเท่านั้น และการศึกษาวิจัยยังพบอีกว่า องค์กรประกอบสำคัญ 12 ประการ ที่จะทำให้องค์กรชุมชนมีศักยภาพในการบริหารหรือจัดการของกองทุนหมุนเวียนได้เป็นอย่างดีสมาชิกจะต้อง (1) มีความเข้าใจและยอมรับร่วมกันในปัญหาและการแก้ปัญหา (2) มีความไว้วางใจในผู้นำชุมชนของเขา (3) มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (4) ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (5) มีความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนร่วมกัน (6) มีความเสียสละและทุ่มเทเพื่อส่วนรวม (7) มีข้อมูลเพียงพอเพื่อประกอบการตัดสินใจ (8) เข้าใจวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานอย่างชัดเจน (9) มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงาน (10) เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ (11) มีความซื่อสัตย์สุจริตและคุณธรรม และ(12) มีความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงาน บทบาท และความรับผิดชอบ

พรณทิพย์ เพชรมาก และคณะ (2536) ได้ศึกษากลุ่มออมทรัพย์และกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนในเมือง : ประสพการณ์การทำงานจากองค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา วัตถุประสงค์ของการศึกษาคั้งนี้คือ เพื่อสรุปพัฒนาการและประสพการณ์ในกระบวนการจัดตั้งและพัฒนาออมทรัพย์และเพื่อสรุปประสพการณ์จากกระบวนการทำงานแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยคนจนเมือง เพื่อเป็นข้อมูลในการถ่ายทอดประสพการณ์ให้แก่องค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนแออัด โดยศึกษาจากชุมชนที่องค์การฯเข้าไปทำงานจำนวน 46 ชุมชน ทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำงานขององค์กรและชุมชน และศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 25 กลุ่ม โดยการสัมภาษณ์กรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มๆละ 5-10 คน และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การฯจำนวน 20 คน จากการศึกษาพบว่า การทำงานส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรกลุ่มออมทรัพย์ขององค์การฯได้ก่อให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน 45 ชุมชน และกลุ่มระหว่างชุมชน 2 กลุ่ม แต่ได้เลิกล้มกลุ่มไป 3 ชุมชน และยุบรวมเป็นกลุ่มระหว่างชุมชนอย่างเดียว 9 ชุมชน คงมีกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนจำนวน 33 ชุมชน สมาชิกประมาณ 3,450 คน เงินทุนหมุนเวียนรวมประมาณ 19,126,780 บาท กลุ่มออมทรัพย์มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเงินให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการออมทรัพย์และมีแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ รวมทั้งเป็นกลุ่มเพื่อเป็นพลังต่อรองกับภายนอก กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการออมทรัพย์ และให้กู้ นอกจากนี้ยังมีการออมเพื่อที่อยู่อาศัย ร้านค้า กลุ่มฌาปนกิจ ขยายข่าวสาร กลุ่มน้ำประปา และอื่นๆ สำหรับประโยชน์ที่ได้รับจากการตั้งกลุ่มส่วนใหญ่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ มีแหล่งเงินกู้เพื่อแก้ไขปัญหาค่าเช่าหรือค่าน้ำ มีเงินออม รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆต่อเนื่องไป มีการประสานช่วยเหลือกันระหว่างชุมชน สามารถใช้กลุ่มเป็นพลังต่อรองกับภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการออมทรัพย์เพื่อเตรียมการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ยังคงมีปัญหาในเรื่องการจัดการ สมาชิก กรรมการ และแนวทางการพัฒนาชุมชน รวมทั้งปัญหาในการจัดตั้งและพัฒนาของกลุ่มขององค์การในเรื่องแนวคิด และจุดมุ่งหมายขององค์การฯ ปัญหาเกี่ยวกับศักยภาพของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนเงินเดือนต่างๆขององค์กร

มณูญ สอนเกิด (2540) ได้ศึกษาสภาพและความต้องการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มดีเด่นระดับเขต ปี 2539 กับกลุ่มทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพและความต้องการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ระหว่าง

กลุ่มดีเด่นระดับเขต ปี 2539 ในฐานะกลุ่มที่ประสบความสำเร็จระดับเขต การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ตัวอย่างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ชนะระดับเขต ๆ ละ 3 กลุ่ม จาก 9 เขต รวมเป็น 27 กลุ่ม ในพื้นที่ 27 จังหวัด กับกลุ่มทั่วไปที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกันจำนวนเท่าๆกัน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่มีจำนวนราษฎรมากกว่า 200 คน มีอายุการจัดตั้งระหว่าง 5-10 ปี แต่กลุ่มดีเด่นมีอายุการจัดตั้งมากกว่า 10 ปี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่นมีสภาพโดยรวมดีกว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั่วไปไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาสมาชิก คณะกรรมการบริหารและการจัดการ ด้านการบัญชีและทะเบียนเอกสาร และด้านอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่นมีความต้องการมากกว่ากลุ่มทั่วไป ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ แหล่งทุนดอกเบี้ยต่ำ ด้านอาคารสถานที่ และด้านการจัดหาสินค้าปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั่วไปมีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ต่างๆ ไปได้กับสมาชิกมากกว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่น ในด้านความคิดเห็นของทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่นและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั่วไป ต้องการให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมีการติดตามและสนับสนุนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การจัดทำบัญชี ทะเบียนเอกสารของกลุ่ม และการบริหารจัดการกลุ่ม โดยการจัดให้มีการฝึกอบรมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

อารีย์ เชื้อเมืองพาน (2540) ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์แต่ละรูปแบบ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละชุมชนจะมีอยู่ 2 ประเภทคือ กลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เป็นทางการและกลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นทางการหรือจัดตั้งอยู่ถูกต้องตามกฎหมาย กลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เป็นทางการจะมีรูปแบบการดำเนินงานในหลากหลายรูปแบบและไม่ปรากฏว่ามีรูปแบบใดที่สามารถประสบความสำเร็จและดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ยกเว้นกลุ่มที่เปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานมาเป็น “เครดิตยูเนียน” ซึ่งเป็นรูปแบบของสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชน ส่วนกลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นทางการจะมีการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและส่งผลดีต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เพราะสามารถเป็นแหล่งเงินทุนรวมถึงสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิก แต่ที่รูปแบบของ “เครดิตยูเนียน” ไม่เป็นที่นิยมทั้งนี้เนื่องจากมีความเข้าใจผิดในรูปแบบการจัดตั้ง ทั้ง ๆ ที่การจัดตั้งเครดิตยูเนียนนั้นเป็นประกาศคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์เรื่อง “การจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ในชุมชน”

อารีย์ เขื่อนเมืองพานและธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2543) ได้ทำการศึกษาถึง “การพัฒนาธุรกิจชุมชนด้านสะสมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตภาคเหนือตอนบน” ผลการศึกษาในช่วงแรกพบว่า การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีหลายรูปแบบอันประกอบไปด้วย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์สังจะ กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มเครดิตยูเนียน ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในแต่ละรูปแบบพบว่า ส่วนใหญ่มีหลักการดำเนินการในลักษณะขั้นพื้นฐานคือ การสะสมเงินและการให้กู้ยืม แต่ผลการดำเนินงานกลับมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มออมทรัพย์ประเภท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์สังจะและกองทุนหมู่บ้านกับกลุ่มออมทรัพย์ประเภทเครดิตยูเนียน (ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 การเปรียบเทียบลักษณะกลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ กับเครดิตยูเนียน

ลักษณะ	กลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ	เครดิตยูเนียน		
		กลุ่มสะสม	กลุ่มสมทบ	สหกรณ์
1. การรับสมาชิก	- มีการรับสมัครอย่างไม่จำกัดจำนวนเพื่อต้องการระดมทุนอย่างเต็มที่ ทำให้มีสมาชิกที่ใดก็มีคุณภาพเวลาประเมินส่วนตนแล้วแบ่งส่วนให้กับการดำเนินงานประสบปัญหาในอนาคต	- มีการพิจารณาการรับสมัครใหม่จากคณะกรรมการที่ขอต้องการสมาชิกที่มีคุณภาพ และทำให้ได้สมาชิกที่มีคุณภาพช่วยพัฒนากลุ่มให้มีความมั่นคง	- มีการพิจารณาการรับสมัครใหม่จากคณะกรรมการเพื่อต้องการสมาชิกที่มีคุณภาพ และทำให้ได้สมาชิกที่มีคุณภาพช่วยพัฒนากลุ่มให้มีความมั่นคง	- มีการพิจารณาการรับสมัครใหม่จากคณะกรรมการเพื่อต้องการสมาชิกที่มีคุณภาพ และทำให้ได้สมาชิกที่มีคุณภาพช่วยพัฒนากลุ่มให้มีความมั่นคง
2. กิจกรรม	- การสะสมเงินทุนเรือนหุ้น การรับฝากเงิน-ถอนเงิน และการบริการเงินกู้แก่สมาชิก ซึ่งรูปแบบการสะสมและกู้ยืมนั้นเป็นระเบียบที่กำหนัดขึ้นเองโดยไม่มีกฎหมายรองรับ	- การสะสมเงินทุนเรือนหุ้นทุกเดือนอย่างสม่ำเสมอ บริการเงินกู้ฉุกเฉิน และเงินกู้สามัญซึ่งการให้สินเชื่อจะระบุไว้ตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม	- การสะสมเงินทุนเรือนหุ้นและปล่อยเงินกู้ฉุกเฉินเงินกู้สามัญ โดยที่เงินกู้ประเภทพิเศษ ทั้งนี้กลุ่มจะสามารถเชื่อมโยงกับสหกรณ์อื่นได้ และจะได้รับการสนับสนุนเงินทุนในรูปแบบที่เราให้กู้ยืมเพื่อบริการสมาชิกได้อย่างทั่วถึง	- การสะสมเงินทุนเรือนหุ้นบริการเงินกู้ฉุกเฉิน เงินกู้สามัญ เงินกู้พิเศษ และบริการรับฝาก-ถอนเงิน คล้ายกับธนาคาร

ตารางที่ 2.2 การเปรียบเทียบลักษณะกลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ กับเครดิตยูเนียน (ต่อ)

ลักษณะ	กลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ	เครดิตยูเนียน		
		กลุ่มสะสม	กลุ่มสมทบ	สหกรณ์
3.การบริหารงาน	- มีความซ้ำซ้อนไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะระบบบัญชีซึ่งไม่เป็นสากล การตรวจสอบทำได้ยาก เนื่องจากรูปแบบที่นำมาใช้ในแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ส่งผลทำให้หลายกลุ่มมีปัญหาด้านการทุจริต หากคัดเลือกสมาชิกที่ไม่มีคุณภาพเข้ามาเป็นคณะกรรมการ ทำให้หลายกลุ่มต้องล้มเลิกกิจการ	- มีการตรวจสอบความถูกต้องในทุกขั้นตอนการบริหาร โดยเฉพาะระบบบัญชีซึ่งเป็นระบบสากลตามระเบียบสหกรณ์ ได้รับการอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่	- มีการตรวจสอบความถูกต้องในทุกขั้นตอนการบริหาร โดยเฉพาะระบบบัญชีซึ่งเป็นระบบสากลตามระเบียบสหกรณ์ ได้รับการอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ และได้รับการตรวจสอบจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นประจำทุกงวดบัญชี	- มีคนนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้เนื่องจากกลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้การดำเนินงานมีความคล่องตัวสูง การตรวจสอบความถูกต้องในการบริหารมีความโปร่งใส โดยเฉพาะระบบบัญชีซึ่งเป็นระบบสากลตามระเบียบสหกรณ์ ได้รับการอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ และได้รับการตรวจสอบจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นประจำทุกงวดบัญชี
4.สถานะทางกฎหมาย	- ไม่เป็นนิติบุคคล	- เป็นกลุ่มเริ่มต้นที่จะพัฒนาเพื่อจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชนตามกฎหมาย สหกรณ์	- เป็นกลุ่มที่พัฒนามาจากกลุ่มสะสมความเข้มแข็งมากขึ้นและพร้อมที่จะจดทะเบียนในขนาด ดังนั้นกลุ่มประเภทนี้จึงอยู่ระหว่างเตรียมพร้อม โดยเฉพาะการบริหารงานให้มีความเข้มแข็ง	- เป็นสถาบันการเงินของชุมชน โดยมีสมาชิกทุกคนเป็นเจ้าของและจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายโดยนายทะเบียน สหกรณ์ (อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์)
5.ความมั่นคงของสมาชิก	- มีการปันผลให้แก่สมาชิกเมื่อสิ้นปี ส่วนการจัดสวัสดิการต่างๆ มีน้อยเพราะรายได้มีน้อย เนื่องจากปริมาณเงินทุนที่ปล่อยกู้มาจากกระแสเงินสดของตัวเองเท่านั้น ดังนั้นสมาชิกจะได้รับแค่เงินปันผลเท่านั้น	- ปันผลให้แก่สมาชิกเมื่อสิ้นปี ด้านสวัสดิการจะกระทำได้เมื่อกลุ่มได้พัฒนาเป็นกลุ่มสมบูรณ์แล้ว	- ปันผลให้แก่สมาชิกเมื่อสิ้นปี สมาชิกเป็นกลุ่มออมทรัพย์แล้วจะได้รับสวัสดิการพิเศษจากชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย อาทิ เงินสร้างหลักประกันความมั่นคงให้แก่ครอบครัวสมาชิก โดยสวัสดิการที่ได้รับแบ่งเป็นดังนี้ 1. สก.1 สวัสดิการเงินกู้ เป็นสวัสดิการที่กู้ยืมเงินกู้ของสมาชิก ที่ใช้สวัสดิการก่อนอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ หรือทุพพลภาพโดยสิ้นเชิง ไม่เกินรายละ 300,000 บาท	- ปันผลให้แก่สมาชิกเมื่อสิ้นปี มีการอบรม และส่งเสริมอาชีพให้แก่สมาชิก ในส่วนของสวัสดิการนอกจากจะได้รับสวัสดิการเหมือนกับกลุ่มสมทบแล้วยังได้รับเพิ่มเติมคือ 1. สก.4 สวัสดิการความมั่นคง เป็นสวัสดิการคุ้มครองความมั่นคงในทรัพย์สินของ สหกรณ์ 2. สก.5 สวัสดิการกองทุนสมทบ เป็นสวัสดิการที่ช่วยเหลือเพื่อนสมาชิก

ตารางที่ 2.2 การเปรียบเทียบลักษณะกลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ กับเครดิตยูเนียน (ต่อ)

ลักษณะ	กลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ	เครดิตยูเนียน		
		กลุ่มสะสม	กลุ่มสหภาพ	สหกรณ์
			2. สก.3 สวัสดิการกองทุนร่วม เป็นบริการเงินกู้ และเงินฝากแก่กลุ่ม	นอกจากสวัสดิการที่ได้รับจากชุมชนฯ แล้วสหกรณ์ยังสามารถจัดสวัสดิการต่างๆให้แก่สมาชิก เช่น สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการการศึกษา สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการกอบคอบบุตร เป็นต้น
6. การสร้างเครือข่าย	- ทำได้ยากเนื่องจากไม่มีศูนย์กลาง เพราะต่างคนต่างทำ	- มีชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประทศไทย จำกัด เป็นศูนย์กลาง ให้ความรู้และฝึกอบรม	- มีชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด เป็นศูนย์กลาง ให้ความรู้และฝึกอบรม	- มีชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด เป็นศูนย์กลาง ให้ความรู้และฝึกอบรม

ด้วยเหตุนี้จากผลการศึกษาดังกล่าวจึงสรุปได้ว่ารูปแบบของ“สถาบันการเงินชุมชน” หรือกลุ่มออมทรัพย์ที่เหมาะสมในการนำไปจัดตั้งในชุมชนควรอยู่ในรูปของ “เครดิตยูเนียน” นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบอื่นก็ดัดแปลงรูปมาจากเครดิตยูเนียนแต่เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนจึงได้มีการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานและใช้ชื่อที่แตกต่างจากเครดิตยูเนียน แต่ในที่สุดแล้วกลุ่มออมทรัพย์ที่ดำเนินงานในรูปแบบอื่นก็ต้องเข้าสู่กระบวนการเครดิตยูเนียนในการที่จะพัฒนาให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนอย่างแท้จริง และจากการศึกษาในช่วงที่สอง ซึ่งได้นำกลุ่มออมทรัพย์ในแต่ละรูปแบบมาทดลองรูปแบบดังกล่าวพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ตัวอย่างสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว โดยพื้นที่ที่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ซ้ำซ้อนกัน ได้มีการยุบกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบอื่น โดยโอนมาร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ประเภทเครดิตยูเนียน

ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2541) ได้ทำการศึกษา “การไม่ยอมรับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของประชาชนในพื้นที่ดำเนินงานของจังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีปัญหาทั้งนี้เนื่องจาก การดำเนินงานดังกล่าวมีข้อจำกัดค่อนข้างมากรวมถึงกลุ่มประสบปัญหาในด้านเงินทุนหมุนเวียนที่มีจำนวนน้อยเพราะแหล่งที่มาของเงินทุนมาจากการสะสมทุนเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้การดำเนินงานของ

กลุ่มไม่ได้ส่งผลทำให้สมาชิกกลุ่มมีระดับการพัฒนาฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นรวมถึงกลุ่มเองก็ไม่สามารถจัดสวัสดิการเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตได้ ด้วยเหตุนี้สมาชิกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าต้องการเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินของกลุ่มไปสู่รูปแบบที่เหมาะสม โดยเฉพาะรูปแบบที่สามารถจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

บทที่ 3

รูปแบบและลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

3.1 รูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มสะสมทุนหรือที่เรียกกันว่ากลุ่มออมทรัพย์นั้น มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน จากการสำรวจข้อมูลในภาคเหนือตอนบนพบว่า กลุ่มออมทรัพย์สามารถจะจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบคือ กลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เป็นทางการ หรือกลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่มี การจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย และอีกรูปแบบหนึ่งคือ กลุ่มออมทรัพย์ที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งรายละเอียดพอจะสรุปได้ดังนี้

3.1.1 กลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เป็นทางการ

กลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เป็นทางการ จัดเป็นกลุ่มออมทรัพย์เริ่มต้น หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งคือ เป็นรูปแบบเริ่มแรกของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลพบว่ากลุ่มออมทรัพย์ประเภทนี้มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบจะถูกกำหนดมาจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่เข้าไปสนับสนุนในการจัดตั้งจึงมีการตั้งชื่อเรียกเพื่อให้ทราบว่า เป็นกลุ่มออมทรัพย์ของหน่วยงานใดหรือองค์กรใด อย่างไรก็ตามอาจจะมีกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยอิสระ ไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปสนับสนุนส่งเสริม แต่อาจเกิดจากผู้นำชุมชนไปพบเห็นรูปแบบในชุมชนอื่นและนำมาจัดตั้งพร้อมทั้งใช้ชื่อในลักษณะเดียวกับกลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นตัวอย่าง กลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่เป็นทางการจะมีชื่อเรียก เช่น ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน หรือกลุ่มเครดิตยูเนียน เป็นต้น

3.1.2 กลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นทางการ

กลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นทางการ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย การดำเนินงานอยู่ภายใต้กฎระเบียบของหน่วยงานราชการที่ควบคุมดูแลอยู่ ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งในชุมชนที่ได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายมีเพียงประเภทเดียวคือ “สหกรณ์เครดิตยูเนียน” ซึ่งจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์ในชุมชน

3.2 ลักษณะของกลุ่มออมทรัพย์แต่ละประเภท

3.2.1 กลุ่มเครดิตยูเนียน (Credit Union)

(1) ประวัติความเป็นมาของกลุ่มเครดิตยูเนียน

การพัฒนาและวิวัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งเริ่มดำรงชีวิตโดยการล่าสัตว์ อาศัยอยู่ในถ้ำ มาเป็นการดำรงชีวิตแบบอยู่ร่วมกันในสังคม มีการรู้จักการสะสมสิ่งของที่หามาได้เพื่อใช้บริโภคในยามขาดแคลน ต่อมาสังคมมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการที่สูงขึ้นมีการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาผลิตเป็นสินค้า ซึ่งระยะเริ่มแรกก็มีการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้าซึ่งเราเรียกว่า “ระบบการแลกเปลี่ยนทางตรง” (direct exchange) แต่เมื่อสังคมของมนุษย์เริ่มมีการติดต่อกันมากขึ้นกอบปรักกับปริมาณสินค้าที่ผลิตได้มีหลายชนิดและมีจำนวนมากขึ้น มนุษย์จึงหันมาใช้ “เงินตรา” เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน จากนั้นระบบเงินตราจึงเข้ามามีบทบาทในสังคมของมนุษย์มากขึ้น สินค้าและบริการล้วนถูกกำหนดเป็นหน่วยเงินตรา หลายประเทศเริ่มเกิดมีกระบวนการผลิตที่เรียกว่า “อุตสาหกรรม” มากขึ้น และในช่วงเวลาดังกล่าวคนมักนิยมเรียกว่า “ช่วงเวลาแห่งการ ปฏิวัติอุตสาหกรรม” กล่าวคือ ได้มีการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้ในกระบวนการผลิตมากขึ้นจนทำให้ปริมาณสินค้านั้นล้นตลาด การค้าขายมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ชนชั้นกรรมกรและชาวนาได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์นี้มากที่สุด

ประเทศเยอรมันนี่ก็เป็นประเทศหนึ่งที่ประสบปัญหาดังกล่าว ประชาชนประสบความทุกข์ยากเพราะประชาชนมีความหวังว่าหากประเทศของตนเองเป็นประเทศอุตสาหกรรมแล้วจะทำให้ชีวิตมีความอยู่ดีกินดี แต่เมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมแล้วผลที่ได้รับกลับตรงกันข้าม ทั้งนี้เนื่องจากประเทศเยอรมันนี่ในขณะนั้นเป็นประเทศเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตออกมาไม่สามารถที่จะขายได้ เกษตรกรประสบภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว กอบปรักในช่วงเวลา ดังกล่าว ประเทศเยอรมันนี่ได้ประสบกับสงครามไปเสีย ยิ่งทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศทรุดหนักลงไปอีก จนกระทั่งเฟรดเดอริก วิลเลียม ไรฟไฟเซน (Friedrich Wilhelm Raiffeisen) ซึ่งในขณะนั้นเป็นนายกเทศมนตรีของเมืองเวเยอบซ์ ได้เห็นสภาพความยากจนแร้นแค้น ชาวเมืองขาดแคลนอาหาร ท่านจึงได้เริ่มจัดตั้ง “สหพันธ์ขนมปัง” เพื่อที่จะผลิตขนมปังราคาถูกขายให้ชาวบ้านจนประสบความสำเร็จ ต่อมาเขาได้ย้ายไปประจำอยู่เมืองฟลิ้มเมอร์ชเฟลและก็ได้เริ่มจัดตั้ง “สหพันธ์

ปลุสตร์” เพื่อรับซื้อและขายสัตว์ในราคาถูก แต่จากประสบการณ์ของท่านพบว่า สิ่งดังกล่าวไม่ใช่สาเหตุของปัญหาที่แท้จริงปัญหา ปัญหาที่แท้จริงคือ “ชาวบ้านขาดเงินทุน” ท่านจึงได้พยายามรวบรวมเงินจากผู้ที่มีฐานะดีจำนวน 60 คน และจัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ประสบความเดือดร้อน ซึ่งการดำเนินงานในช่วงระยะแรกไม่ประสบความสำเร็จเพราะแทนที่ประชาชนเหล่านั้นจะนำเงินดังกล่าวไปใช้ในการประกอบอาชีพกลับมาเงินไปใช้จ่ายด้านอื่นๆ และเมื่อครบกำหนดชำระคืนก็ไม่มีเงินมาชำระ คนที่เคยให้เงินสนับสนุนก็เริ่มจะถอนตัวออกไป ด้วยเหตุนี้รถไฟไฟเช่นจึงได้หาแนวทางที่จะให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าของและดำเนินกิจการเอง โดยใช้หลักของการพึ่งตนเอง และในปี ค.ศ.1864 (พ.ศ.2407) จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อมาเป็น “เซคเตสคอฟเครดิตยูเนียน” ซึ่งนับว่าเป็นเครดิตยูเนียนแห่งแรกของโลก ต่อมาระบบเครดิตยูเนียนก็ได้ถูกนำไปจัดตั้งในเมืองต่าง ๆ ของเยอรมันนี้ถึง 425 แห่ง ส่งผลทำให้ประเทศเยอรมันนี้สามารถฟื้นฟูฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศให้มีเสถียรภาพได้ทั้งๆที่เยอรมันเองพ่ายแพ้สงครามโลกถึงสองครั้ง แต่ด้วยอาศัยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติทำให้เยอรมันนี้สามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว

การจัดตั้งเครดิตยูเนียนในประเทศไทยเริ่มจากที่องค์การเพื่อชีวิตสังคมและเศรษฐกิจ ในเอเชียได้จัดการประชุมในหัวข้อ “เงินออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา” ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2505 ต่อมาในปี พ.ศ. 2506 คณะเยชูอิส ซึ่งเป็นคณะเผยแพร่ศาสนาในกายโรมันคาทอลิกได้จัดการสัมมนาระดับนานาชาติขึ้นในหัวข้อ “การพัฒนาและเครดิตยูเนียน” โดยมีประเทศในแถบเอเชียหลายประเทศเข้าร่วมสัมมนาด้วย ณ จุดนี้ทำให้คนไทยรู้จักคำว่า “เครดิตยูเนียน” หลังจากการสัมมนาผ่านพ้นไปจนถึงปี พ.ศ. 2507 นายแพทย์ชวลิต จิตรานุเคราะห์ ได้ร่วมกับบาทหลวงบอนแนงค์ ได้จัดตั้ง “ศูนย์เทวา” ขึ้นในแหล่งสลัมห้วยขวางและได้นำระบบเครดิตยูเนียนเข้าไปพัฒนาแหล่งสลัมในย่านนั้น จนสามารถพัฒนาจากศูนย์เทวามาเป็น “เครดิตยูเนียนแห่งศูนย์เทวา” เริ่มเปิดดำเนินการครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2508 มีสมาชิกเริ่มต้น 13 คน ทุนดำเนินงาน 360 บาท หลังจากที่เครดิตยูเนียนแห่งศูนย์เทวาได้เปิดดำเนินการและประสบความสำเร็จ จึงทำให้มีหลายชุมชนพยายามนำรูปแบบดังกล่าวไปจัดตั้ง

(2) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียน

การจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้นในแต่ละชุมชนนั้น ส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์คล้ายกันกล่าวก็คือ

- 1) ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออม
- 2) ให้บริการรับฝากเงินทั้งประเภทออมทรัพย์และฝากประจำ
- 3) ให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อใช้จ่ายในยามฉุกเฉินหรือเพื่อใช้เป็นทุนเพื่อประกอบอาชีพ
- 4) ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินเพื่อใช้เป็นทุนดำเนินงานหรือเป็นเงินทุนเพื่อให้กู้ยืมต่อไป
- 5) สนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการบริหารและจัดการทางการเงินตามหลักสหกรณ์
- 6) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกพัฒนาอาชีพของตนเอง
- 7) จัดให้มีสวัสดิการเพื่อสงเคราะห์สมาชิกและครอบครัว
- 8) จัดให้มีการคุ้มครองเงินฝากและคุ้มครองเงินกู้
- 9) ให้ความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาส่งเสริมกิจการสหกรณ์
- 10) ดำเนินการในด้านต่างๆตามที่กฎหมายได้อนุญาตเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง เช่น การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เป็นต้น

(3) โครงสร้างการดำเนินงานของเครดิตยูเนียน

องค์ประกอบของเครดิตยูเนียนจะประกอบไปด้วย

- 1) สมาชิก สมาชิกของเครดิตยูเนียนจะจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1) สมาชิกผู้เริ่มก่อตั้ง เป็นสมาชิกที่ร่วมกันก่อตั้ง ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องยื่นรายชื่อของตนเองเพื่อขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียน และสมาชิกผู้เริ่มจัดตั้งจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่จัดตั้งนี้โดยอัตโนมัติ

1.2) สมาชิกที่สมัครตามข้อบังคับ เป็นสมาชิกที่สมัครตามข้อบังคับของเครดิตยูเนียนที่กำหนดลักษณะคุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกไว้ ซึ่งคุณสมบัติที่สำคัญจะประกอบไปด้วย

- (1) เป็นผู้เข้าใจหลักการของการจัดตั้งเป็นอย่างดี
- (2) ต้องบรรลุนิติภาวะ
- (3) เป็นผู้ที่มีลักษณะนิสัยที่ดี

สมาชิกตามข้อ 1.2) จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียนก่อนพร้อมชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้าจึงจะเป็นสมาชิกอย่างสมบูรณ์ หลังจากนั้นคณะกรรมการดำเนินงานต้องรายงานเรื่องการรับสมาชิกให้ที่ประชุมใหญ่รับทราบ สถานะภาพและสิทธิประโยชน์ของสมาชิกประเภทนี้จะได้รับเช่นเดียวกันกับสมาชิกในข้อที่ 1.1)

2) คณะกรรมการ คณะกรรมการคือตัวแทนที่สมาชิกเลือกจากสมาชิกด้วยกัน ซึ่งสมาชิกที่ถูกเลือกจะเข้ามาดำเนินการแทนสมาชิกทั้งหมด ซึ่งคณะกรรมการของกลุ่มเครดิตยูเนียนจะประกอบไปด้วย

2.1) คณะกรรมการดำเนินงาน สมาชิกทุกคนมีสิทธิที่จะเข้ามาบริหารงานของกลุ่ม แต่เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มอาจจะมีจำนวนมากอุปกับบางคนมีอาชีพประจำที่จะต้องทำ ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวสมาชิกในที่ประชุมใหญ่จะร่วมกันเลือกตั้งตัวแทนซึ่งเลือกจากสมาชิกด้วยกันมาเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งจำนวนคณะกรรมการขึ้นอยู่กับกลุ่มเครดิตยูเนียนในแต่ละแห่ง โดยส่วนใหญ่จะมีจำนวนประมาณ 10-20 คน ซึ่งโครงสร้างของคณะกรรมการดำเนินงานจะประกอบไปด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการและเหรัญญิก อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงานคือ ปฏิบัติหน้าที่ตามข้อบังคับของเครดิตยูเนียน รวมถึงการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนงานที่ได้กำหนดไว้

2.2) คณะกรรมการเงินกู้ คณะกรรมการชุดนี้เลือกมาจากคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งจำนวนจะน้อยกว่าคณะกรรมการชุดแรก และคณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่คือ พิจารณาคำขอเงินกู้ทุกประเภทของสมาชิก อย่างไรก็ตามคณะกรรมการชุดดังกล่าวจะต้องรายงานผลการพิจารณาให้คณะกรรมการชุดแรกรับทราบด้วย

2.3) คณะกรรมการศึกษา คณะกรรมการชุดนี้โดยส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ให้ความรู้ความเข้าใจรวมถึงการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของเครดิตยูเนียนให้สมาชิกและผู้สนใจทราบ

2.4) ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้ตรวจสอบกิจการจะคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ซึ่งผู้ตรวจสอบกิจการอาจจะมีหนึ่งคนหรือหลายคนก็ได้ หน้าที่หลักของผู้ตรวจสอบคือ ตรวจสอบ

สมุดบัญชี ทะเบียน เอกสารการเงินของเครดิตยูเนียนเป็นประจำทุกเดือนและรายงานผลการตรวจสอบให้คณะกรรมการดำเนินงานทราบเพื่อรายงานให้ที่ประชุมใหญ่รับทราบต่อไป

(4) ลักษณะการดำเนินงานของเครดิตยูเนียน

กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มเครดิตยูเนียนจะประกอบไปด้วย

1) การออมทรัพย์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการเก็บออมเงินรายได้ที่ตนเองหามาได้ รูปแบบของการออมทรัพย์ของกลุ่มเครดิตยูเนียนจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1.1) การสะสมหุ้น กลุ่มเครดิตยูเนียนจะกำหนดให้สมาชิกให้นำเงินมาสะสมเป็นหุ้นในจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นอัตราขั้นต่ำทุกเดือน แต่หากสมาชิกมีเงินรายได้มากก็สามารถที่จะสะสมมากขึ้นได้แต่จะต่ำกว่าอัตราที่กำหนดไม่ได้

1.2) การฝากเงิน เป็นรูปแบบการส่งเสริมการออมทรัพย์อีกรูปแบบหนึ่ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มเครดิตยูเนียนที่จะรับฝากเงินส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนที่จดทะเบียนเป็นสหกรณ์แล้วทั้งสิ้น ซึ่งรูปแบบของการฝากเงินก็มีลักษณะเดียวกับการฝากเงินกับสถาบันการเงินทั่วไป และรูปแบบของเงินฝากก็สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก เงินฝากประเภทออมทรัพย์ เป็นรูปแบบของการรับฝากเงินจากสมาชิกที่มีเงินฝากจำนวนไม่มากนักและอาจจะมีความต้องการใช้เงินในระยะเวลาไม่นานจึงนำเงินมาฝากในรูปแบบนี้เพราะสามารถจะถอนได้ตลอดเวลา และยังสามารถเบิกเช็คอีกด้วย

ประเภทที่สอง เงินฝากประเภทประจำ เป็นรูปแบบการรับฝากเงินจากสมาชิกที่มีเงินฝากจำนวนและระยะเวลาที่จะไม่ใช้เงินจำนวนดังกล่าวที่แน่นอน และมีความประสงค์ที่จะต้องการผลตอบแทนจากการฝากเงินดังกล่าว เพราะเงินฝากประเภทนี้มีกำหนดระยะเวลาในการถอนหากสมาชิกถอนก่อนครบกำหนดอาจจะไม่ได้รับดอกเบี้ยหรือได้รับแต่อัตราต่ำกว่าที่ได้กำหนดไว้

2) การให้กู้เงิน การให้กู้เงินแก่สมาชิกถือว่าเป็นกิจกรรมหลักของกลุ่มเครดิตยูเนียน ส่วนรูปแบบการให้กู้เงินรวมถึงวงเงินที่ให้กุนั้นขึ้นอยู่กับฐานะทางการเงินของกลุ่มเครดิตยูเนียนแต่ละกลุ่ม กลุ่มที่มีเงินทุนดำเนินงานสูงก็ให้วงเงินกู้ที่สูง ส่วนกลุ่มที่เพิ่งจัดตั้งก็ให้วงเงินที่ต่ำ แต่อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการให้กู้ก็เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนในด้านการเงินของสมาชิกส่วนประเภทวงเงินกู้ของกลุ่มเครดิตยูเนียนจำแนกได้เป็น 3 ประเภทคือ

2.1) **เงินกู้ฉุกเฉิน** เป็นวงเงินกู้ที่ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อใช้จ่ายในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นปัจจุบันทันด่วน เช่น การเจ็บป่วย การเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น อย่างไรก็ตามวงเงินกู้ประเภทนี้จะไม่มากนัก และระยะเวลาการกู้ปกติไม่เกิน 3 เดือน

2.2) **เงินกู้สามัญ** เป็นวงเงินกู้ที่มุ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ดังนั้นเงินกู้สามัญจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้สมาชิกนำไปใช้ประกอบอาชีพเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามบางกลุ่มอาจจะขยายวัตถุประสงค์ของเงินกู้ประเภทนี้ เช่น ชำระหนี้เงินกู้นอกระบบ หรือกู้เพื่อซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น วงเงินกู้ประเภทนี้จะขึ้นอยู่กับเงินสะสมของผู้กู้แต่ละราย เช่น บางกลุ่มอาจจะให้กู้ 3 เท่าของเงินสะสม ส่วนกลุ่มที่มีเงินทุนสูงอาจจะให้กู้ถึง 10 เท่า

2.3) **เงินกู้พิเศษ** เป็นประเภทเงินกู้ที่กลุ่มเครดิตยูเนียนที่มีฐานะทางการเงินที่ดีแล้ว กอปรกับการกู้ยืมในสองประเภทแรกมีจำนวนน้อย ทำให้มีเงินทุนเหลืออยู่มาก คณะกรรมการดำเนินงานอาจจะกำหนดเงินกู้พิเศษขึ้น ซึ่งการกู้ยืมเงินประเภทนี้จะต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันเช่น ผู้กู้จะต้องนำที่ดินจดทะเบียนจำนองเป็นประกัน เป็นต้น วัตถุประสงค์ของการให้กู้เงินประเภทนี้ต้องการให้สมาชิกนำไปเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีขึ้นเช่น อาจจะนำไปปลูกสร้างบ้านใหม่ หรือซื้อรถยนต์ เป็นต้น

3) **การจัดสวัสดิการให้สมาชิกและชุมชน** กลุ่มเครดิตยูเนียนที่มีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็งจะมีการจัดสรรผลกำไรในแต่ละปีจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการผู้สูงอายุ กองทุนการศึกษา ซึ่งจะทำให้สมาชิกของกลุ่มมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิตมากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มเครดิตยูเนียนที่เป็นสมาชิกของชุมนุมเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ยังได้รับสวัสดิการเพิ่มอีกคือ สวัสดิการเงินกู้ กล่าวคือ หากสมาชิกเสียชีวิตและมีภาระหนี้สินทางชุมนุมเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด จะชำระหนี้แทนทั้งหมด และยังมีสวัสดิการเงินออมสำหรับสมาชิกที่เสียชีวิตจะได้รับเงินสบทบอีกตามอัตราที่กำหนดไว้ เช่น หากอายุไม่เกิน 54 ปี และเสียชีวิตจะได้รับเงินสบทบอีก 1 เท่าของเงินทุนสะสม แต่ไม่เกิน 100.000 บาท เป็นต้น ส่วนสวัสดิการของชุมนุมทางกลุ่มเครดิตยูเนียนจะจัดสรรผลกำไรส่วนหนึ่งจัดตั้งเป็นกองทุนสาธารณประโยชน์เพื่อนำเงินดังกล่าวไปพัฒนาด้านสาธารณูปโภคของชุมชนให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้น

(5) พัฒนาการของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียน คือ องค์กรหนึ่งที่มีคนเข้าด้วยกัน โดยคนที่มาร่วมกันนี้จะต้องรู้จักกันคือมีวงสัมพันธ์เดียวกันเมื่อรวมกันแล้วก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาทางช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในเรื่องของความสุขความเจริญ ความครบครันของชีวิต จากการศึกษาพบว่าก่อนที่จะมีการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้น มีจุดเริ่มต้นมาจากกลุ่มเครดิตยูเนียนหรือกลุ่มออมทรัพย์ที่เปลี่ยนตัวเองมาเข้าสู่กระบวนการเครดิตยูเนียน เมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็งก็จะพัฒนาเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนในที่สุด และจากการศึกษาพบว่าสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะแบ่งระดับการพัฒนาออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับแรก เป็นระยะเริ่มจัดตั้งที่เรียกว่า “กลุ่มเครดิตยูเนียน”

ระดับที่สอง สหกรณ์เครดิตยูเนียนในระยะที่จดทะเบียนเป็นสหกรณ์

ระดับที่สาม การเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่ให้บริการในลักษณะธนาคารเต็มรูปแบบ

(5.1) ระยะเริ่มจัดตั้ง

ในระยะนี้เป็นจุดเริ่มต้นของสหกรณ์เครดิตยูเนียน ที่เรียกว่า “กลุ่มเครดิตยูเนียน” โดยส่วนใหญ่กลุ่มเครดิตยูเนียนจะเริ่มต้นจากการเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีการรวมตัวกันโดยสมาชิกจำนวนประมาณ 30-50 คน เมื่อกลุ่มออมทรัพย์ดำเนินการมาถึงจุดที่กลุ่มเติบโตเต็มที่ จนไม่สามารถเติบโตต่อไปได้อีกแล้ว สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มเริ่มไม่มีความมั่นใจในการบริหารเงินทุนที่มีปริมาณมากขึ้น เกือบร้อยละ 50 ของกลุ่มออมทรัพย์ จะยุบกลุ่ม แล้วเริ่มสะสมเงินใหม่ หรือเลิกกลุ่มในที่สุด และมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่จะสามารถพัฒนากลุ่มต่อไปได้ ซึ่งรูปแบบที่แท้จริงของสถาบันการเงินในชุมชนที่ถือว่ามีความยั่งยืนนั้นมีเพียงรูปแบบเดียวคือ “สหกรณ์” และการที่กลุ่มออมทรัพย์จะพัฒนาตนเองเพื่อให้เป็นสหกรณ์ได้นั้น กลุ่มออมทรัพย์จะต้องเปลี่ยนรูปแบบของตนเองให้เข้าสู่กระบวนการเครดิตยูเนียน โดยเริ่มต้นจากการนำเอาหลักและวิธีการดำเนินงานของเครดิตยูเนียนมาทดลองใช้แล้วจึงจดทะเบียนเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน โดยจะได้รับการรับรองการเป็นสมาชิกกลุ่มเครดิตยูเนียนจากชุมนุมเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด (ช.ศ.ค.) ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางการเงิน การส่งเสริมและดูแลกิจการ และการตรวจสอบควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์ที่เป็นสมาชิก หรือเรียกว่าเป็นพี่เลี้ยงที่คอยอำนวยความสะดวก

โดยสรุปแล้วการเริ่มต้นเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนจะกระทำได้ 2 วิธีคือ การเริ่มจากการเป็นกลุ่มออมทรัพย์แล้วเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน และวิธีที่สองคือการเริ่มต้นรวมกลุ่มเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนโดยตรง อย่างไรก็ตามในระยะเริ่มต้นนี้รูปแบบของกลุ่มเครดิตยูเนียนซึ่งจากการศึกษาพบว่า รูปแบบของกลุ่มนั้นจะแบ่งได้เป็น 2 ระดับ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

(5.1.1) ระดับกลุ่มสะสม เป็นกลุ่มเริ่มแรกที่มีการจัดตั้งกลุ่ม โดยจะเริ่มมีกิจกรรมการสะสมเงินออม และการให้กู้ประเภทฉุกเฉินซึ่งจะมีวงเงินไม่สูงมากนัก สำหรับให้สมาชิกนำไปใช้จ่ายในกรณีจำเป็น ในระดับนี้ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด จะเข้าไปช่วยเหลือในด้านการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนซึ่งเรียกว่าเป็นกลุ่มสะสม โดยวิธีการในการจัดตั้งกลุ่มจะเริ่มจากที่ประชุมใหญ่ซึ่งเป็นสมาชิกทั้งหมดจะดำเนินการเลือกประธานและคณะกรรมการกลุ่มขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารงานแทนสมาชิกโดยแบ่งเป็น 4 ฝ่าย คือ คณะกรรมการดำเนินการ คณะกรรมการการศึกษา คณะกรรมการเงินกู้ และคณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบกิจการ เมื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้วก็จะให้การศึกษาและฝึกอบรมแก่สมาชิกและคณะกรรมการ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ โดยเฉพาะคณะกรรมการจำเป็นจะต้องมีความรู้พื้นฐานสำหรับการบริหารงาน และการบัญชีสหกรณ์ อย่างไรก็ตามที่เรียกกลุ่มเครดิตยูเนียนในระดับนี้ว่าระดับกลุ่มสะสมนั้น เพราะกลุ่มจะเริ่มสะสมเงินและเริ่มมีการดำเนินงาน เมื่อกลุ่มมีความพร้อมจนสามารถดำเนินงานได้อย่างเข้มแข็งก็จะก้าวขึ้นสู่ระดับต่อไป

(5.1.2) ระดับกลุ่มสมทบ เป็นกลุ่มที่เริ่มมีความเข้มแข็ง มีการดำเนินงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 50 คน และสามารถขยายจำนวนสมาชิกได้ไม่น้อยกว่า 500 คน มีกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มที่ใช้เป็นลายลักษณ์อักษร ผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถจะจดทะเบียนเป็นสมาชิกสมทบของชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทยจำกัด ซึ่งการเป็นสมาชิกสมทบนี้จะได้รับสิทธิพิเศษจากชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนนอกเหนือจากการให้การศึกษาฝึกอบรม และการให้เงินทุนแล้ว ก็คือความช่วยเหลือด้านสวัสดิการพิเศษ 3 สวัสดิการ ได้แก่ สวัสดิการแรกคือการชดใช้หนี้แทนสมาชิกที่มีหนี้ติดค้างกลุ่มอยู่ในกรณีที่สมาชิกคนนั้นเสียชีวิต ในวงเงินไม่เกิน 300,000 บาท สวัสดิการที่สองเป็นเงินชดเชยให้แก่ทายาทสมาชิกเป็นเงินสมทบตามจำนวนเงินสะสมและช่วงอายุของการสะสมในวงเงินไม่เกิน 100,000 บาท และสวัสดิการสุดท้ายคือกองทุนที่เรียกเก็บจากสมาชิกล่วงหน้าปีละ 300 บาท เพื่อจ่ายเป็นผลประโยชน์แก่สมาชิกที่เสียชีวิตในอัตราไม่เกิน 60,000 บาท ทั้ง 3 สวัสดิการนั้นจะเป็นสวัสดิการที่ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวสมาชิก ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบที่สถาบันการเงินอื่น

ไม่สามารถทำได้ นอกจากนี้กลุ่มสหภาพจะได้รับความช่วยเหลือจากชุมนุม ฯ ในรูปของเงินทุน หากปริมาณเงินทุนในการดำเนินงานไม่พอเพียงต่อความต้องการของสมาชิก

(5.2) ระยะเวลาที่เป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียน

ระยะนี้เป็นการพัฒนาต่อจากกลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสหภาพที่มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียน โดยชุมนุมเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับสหกรณ์อำเภอหรือสหกรณ์จังหวัด เพื่อขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ แต่ทั้งนี้กลุ่มเครดิตยูเนียนเองก็จะต้องมีความพร้อมตามที่ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ได้กำหนดไว้ การเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะเป็นสหกรณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง เพราะสหกรณ์เครดิตยูเนียนสามารถสร้างสวัสดิการของตนเอง การดำเนินงานของ สหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีความแตกต่างกว่าการเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนเดิม รูปแบบขององค์การจะมีขนาดใหญ่ขึ้น มีการขยายกิจกรรมและการดำเนินงานมากขึ้นข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เคยมี ก็สามารถกระทำได้ เนื่องจากการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ จะถูกคุ้มครองตามกฎหมาย การออมทรัพย์และสินเชื่อแบบเดิมจะถูกเปลี่ยนแปลงเพื่ออำนวยความสะดวกสมาชิกมากยิ่งขึ้น ประเภทของการออมทรัพย์และสินเชื่อจะขยายเพิ่มขึ้นเริ่มมีการจัดสรรผลกำไรเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน

(5.3) ระยะเวลาที่เป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่ให้บริการในลักษณะธนาคารเต็มรูปแบบ

เป็นการพัฒนาที่สูงสุดของกระบวนการเครดิตยูเนียน และเป็นเป้าหมายของกลุ่มเครดิตยูเนียนทุกระดับ สหกรณ์เครดิตยูเนียนที่มีความมั่นคง ฐานะทางการเงินมีความเข้มแข็ง ผลการดำเนินงานดีจะสามารถเป็นสถาบันการเงินของชุมชนเป็นแหล่งเงินทุน เป็นที่พึ่งให้กับคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ซึ่งกว่าจะมาเป็นสถาบันการเงินที่มีความเข้มแข็งได้ จุดเริ่มต้นก็มาจากการพัฒนาของ สหกรณ์ในระยะเริ่มต้นที่สร้างรากฐานความเข้มแข็งทางด้านบริหาร การเงิน ธุรกิจ ตลาด มาเป็นอย่างดี ทุนการดำเนินงานเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเงินฝาก มีอาคารสำนักงานไว้เป็นศูนย์กลาง พนักงานประจำมีจำนวนมากขึ้นเพื่อสำหรับให้บริการแก่สมาชิก รากฐานที่มั่นคงส่งผลให้ธนาคารของชุมชนเติบโตเป็นร่วมเงาให้แก่สมาชิกเพื่อเป็นที่พึ่งพาอาศัย และความมั่นคงเข้มแข็งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการสร้างขึ้นมาจากความกลมกลืนเหนียวแน่นของสมาชิก เพราะสมาชิกคือเจ้าของสหกรณ์ รูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนในลักษณะของธนาคารเต็มรูปแบบ สหกรณ์จะต้องปรับตัวเองในด้านการบริหารงาน การขยายกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการขยายฐานสมาชิกจากชุมชน

ของตนเองไปสู่ชุมชนใกล้เคียงและมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในกิจการ เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้เกิดการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์ทำได้ง่ายขึ้น เกิดการทำธุรกิจระหว่างสหกรณ์ เกิดการขยายตลาดออกไปกว้างขวางขึ้นและหากมีการสร้างเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันการช่วยเหลือซึ่งกันก็จะขยายกว้างขึ้นในหลายพื้นที่ สหกรณ์ก็จะกลายเป็นธนาคารของชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ

3.2.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

(1) ประวัติการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกระบวนการที่ให้การศึกษแก่คนในชุมชน เพื่อให้มีความรู้ประสบการณ์ ที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ซึ่งกระบวนการให้ศึกษาดังกล่าวจะเน้นหลักการให้รู้จักช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นเป็นหลัก เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมายังทำให้ช่องว่างของราย ได้ระหว่างคนจนกับคนรวย มีมากยิ่งขึ้น กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชนบทโดยมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ กรมการพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อให้เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชนบท และ พัฒนาคุณธรรมของคน ซึ่งแนวความคิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้อาศัยแนวความคิดของสหกรณ์การเกษตร ผสมผสานกับแนวความคิดการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียน และแนวความคิดของกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวสามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ

แนวความคิดแรก การให้คนในชุมชนรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างทางฐานะทางเศรษฐกิจมาก กล่าวคือ บางครอบครัวมีฐานะที่ร่ำรวย บางครอบครัวมีฐานะที่ยากจน ดังนั้นแนวความคิดนี้เพื่อที่จะเน้นให้คนในชุมชนได้ทำความเข้าใจถึง “ทุนทางสังคม”

แนวความคิดที่สองการสนับสนุนด้านเงินทุนแก่คนด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจหรือคนยากจน สภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะในเขตชนบทชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะที่ยากจน สาเหตุหนึ่งก็คือ การขาดแคลนเงินทุน แม้ว่าในปัจจุบันจะมีสถาบันการเงินทางการเกษตรเข้าไปให้ความช่วยเหลือ แต่การให้ความช่วยเหลือยังกระจายไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากจน และไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ด้วยเหตุนี้เกษตรกรกลุ่มนี้จึงต้องอาศัยพึ่งเงินทุนจากนายทุนเงินกู้ซึ่งคิดอัตราดอกเบี้ยสูงมาก ดังนั้นการเข้ามารวมตัวของคนกลุ่มนี้จะทำให้กลุ่มมีเงินออมและจัดสรรเงินออมให้กับสมาชิกที่มีความจำเป็น โดยยึดหลักความเห็นใจซึ่งกันและกัน

แนวความคิดที่สาม การฝึกฝนทำให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างชาญฉลาด การที่สมาชิกของกลุ่มกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ไปแล้ว ต้องมีการฝึกฝนให้สมาชิกกลุ่มนี้รู้จักกระบวนการคิดที่จะนำเงินทุนดังกล่าวไปลงทุนประกอบอาชีพ เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่ตนเองจะต้องจ่าย กระบวนการดังกล่าวจะช่วยส่งผลทำให้สมาชิกเหล่านี้รู้จักหาช่องทางการลงทุนด้วยตนเองมากขึ้น

แนวความคิดสุดท้าย การฝึกฝนให้ครัวเรือนรู้จักการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ กล่าวคือ การรวมตัวของสมาชิกยอมทำให้สมาชิกมีกิจกรรมที่ร่วมกันมากมาย โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ซึ่งกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตคือ การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่งศูนย์ดังกล่าวจะเป็นแหล่งรวมผลผลิตของชาวบ้านและเป็นการฝึกฝนให้ชาวบ้านรู้จักการค้าขายมากขึ้น

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเริ่มจัดตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2517 จำนวนสองกลุ่มคือ ที่ ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และที่ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล ซึ่งมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 394 คน เงินสะสมสะสมทั้งหมด 137,000 บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 จำนวนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของทั้งประเทศได้เพิ่มเป็น 3,411 กลุ่ม กระจายทั่ว 72 จังหวัด มีจำนวนสมาชิก 196,404 คนเงินสะสมสะสมทั้งหมด 142.83 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2538 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้เพิ่มขึ้นเป็น 10,633 กลุ่ม กระจายทั่วทั้ง 75 จังหวัด มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 847,862 คน และมีเงินสะสมทั้งหมด 1,601.29 ล้านบาท และต่อมาในปี พ.ศ.2541 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 17,728 กลุ่มกระจายทั่ว 75 จังหวัด มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 1,340,856 คน และเงินสะสมทั้งหมด 3,107.42 ล้านบาท

(2) วัตถุประสงค์และหลักการในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นในชุมชนซึ่งกระจายทั่วประเทศนั้น มีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งคือ

1) เพื่อสร้างสถาบันการเงินของท้องถิ่นรวมถึงการส่งเสริมอาชีพและสวัสดิการของชุมชน

2) เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการเอื้ออาทรและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชน

3) เพื่อฝึกฝนให้คนในชุมชนรู้จักการประหยัด อดออม รวมถึงการวางแผนการใช้เงินอย่างมีประสิทธิภาพ

4) เพื่อฝึกฝนและพัฒนาคนในชุมชนให้มีความเป็นผู้นำและส่งเสริมประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน

ส่วนหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเดียวกันซึ่งมีความรู้จักกันเป็นอย่างดีแล้ว มาดำเนินกิจกรรมด้านการเงินร่วมกัน โดยมีหลักการของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นหลัก ซึ่งหลักการที่สำคัญจะประกอบไปด้วย

1) หลักความเป็นเจ้าของ การรวมตัวของคนในชุมชนในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพราะเงินทุนที่ได้รับนั้นมาจากการสะสมทุนของสมาชิกเอง หากสมาชิกร่วมใจกันอย่างแท้จริงผลประโยชน์ที่ได้รับก็จะมากขึ้น และสมาชิกก็เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ดังกล่าว ดังนั้นสมาชิกทุกคนจึงมีความรู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของ จะต้องดูแลเอาใจใส่และรับผิดชอบโดยการคัดเลือกคนดีมีความสามารถเข้ามาเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน

2) หลักของพึ่งพาตนเอง การรวมตัวของกลุ่มคนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจนแต่มีความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดีของผู้ที่จะกู้ยืมเงิน แต่อย่างไรก็ตามการเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มสมาชิกต้องเข้าใจหลักการข้อนี้ เพราะกลุ่มที่จัดตั้งใหม่ๆ มีเงินสะสมน้อย ดังนั้นการกู้เงินก็อาจจะไม่ได้ดังที่ตนเองต้องการ ซึ่งสมาชิกต้องพึ่งพาตนเองก่อนเป็นลำดับแรก นอกจากขาดสนจริง ๆ จึงจะขอกู้

3) หลักคุณธรรม การรวมกลุ่มของกลุ่มคนในชุมชนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต้องอาศัยความเห็นอกเห็นใจกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการขอกู้เงินเพราะกลุ่มจะใช้หลักการความเห็นใจเพื่อสมาชิกด้วยกันในการจัดสรรเงินกู้ให้กับสมาชิกผู้ที่ขาดสนมากกว่า ด้วยเหตุนี้สมาชิกที่มีความเดือดร้อนเช่นกันต้องยอมรับและตั้งมั่นในหลักการนี้มิฉะนั้นจะเกิดความแตกแยกทันที

4) หลักการควบคุมตนเอง การดำเนินงานของกลุ่มจะต้องควบคุมตนเอง กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มเลือกตัวแทนจากสมาชิกด้วยกันเป็นตัวแทนในการดำเนินงาน สมาชิกทุกคนก็ต้องคอยดูแลว่าคณะกรรมการนั้นปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกลุ่มหรือไม่ นอกจากนี้แล้วสมาชิกต้องคอยดูแลกันเองระหว่างสมาชิกด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

(3) โครงสร้างของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

โครงสร้างของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะประกอบไปด้วย

1) สมาชิก สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะประกอบไปด้วย

1.1) สมาชิกสามัญ เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาในเขตที่ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รวมถึงต้องเป็นบุคคลที่มีศีลธรรมอันดี ไม่เป็นข้าราชการ และผ่านการทดลองในการออมทรัพย์เงินสัจจะสะสมติดต่อกันมาแล้ว 3 เดือน คณะกรรมการอำนวยการของกลุ่มจะรับเป็นสมาชิกประเภทนี้

1.2) สมาชิกวิสามัญ เป็นสมาชิกในนามของกลุ่มคนที่ได้ร่วมตัวกันดำเนิน กิจกรรมด้านอื่นอยู่ก่อนแล้วเช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ การสมัครเป็นสมาชิกวิสามัญของกลุ่มเหล่านี้จะให้ประธานกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการแทน และจะต้องดำเนินการเช่นเดียวกันกับสมาชิกสามัญ

1.3) สมาชิกกิตติมศักดิ์ เป็นบุคคลที่มีฐานะชื่อเสียงดีที่สนใจจะเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม ซึ่งสมาชิกประเภทนี้อันประกอบไปด้วย ข้าราชการ คหบดี เป็นต้น

2) คณะกรรมการดำเนินงาน การบริหารของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยการคัดเลือกตัวแทนจากสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถ และสามารถเสียสละเวลาในการมาทำงานให้กับกลุ่ม ขึ้นมาจำนวนหนึ่งเรียกว่า "คณะกรรมการบริหาร" ซึ่งคณะกรรมการบริหารจะประกอบคณะกรรมการชุดย่อยอีก 4 คณะคือ

2.1) คณะกรรมการอำนวยการ จะทำหน้าที่ดังนี้

- (1) พิจารณารับสมาชิก การรับฝากเงินและกำหนดอัตราดอกเบี้ย
- (2) กำหนดการประชุมใหญ่ และจัดทำบุคลากรเสนอให้ที่ประชุมใหญ่รับรอง
- (3) พิจารณาวงเงินการเข้าถือหุ้นของสมาชิกในแต่ละคนซึ่งจะต้องไม่เกินร้อยละ 20 ของทุนดำเนินการทั้งหมด
- (4) พิจารณาวงเงินกู้สูงสุดที่สมาชิกแต่ละคนจะกู้ได้ จะต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของทุนดำเนินการทั้งหมด

2.2) คณะกรรมการเงินกู้ จะทำหน้าที่ดังนี้

- (1) พิจารณาคำร้องขอกู้เงินของสมาชิก
- (2) สอดส่องความเคลื่อนไหวของสมาชิกผู้กู้เงิน เช่น การออกติดตามหรือ เยี่ยมเยือน

2.3) คณะกรรมการตรวจสอบ จะทำหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ตรวจสอบฐานะทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- (2) ทำบันทึกสรุปผลการดำเนินงานพร้อมข้อสังเกตเสนอต่อคณะกรรมการ อำนวยการ

2.4) คณะกรรมการส่งเสริม จะทำหน้าที่ดังนี้

- (1) ชักชวนให้ผู้สนใจเข้ามาสมัครเป็นสมาชิก
- (2) ให้ความรู้แก่สมาชิก

คณะกรรมการทุกชุดจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน โดยจะต้องมีการประชุมอย่างน้อย 3 เดือน/ครั้ง และคณะกรรมการแต่ละชุดจะต้องมีการจัดประชุมกันอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง และนอกจากนี้คณะกรรมการบริหารที่สมาชิกเลือกขึ้นมาจะต้องทำหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) จัดทำงบประมาณรายรับรายจ่ายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- (2) แต่งตั้งคณะที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- (3) กำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อบังคับสำหรับกลุ่ม
- (4) ดำเนินการจัดจ้างพนักงานประจำกลุ่มออมทรัพย์ตามความจำเป็น

(4) ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะมีการดำเนินงานในกิจกรรมหลัก อันประกอบไปด้วย

1) การออมทรัพย์ การออมทรัพย์ถือว่าเป็นกิจกรรมหลักที่เป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของกลุ่ม ซึ่งรูปแบบของการออมทรัพย์ของกลุ่มจะมีเพียงลักษณะเดียวคือ เงินตั้งจะสะสมเป็นเงินที่สมาชิกสัญญาไว้เมื่อเริ่มต้นเป็นสมาชิกกลุ่มว่าจะสะสมเงินออมในแต่ละเดือนเท่าไร ซึ่งจำนวนเงินนั้นขึ้นอยู่กับสมาชิกจะประเมินความสามารถของตนเอง ซึ่งเงินออมรูปแบบนี้จะเป็นการฝึกฝนให้สมาชิกรู้จักมีความรับผิดชอบต่อตัวเอง และต่อกลุ่ม และเงินสะสมทุนนี้หากสมาชิกสะสมจนครบค่าหุ้น กลุ่มก็จะผลักเงินจำนวนนี้เป็นหุ้นทันที

2) การให้กู้ยืมเงิน เมื่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจัดตั้งมาระยะหนึ่ง และมีเงินทุนสูงพอเพียงที่จะให้สมาชิกกู้ยืม กลุ่มก็ออกระเบียบว่าด้วยการกู้ยืมเพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งในปัจจุบันประเภทเงินให้กู้ของกลุ่มจะประกอบไปด้วย

2.1) เงินกู้ประเภทฉุกเฉิน เป็นการให้กู้ยืมระยะสั้นเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่มีความเดือดร้อนอย่างกระทันหันเช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย วงเงินกู้ประเภทนี้จะไม่สูงมากนักและระยะเวลาในการผ่อนชำระจะสั้น

2.2) เงินกู้ประเภทสามัญ เป็นวงเงินกู้ที่กลุ่มให้แก่สมาชิกเพื่อนำไปลงทุนในการประกอบอาชีพ หรือเพื่อปลดเปลื้องหนี้สินภายนอก ซึ่งวงเงินจะสูงกว่าเงินกู้ประเภทแรก และมีระยะเวลาในการผ่อนชำระนานกว่า

3.2.3 ธนาคารหมู่บ้าน (Grameen Bank)

(1) ประวัติความเป็นมา

ธนาคารหมู่บ้านหรือที่เรียกกันว่า Grameen Bank เป็นสถาบันการเงินที่ดำเนินงานคล้ายกับธนาคารแต่มีเป้าหมายหลักคือการช่วยเหลือผู้ยากจนที่ไม่มีสินทรัพย์ในการนำมาเป็นหลักประกันเงินกู้ ธนาคารหมู่บ้านนี้ได้เริ่มต้นขึ้นในประเทศบังคลาเทศโดย มุฮัมหมัด ยานูส อาจารย์สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจิดตากอง ประเทศบังคลาเทศ ซึ่งได้มีโอกาสช่วยเหลือสตรีผู้ยากจนคนหนึ่งซึ่งประกอบอาชีพทำมัน้ำนึ่งที่ทำจากไม้ไผ่มาขาย แต่การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวสตรีผู้นั้นต้องอาศัยเงินทุนจากนายทุนผู้ให้กู้ยืมซึ่งคิดอัตราดอกเบี้ยที่สูง และบางครั้งยังถูกพ่อค้าคนกลางขูดรีด เมื่อมุฮัมหมัด ยานูส ได้ให้ความช่วยเหลือโดยให้กู้ยืมเงินทุนก้อนหนึ่งจำนวนไม่มากนัก ผลที่ได้รับคือสตรีคนดังกล่าวได้นำเงินไปประกอบอาชีพทำมัน้ำนึ่งขายตามปกติ แต่ผลกำไรที่ได้รับจากการขายมัน้ำนึ่งไม่ต้องนำไปจ่ายดอกเบี้ย คงชำระคืนเฉพาะต้นเงิน ฐานะความเป็นอยู่ของสตรีคนนั้นเริ่มดีขึ้น จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวทำให้มุฮัมหมัด ยานูส เริ่มศึกษาจากข้อเท็จจริงแล้วพบว่าผู้ยากจนและไรที่ดินทำกินรวมทั้งไรการศึกษาจะเป็นผู้ขาดโอกาสในการติดต่อกับธนาคาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้หญิงเป็นกลุ่มที่มีการติดต่อกับธนาคารน้อยที่สุด แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มผู้มีระดับรายได้ต่ำซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับโอกาสกู้เงินในระดับที่ต่ำแต่มีสถิติการชำระคืนสูงด้วยเหตุนี้มุฮัมหมัด ยานูส จึงได้แนวความคิดของตนเองชักชวนให้คนที่ยากจนเข้ามาร่วมกันจัดตั้งธนาคารดังกล่าว โดยการจัดตั้งธนาคารคนยากจนในช่วงแรกได้มีการกำหนดเงื่อนไขที่สมาชิกต้องปฏิบัติคือ

- 1) สมาชิกต้องมีประวัติที่ดีในการขอรับเงินกู้
- 2) การชำระคืนเงินกู้จะให้สมาชิกผู้กู้จะทยอยจ่ายในจำนวนน้อยแต่บ่อยครั้งซึ่งเหมาะกับสภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน
- 3) เพื่อให้เกิดความสะดวกในการชำระคืน จะจัดให้มีการชำระคืนในร้านที่ตั้งอยู่ใน แต่ละชุมชนเป็นตัวแทนของธนาคาร

ธนาคารหมู่บ้านหรือ Grameen Bank ที่เปิดดำเนินการในครั้งแรกรัฐบาลจะเป็นผู้ถือหุ้นร้อยละ 60 และผู้กู้ยืมเงินของธนาคารจะเป็นผู้ถือหุ้นในส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 40 แต่หลังจากที่ได้ดำเนินการไปช่วงระยะเวลาหนึ่งและผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จจึงมีการเพิ่มทุนขึ้นภายหลังและผู้ถือหุ้นเพิ่มทุนในครั้งหลัง ๆ จะเป็นผู้ที่กู้เงินจากธนาคารจึงทำให้กลุ่มผู้กู้ยืมเงินเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่คือร้อยละ 75 ส่วนรัฐบาลถือหุ้นเพียงร้อยละ 25 การดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้านเริ่มขยายตัวในประเทศบังคลาเทศมากขึ้นจนมีสำนักงานเขตถึง 11 เขต แต่ละเขตจะประกอบด้วยสำนักงานในพื้นที่ 8-10 แห่ง ซึ่งสำนักงานพื้นที่แต่ละแห่งจะดูแลสำนักงานสาขาถึง 10-15 สาขานอกจากนี้จำนวนเงินให้กู้ส่วนบุคคลสูงถึง 200 เหรียญสหรัฐ นอกจากนี้ธนาคารหมู่บ้านได้ให้ความช่วยเหลือสมาชิกในด้านสินเชื่อเพิ่มการเคหะ และการให้สวัสดิการด้านสังคมและสาธารณสุข จึงทำให้ธนาคารหมู่บ้านขยายตัวเข้าไปในเขตชนบทที่ยากจนอย่างแพร่หลาย ซึ่งนับว่าการดำเนินงานธนาคารหมู่บ้านประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในประเทศบังคลาเทศและสามารถขยายผลต่อไปในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา

สำหรับประเทศไทยธนาคารหมู่บ้านได้เริ่มต้นจากโครงการน้ำพระทัยจากในหลวงหรือโครงการอีสานเขียวซึ่งเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ.2531 โครงการดังกล่าวได้มุ่งแก้ไขปัญหาคความแห้งแล้งและความยากจนของชาวชนบทในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งโครงการธนาคารหมู่บ้านได้เริ่มต้นจากคณาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยการนำของผู้ช่วยศาสตราจารย์ จันงค์ สมประสงค์ เป็นผู้ค้นคว้าทดลองจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้นเพื่อสนับสนุนโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง และได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 การดำเนินงานจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจะมีกองทัพกเป็นผู้กำหนดหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายซึ่งในช่วงแรกของการทดลองจัดตั้งจะประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ

- 1) บ้านสระเพลง หมู่ที่ 2 ตำบลสูงเนิน อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
- 2) บ้านท่าลาดขาว หมู่ที่ 13 ตำบลท่าลาดขาว อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา
- 3) บ้านโคกตะคร้อ หมู่ที่ 3 ตำบลชุมแสง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
- 4) บ้านตาเก หมู่ที่ 6 ตำบลเจนิยง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ในปี พ.ศ.2533 กองทัพบกได้อนุมัติให้เข้าไปดำเนินการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านอีก 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

- 1) บ้านนาใหญ่ หมู่ที่ 2 ตำบลนากลาง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
- 2) บ้านอาวุธ หมู่ที่ 14 ตำบลแคว อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
- 3) บ้านอู่เม่า หมู่ที่ 1 ตำบลเหล่าหลวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
- 4) บ้านจิวคอน หมู่ที่ 1 ตำบลจิวคอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
- 5) บ้านโพนงาม หมู่ที่ 8 และบ้านนาคลอง หมู่ที่ 9 ตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
- 6) บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

การเข้าไปดำเนินการทดลองจัดตั้งของคณาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้กำหนดขั้นตอนในการจัดตั้งไว้รวม 5 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนแรก คณาจารย์ผู้ดำเนินงานต้องดำเนินการศึกษาสภาพความพร้อมทั้งด้านการคมนาคมและทางด้านเศรษฐกิจ รวมถึงความสนใจของผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านว่าสนใจในการจัดตั้งหรือไม่ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการเอื้ออำนวยต่อการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่สอง จัดการประชุมกลุ่มชาวบ้านที่ให้ความสนใจเพื่อชี้แจงรายละเอียดของการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน เช่น เป้าหมายของการจัดตั้ง รูปแบบของการดำเนินงาน รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของธนาคารหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่สาม เชิญชวนให้ชาวบ้านผู้สนใจเข้าถือหุ้นแรกจัดตั้งพร้อมทั้งการจัดเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชุดแรก

ขั้นตอนที่สี่ จัดการฝึกอบรมให้กับคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้าน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการและด้านบัญชี

ขั้นตอนที่ห้า เมื่อธนาคารหมู่บ้านใดมีความพร้อมแล้ว จะให้ผู้ถือหุ้นเข้ามาประชุมเพื่อเลือกสถานที่ทำการ และจัดเตรียมอุปกรณ์สำนักงานเท่าที่จำเป็นเพื่อเตรียมเปิดให้บริการ

หลังจากที่ธนาคารหมู่บ้านได้เปิดดำเนินการผ่านไประยะหนึ่ง คณะจารย์ที่ดำเนินการในโครงการจะออกติดตามผล รวมถึงการให้คำแนะนำปรึกษาในด้านต่าง ๆ ที่ธนาคารหมู่บ้านประสบปัญหา ซึ่งจากผลการทดลองจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านประสบความสำเร็จในด้านการแก้ไขปัญหาด้านเงินทุนของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ธนาคารหมู่บ้านบางแห่งมีเงินทุนดำเนินงานสูงถึง 500,000 บาท นอกจากนี้การดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้านสามารถจะจัดระบบการคกเงี้ยวและระบบเงินกู้ยืมนอกระบบออกจากหมู่บ้านได้ ธนาคารหมู่บ้านหลายแห่งที่มีเงินทุนเหลือจากการให้สมาชิกกู้ยืมก็จะนำไปจัดตั้งร้านค้าหมู่บ้านขึ้นตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในอันที่จะให้ร้านค้าดังกล่าวเป็นสถานที่ฝึกหัดให้ชาวบ้านรู้จักการค้าขาย ดังนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมา ได้มีการนำรูปแบบของธนาคารหมู่บ้านไปทดลองจัดตั้งในเขตพื้นที่ครบทั้ง 4 ภาคของประเทศไทย

(2) วัตถุประสงค์และหลักการของการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน

ธนาคารหมู่บ้าน คือ สถาบันการเงินที่จัดตั้งขึ้นโดยคนในหมู่บ้าน ดำเนินงานเพื่อคนในหมู่บ้าน อาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งการสะสมเงินทุนของชาวบ้านทุกสาขาอาชีพ นอกจากนี้การดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้านจะมุ่งดำเนินงานเพื่อผลประโยชน์ของชาวบ้านทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้วยเหตุนี้จึงมีการรณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านให้ครบทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ เพื่อให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจชนบท ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจะประกอบไปด้วย

- 1) เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านระดมเงินทุนหรือออมเงินของตนเองเพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนของตนเองตามหลักการพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 2) เพื่อให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในด้านการบริหารจัดการด้านการเงิน ซึ่งเป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

3) เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจระดับหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็ง สามารถสกัดกั้นไม่ให้เงินทุนไหลไปสู่ในเมืองทั้งหมด ซึ่งการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริจะดำเนินควบคู่ไปกับการจัดตั้งร้านค้าหมู่บ้าน

4) เพื่อใช้ธนาคารหมู่บ้านเป็นฐานในการที่จะพัฒนารูปแบบไปสู่“สหกรณ์ชนกิจหมู่บ้าน” และเตรียมพัฒนาร้านค้าหมู่บ้านเป็น “สหกรณ์ร้านค้าหมู่บ้าน” และพัฒนาหมู่บ้านเป็น “หมู่บ้านสหกรณ์”

5) เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชนบทด้วยการเชื่อมโยงธุรกิจแบบครบวงจรเพื่อขยายไปสู่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ ตามลำดับ

(3) ลักษณะการดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้าน

การดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้านจะมีกิจกรรมที่สำคัญ 5 กิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมแรก การสะสมทุนด้วยวิธีการถือหุ้น ซึ่งรูปแบบของหุ้นสามารถจำแนกออกได้อีก 4 ประเภท คือ

ประเภทแรก หุ้นแรกเข้า เป็นหุ้นที่ผู้สมัครครั้งแรกจะต้องถืออย่างน้อย 5 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 10 บาทและนอกจากนี้ผู้สมัครครั้งแรกจะต้องชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้าอีกคนละ 10-20 บาท ซึ่งเงินส่วนนี้จะใช้เป็นการจ่ายอุปกรณ์และเครื่องใช้สำนักงาน

ประเภทที่สอง หุ้นรายได้ เป็นหุ้นที่จะแสดงถึงความซื่อสัตย์ของสมาชิกที่มีต่อตนเอง เพราะการถือหุ้นประเภทนี้ผู้ถือหุ้นแรกเข้าจะต้องให้สัตย์กับตนเองว่าจะต้องซื้อหุ้นเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 1 ของรายได้ แต่ไม่เกิน 500 บาทต่อครั้ง

ประเภทที่สาม หุ้นกู้ยืม เป็นรูปแบบของการกู้ยืมเงินเพราะสมาชิกของธนาคารทุกคนมีสิทธิกู้ยืมเงินตามความจำเป็นหรือความต้องการของตนเอง แต่สมาชิกต้องยินยอมให้ธนาคารหักเงินกู้ยืมจำนวนร้อยละ 1 เพื่อเป็นทุนเรือนหุ้น

ประเภทที่สี่ หุ้นพิเศษ หุ้นประเภทนี้ผู้สมัครแรกเข้าทุกคนมีสิทธิซื้อได้หุ้นดังกล่าวเป็นการระดมเงินทุนเพื่อนำไปใช้ในโครงการธุรกิจที่คณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้านจัดทำขึ้น

กิจกรรมที่สอง กิจกรรมบริการรับฝากและถอนเงิน ซึ่งการให้บริการด้านการรับฝากเงินของธนาคารหมู่บ้านจะมีเงินฝากอยู่ 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก เงินฝากสะสมทรัพย์ เงินฝากประเภทนี้มีลักษณะเดียวกับเงินฝากออมทรัพย์ของธนาคาร กล่าวคือ เป็นการรับฝากเพื่อให้สมาชิกนำเงินรายได้ที่เหลือจากการใช้จ่ายมาฝากไว้ก่อน หากมีความจำเป็นจะต้องใช้ก็สามารถถอนได้ทันที และเงินฝากประเภทนี้เมื่อครบวงวดบัญชีธนาคารหมู่บ้านจะคิดอัตราดอกเบี้ยให้

ประเภทที่สอง เงินฝากประจำ เป็นการรับฝากเงินจากผู้ที่มีเงินรายได้ที่เหลือจากการใช้จ่าย และไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องใช้ในระยะเวลาที่แน่นอน เพราะหากสมาชิกฝากเงินประเภทนี้จะถอนไม่ได้ถ้าไม่ครบกำหนดระยะเวลาของการฝาก ส่วนอัตราดอกเบี้ยที่จะได้รับนั้นจะสูงกว่าเงินฝากประเภทแรก

กิจกรรมที่สาม การให้กู้ยืม การให้กู้ยืมของธนาคารหมู่บ้านจะต้องเป็นไปตามกฎระเบียบที่แต่ละธนาคารได้กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดสรรวงเงินกู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประเภทของเงินให้กู้ยืมจะจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

ประเภทแรก เงินกู้ยืมระยะสั้น เป็นเงินกู้ยืมเพื่อให้สมาชิกนำไปใช้จ่ายในกรณีที่มีความจำเป็นรีบด่วน เช่น สมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วยกระทันหัน เป็นต้น การให้เงินกู้ยืมเงินระยะสั้นส่วนใหญ่จะมีวงเงินกู้ไม่สูงมากนัก โดยส่วนใหญ่วงเงินกู้จะอยู่ระหว่าง 1,000-3,000 บาท โดยมีระยะเวลาในการผ่อนชำระไม่เกิน 3 เดือน แต่หากผู้กู้มีความจำเป็นไม่สามารถจะชำระหนี้คืนภายในระยะเวลาที่กำหนด คณะกรรมการอาจจะพิจารณายืดระยะเวลาการผ่อนชำระได้ แต่ผู้กู้จะต้องชำระดอกเบี้ยทุกเดือน

ประเภทสอง เงินกู้ระยะปานกลาง เป็นเงินกู้ที่มีระยะเวลาการกู้ยืมตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไปแต่ไม่เกิน 6 เดือน ซึ่งวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมอาจจะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพหรือนำไปใช้จ่ายในครัวเรือนและวงเงินกู้ยืมโดยส่วนใหญ่จะไม่เกิน 6,000 บาท

ประเภทสาม เงินกู้ระยะยาว เป็นเงินกู้ที่มีวงเงินกู้และระยะเวลาในการชำระคืนที่สูงกว่าเงินกู้ยืมระยะสั้น วัตถุประสงค์ของการให้กู้ยืมประเภทนี้ก็คือ เพื่อให้สมาชิกนำไปใช้เป็นทุนประกอบอาชีพหรือนำไปชำระหนี้ภายนอกที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง แต่อย่างไรก็ตามวงเงินที่สมาชิกจะกู้ยืมได้สูงสุดไม่เกิน 24,000 บาท ระยะเวลาการผ่อนชำระไม่เกิน 12 เดือน

กิจกรรมที่สี่ การลงทุนทำธุรกิจร่วมกัน เป็นการดำเนินงานโดยคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านเห็นว่าสมาชิกควรจะมีการจัดทำโครงการธุรกิจร่วมกัน ซึ่งโครงการดังกล่าวจะต้อง

เป็นโครงการที่จะส่งผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชน ขั้นตอนในการดำเนินงานจะเริ่มจากคณะกรรมการนำโครงการดังกล่าวเสนอขอความเห็นชอบจากสมาชิก หากสมาชิกคนใดเห็นชอบกับโครงการดังกล่าวก็จะเข้าร่วมลงทุนซื้อหุ้นพิเศษของโครงการดังกล่าว ส่วนสมาชิกที่ไม่เห็นด้วยนั้น ก็ไม่ต้องซื้อหุ้นพิเศษของโครงการดังกล่าว เพราะธนาคารหมู่บ้านถือหลักของความสมัครใจของสมาชิกเป็นสำคัญ

(4) แหล่งที่มาของเงินทุนที่ใช้ดำเนินงาน

ธนาคารหมู่บ้านมีการจัดหาเงินทุนมาใช้ในการดำเนินงานอยู่ 2 แห่งด้วยกันคือ

1) แหล่งเงินทุนภายใน เป็นการระดมเงินทุนจากสมาชิกในรูปของการสะสมทุน การรับฝากเงิน ซึ่งรายละเอียดได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 3.2 ซึ่งแหล่งเงินทุนประเภทนี้ถือว่ามี ความสำคัญอย่างมากสำหรับในการดำเนินงาน

2) แหล่งเงินทุนภายนอก เป็นแหล่งเงินทุนที่ให้กู้ยืมแก่ธนาคารหมู่บ้านที่มี ผลการดำเนินงานดี สมาชิกมีความเข้มแข็ง แต่ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน ซึ่งในปัจจุบันแหล่งเงิน กู้ยืมของธนาคารหมู่บ้านจะประกอบไปด้วย

- 2.1) กองทุนหมุนเวียน โครงการส่งเสริมองค์กรพัฒนาเอกชนไทย
- 2.2) มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย
- 2.3) บริษัทร่วมทุนชนบท จำกัด
- 2.4) พิจารณาวางเงินกู้สูงสุดที่สมาชิกแต่ละคนจะกู้ได้ จะต้องไม่เกิน ร้อยละ 10 ของทุนดำเนินการทั้งหมด
- 2.5) กองทุนพัฒนาชนบท สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ
- 2.6) บริษัทการค้าตลาดเพื่อชนบท จำกัด

3.2.4 กลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ

กลุ่มออมทรัพย์ที่กล่าวมาทั้ง 3 ประเภท เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่นิยมจัดตั้งในเขตชุมชน และเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย แต่อย่างไรก็ดีได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชนในรูปแบบอื่นๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนอื่น ดังนั้น

ในส่วนนี้ จะได้กล่าวถึงรายละเอียดของกลุ่มออมทรัพย์รูปแบบอื่นๆ ที่ได้จากการสำรวจข้อมูล หน่วยองค์กรเอกชนที่ดำเนินงานในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนพบว่าหน่วยองค์กรเอกชนเข้าไปสนับสนุนและส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น ซึ่งมีรูปแบบ และ ลักษณะการดำเนินงาน พอจะสรุปได้ดังนี้

(1) กลุ่มออมทรัพย์สังจจะกรณ์

กลุ่มออมทรัพย์สังจจะกรณ์ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้ง โดย มูลนิธิไทยเพื่อการพัฒนาซึ่งเป็นองค์กรอาสาสมัครพัฒนาของเอกชน การดำเนินงานของมูลนิธิไทยเพื่อการพัฒนาได้เน้นการพัฒนาโดยอาศัย “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุกรูปแบบ” แต่อย่างไรก็ตามคนย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความคิด เชื้อชาติ ความเชื่อ และฐานะความเป็นอยู่ ดังนั้นการที่จะดำเนินการให้คนเป็นคนที่มีความผูกพันแล้วจะต้องอาศัยคุณธรรมเป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานด้วยกันได้ คุณธรรมดังกล่าวประกอบด้วย สัจจะ ความเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้กลุ่มที่มูลนิธิฯเข้าไปให้การสนับสนุนในการจัดตั้งจึงใช้ชื่อว่า “สังจจะกรณ์” ซึ่ง “สังจจะ” หมายถึง ความจริง ความเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ส่วน “กรณ์” หมายถึง การทำงานร่วมกัน ดังนั้นเมื่อรวมความหมายเข้าด้วยกันจะหมายถึง “กลุ่มที่มีการทำงานร่วมกันอย่างคนมีสังจจะ” อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มของกลุ่มคนเหล่านี้ยังต้องอาศัยหลักการแห่งการพึ่งพาตนเองและการช่วยเหลือผู้อื่น

หลักการดำเนินงานของกลุ่มสังจจะกรณ์จะเริ่มต้นจากการให้คนเข้ามามีส่วนร่วมกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการสะสมเงินซึ่งจะใช้เป็นทุนในการพัฒนาท้องถิ่น โดยคนที่มาร่วมกลุ่มกันทุกคนจะให้สังจจะว่าจะนำเงินมาร่วมกันเป็นจำนวนคนละเท่าไร และเมื่อได้เงินทุนซึ่งเป็นเงินสังจจะแล้ว กลุ่มจะนำเงินสะสมดังกล่าวไปฝากไว้กับธนาคารเพื่อใช้เป็นกองทุนค้ำประกันเงินกู้ และนำเงินกู้อ้างอิงมาไว้ให้สมาชิกที่มีความจำเป็นกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

รูปแบบการดำเนินงานของการรวมกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์สังจจะกรณ์จะเน้นการรวมกลุ่มขนาดเล็กก่อนคือกลุ่มละไม่เกิน 10 คน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารด้านการเงิน เมื่อกลุ่มเหล่านี้เรียนรู้การบริหารการเงินดีแล้วก็จะนำกลุ่มเหล่านี้มาเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อสร้างเครือข่ายในแต่ละชุมชน ส่วนโครงสร้างการบริหารงานนั้นจะมีประธานกลุ่ม เภรัญญิกและเลขานุการ เป็นผู้ดำเนินงานแทนสมาชิก และกลุ่มออมทรัพย์สังจจะกรณ์ได้เน้นการพัฒนาสมาชิกโดยกระบวนการกลุ่มคือ การรวมกลุ่มเพื่อประชุมปรึกษาหารือเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน และการทำธุรกิจร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวของกลุ่มออมทรัพย์สังจจะกรณ์มีความเชื่อว่าจะสามารถ

ทำให้คนในชุมชนมีการพัฒนาอาชีพ มีแหล่งเงินของชุมชน มีสภาพสิ่งแวดล้อมและอนามัยชุมชนดีขึ้น

(2) กลุ่มออมทรัพย์เมตตาณารี

กลุ่มออมทรัพย์เมตตาณารี เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าดาราภิรมย์ โดยเน้นพื้นที่การดำเนินงานในจังหวัดเชียงใหม่เป็นหลัก ซึ่งหลักการที่สำคัญคือ ให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันสะสมเงินเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งรูปแบบการจัดตั้งจะเริ่มตั้งแต่เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิออกไปให้ความรู้แก่ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายเพื่อที่จะเสาะแสวงหากลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ในลักษณะเดียวกันมาร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เมตตาณารีจะต้องเป็นสมาชิกของมูลนิธิด้วย ตามระเบียบของการจัดตั้งสมาชิกจะต้องออมเงินกับกลุ่มอย่างสม่ำเสมอและปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด ซึ่งระเบียบการออมจะขึ้นอยู่กับสมาชิกในแต่ละกลุ่ม โดยส่วนใหญ่แล้วจะประกอบไปด้วย

- 1) สมาชิกจะต้องออมเงินอย่างน้อยเดือนละ 10 บาทและจะต้องออมเท่ากันทุกเดือน
- 2) สมาชิกต้องจะต้องออมเงินอย่างน้อย 6 เดือนก่อนจึงสามารถที่จะกู้เงินได้ หากประสงค์จะลาออกจะต้องเป็นสมาชิกอย่างน้อย 2 ปี

ส่วนลักษณะการดำเนินงานจะมีลักษณะเดียวกันกับกลุ่มออมทรัพย์ประเภทอื่นๆ กล่าวคือ สมาชิกจะเลือกตัวแทนจากสมาชิกกลุ่มขึ้นมาเป็นคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งจะมีประมาณ 5 คน ประกอบไปด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิกและประชาสัมพันธ์ ซึ่งคณะกรรมการจะเข้ามาดูแลและรับผิดชอบการดำเนินงานของกลุ่ม และคณะกรรมการดังกล่าวจะได้รับค่าตอบแทนจำนวนร้อยละ 5 ของผลกำไรในแต่ละปี

(3) กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรพัฒนา

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรพัฒนาเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่อยู่ในความดูแลและให้การสนับสนุนโดยมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าดาราภิรมย์ เช่นเดียวกับกลุ่มออมทรัพย์เมตตาณารี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง ดังนี้

- 1) เพื่อให้เป็นจุดศูนย์รวมของชาวบ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจและจิตใจของหน่วยเกษตรพัฒนา

- 2) เพื่อเป็นการระดมทุนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชาวบ้านทุกหมู่บ้าน
- 3) เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกได้พัฒนาตนเองในการอดออม เป็นการสร้างคุณสมบัติด้านการประหยัด

4) เพื่อสร้างองค์กรหรือเครือข่ายทุนของหน่วยเกษตรกรพัฒนา โดยการพึ่งตนเองและประสานขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนอื่น

ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรกรพัฒนาจะเน้นรูปแบบการออมซึ่งคล้ายกับกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารี แต่ระยะเวลาการออมแต่ละครั้งจะนานกว่า กล่าวคือสมาชิกต้องนำเงินมาออม 4 เดือน/ครั้ง การออมต่อครั้งอย่างน้อย 100 บาทหรือ 1 หุ่น และข้อแตกต่างอีกข้อหนึ่งคือ กลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีสมาชิกจะออมทรัพย์ไปเรื่อย ๆ ส่วนกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรกรพัฒนาจะออมไประยะหนึ่งหากคณะกรรมการเห็นว่าปริมาณเงินออมมากพอต่อการดำเนินงานแล้วก็จะให้สมาชิกหยุดออม นอกจากนี้หากเปรียบเทียบกิจกรรมด้านการให้กู้ก็มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เมตตานารีจะกู้เงินได้เมื่อออมทรัพย์ติดต่อกันอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 6 เดือน ในขณะที่ระเบียบการกู้ยืมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรกรพัฒนาระบุไว้ว่า สมาชิกจะกู้ได้เมื่อกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรกรพัฒนามีเงินออมไม่ต่ำกว่า 200,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อปี และวงเงินในการกู้ยืมไม่เกิน 2 เท่าของเงินออม

ส่วนโครงสร้างของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรกรพัฒนานั้นจะประกอบด้วย

- 1) สมาชิก ซึ่งจะต้องเป็นกลุ่มสมาชิกใน โครงการมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท และต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เกษตรกรพัฒนา ซึ่งสมาชิกทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมอย่างน้อยปีละ 4 ครั้ง มิฉะนั้นจะต้องพ้นสมาชิกภาพทันที
- 2) คณะกรรมการ เป็นตัวแทนสมาชิกเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารงานกลุ่ม ซึ่งอำนาจการบริหารของคณะกรรมการประกอบไปด้วย การพิจารณาเงินให้กู้ยืมและการพิจารณาให้ความเห็นชอบในการรับสมาชิกใหม่ คณะกรรมการจะได้รับเงินค่าตอบแทนร้อยละ 10 ของผลกำไร แต่จะต้องเข้าร่วมประชุมอย่างน้อยปีละ 8 ครั้ง หากไม่ถึงจะต้องพ้นจากตำแหน่งดังกล่าว

(4) กองทุนเพื่ออุตสาหกรรมในครัวเรือนและชนบทภาคเหนือ

การจัดตั้งกองทุนเพื่ออุตสาหกรรมในครัวเรือนและชนบทภาคเหนือเป็นโครงการร่วมระหว่างกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับมูลนิธิเพื่อการพัฒนา โดยมีพื้นที่เป้าหมาย 8 ตำบล ในเขตพื้นที่ภาคเหนืออันประกอบด้วย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย น่าน พะเยา พิจิตร พิษณุโลก และ นครสวรรค์ ซึ่งโครงการดังกล่าวได้เริ่มมาตั้งแต่ปี 2536 เป็นต้นมา วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งจะประกอบไปด้วย

- 1) เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการขึ้นในชุมชน
- 2) เพื่อสร้างงานและกระจายรายได้ให้แก่เกษตรกร
- 3) เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านการบริการงานด้านการเกษตร
- 4) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง
- 5) ส่งเสริมให้คนในชุมชนเรียนรู้การบริหารงานกองทุนชุมชน
- 6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การจัดตั้งกองทุนดังกล่าวจะมุ่งกลุ่มเป้าหมายไปยังกลุ่มแม่บ้านการเกษตรเป็นสำคัญ โดยเริ่มจากการให้สมาชิกตั้งสัจจะว่าจะออมเงินอย่างน้อยวันละ 1 บาท เพื่อสะสมเป็นเงินทุนของกองทุน และนอกจากนี้กองทุนดังกล่าวยังจะได้รับเงินช่วยเหลือด้านเงินทุนหมุนเวียนจากองค์การยูนิเซฟอีกจำนวน 1.3 ล้านบาท เพื่อใช้ในการพัฒนาการประกอบอาชีพของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งหลังจากเริ่มดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบันได้มีการจัดตั้งกองทุนดังกล่าวแล้วจำนวน 28 กองทุน อยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนจำนวน 25 กองทุน ภาคเหนือตอนล่าง 4 กองทุน ซึ่งภาคเหนือตอนบนนั้นจะมีการจัดตั้งเกือบทุกจังหวัด ยกเว้นจังหวัดน่าน และกองทุนดังกล่าวส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในเขตจังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ได้นำมาเป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตพื้นที่ของศูนย์มูลนิธิโครงการหลวง 5 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่หลอด ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเลา ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนแปะ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง

4.1 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่หลอด

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

พื้นที่แม่หลอดเดิมเป็นแหล่งปลูกกาแฟอาราบิก้า ครอบคลุมพื้นที่กว่า 60 ไร่ แต่เนื่องจากเกิดโรคราสนิมระบาดมากทำให้กาแฟเสียหาย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2527 ได้มีการจัดตั้งศูนย์โครงการหลวงแม่หลอดขึ้น ในระยะเริ่มแรกศูนย์โครงการหลวงแม่หลอดดำเนินการ โดยกรมวิชาการเกษตร โดยได้รับความช่วยเหลือจากกระทรวงเกษตรประเทศสหรัฐอเมริกาผ่านโครงการหลวง เพื่อให้เป็นสถานีวิจัยปลูกกาแฟอาราบิก้าสายพันธุ์ถูกผสมชั่วที่ 2 จำนวน 28 สายพันธุ์ ซึ่งเชื่อว่าสามารถต้านทานต่อโรคราสนิม ต่อมานักวิชาการและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องได้ทำการวิจัยศึกษาพันธุ์กาแฟที่เหมาะสมสามารถต้านทานต่อโรค และศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูกาแฟควบคู่กันไป ปัจจุบันศูนย์โครงการหลวงแม่หลอดจัดว่าเป็นสถานีวิจัยหลักอีกแห่งหนึ่งของโครงการหลวง โดยหน้าที่หลักเพื่อมุ่งเน้นการศึกษาวิจัยการบำรุงรักษาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น

4.1.2 สถานที่ตั้งและลักษณะพื้นที่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่หลอดตั้งอยู่ในเขตบ้านแม่หลอดเหนือ หมู่ที่ 10 ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พิกัด E 476400 เมตร N 211700 เมตร ระวัง 4747 II ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 680 เมตร มีพื้นที่รับผิดชอบ 8.36 ตร.กม. หรือ 5,226 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย 945 ไร่ และเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแม่แตง 4,281 ไร่ และมีระยะทางจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ถึงศูนย์ 58 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบริเวณเชิงเขาและมีที่ว่างระหว่างหุบเขา เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำแม่ฮาว และลำห้วยต่างๆ ไหลผ่านหมู่บ้านไปทางทิศตะวันออกลงสู่แม่น้ำปิง

4.1.3 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

มีประชากร 487 คน จำนวน 153 ครัวเรือน เป็นคนเมืองและชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบคือ แม่หลอดใต้ แม่หลอดเหนือ แม่จิว และบ้านผาแตก ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยแรงงาน จบการศึกษาภาคบังคับ และประกอบอาชีพหลักทางการเกษตร ได้แก่ การทำสวน ทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ พืชสวนหลักคือกาแฟอราบิก้า, ลิ้นจี่, ชา, เมี่ยง, และมะม่วง อาชีพรองคือรับจ้าง และค้าขาย มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ปีละ 14,000 บาทต่อครัวเรือน โดยแหล่งเงินทุนของชาวบ้านร้อยละ 70 เป็นของตนเอง และร้อยละ 30 กู้จาก ธ.ก.ส. หรือเอกชน

4.1.4 กองทุนหมุนเวียนอื่นๆ ในหมู่บ้าน

มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้น โดยส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน เช่น กรมประชาสงเคราะห์ กรมการพัฒนาชุมชน มูลนิธิโครงการหลวง UNICEF เป็นต้น กองทุนหมุนเวียนประจำหมู่บ้านประกอบด้วย ดังนี้คือ

ตารางที่ 4.1 กองทุนหมู่บ้านแม่หลอด

ชื่อกองทุน	แหล่งที่มาของทุน	ทุนดำเนินงาน (บาท)
1. กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน	UNICEF	26,591.93
2. กองทุนพัฒนาสตรี	UNICEF	16,914.41
3. กองทุนคอกเบียดีซีเอฟ	CCF	17,479.17
4. กองทุนประกอบอาชีพ	ประชาสงเคราะห์จังหวัด	4,427
5. กองทุนพัฒนาอาชีพ	ศูนย์สงเคราะห์ราษฎร	12,184
6. กองทุนธนาคารข้าว	ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรชาวเขา	3,168
7. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่หลอด	กรมการพัฒนาชุมชน	75,329
รวม		156,093.51

ที่มา : ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรชาวเขاب้านแม่หลอด และจากการสำรวจ (2544)

4.1.5 กลุ่มตัวอย่าง : กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่หลอด

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่หลอดก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยสืบเนื่องมาจาก การได้รับเงินทุนสนับสนุนตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (ก.ข.ค.จ.) ให้แก่หมู่บ้าน เงินสนับสนุนที่ได้รับมาได้ถูกปล่อยกู้ให้แก่คนในหมู่บ้านในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และมีเงินเหลือจากเงินทุนก้อนนี้ ต่อมาผู้นำชุมชนเห็นว่าควรจะมีการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนขึ้นในหมู่บ้าน และเห็นว่าเงินทุนที่ได้รับมานั้นยังเหลืออยู่ ควรจะมีการนำมาใช้หมุนเวียนภายในหมู่บ้าน จึงได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น โดยการส่งเสริมของกรมการพัฒนาชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์และปล่อยกู้เพื่อใช้เป็นเงินทุนประกอบอาชีพ ปัจจุบันมีทุนดำเนินงานประมาณ 70,000 บาท มีจำนวนสมาชิก 115 คน สมาชิกแต่ละรายจะส่งเงินตั้งจะสะสมเฉลี่ยประมาณ 10 บาทต่อเดือน ลักษณะการดำเนินงานคณะกรรมการจะให้สมาชิกสะสมหุ้นไว้เพียงอย่างเดียวโดยยังไม่มีมีการปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมเนื่องจากทุนดำเนินงานยังไม่เพียงพอต่อการปล่อยกู้ กอปรกับในหมู่บ้านมีกองทุนอยู่หลายกองทุนและมักจะมีการสนับสนุนเงินทุนต่างๆ จากทางราชการอยู่เสมอ ดังนั้นการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงเป็นการจัดตั้งเพื่อรักษาสภาพของเงินกองทุนที่เหลืออยู่จากการปล่อยเงินกู้โครงการ ก.ข.ค.จ. เท่านั้น

4.2 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเถา

4.2.1 สถานที่ตั้งและลักษณะพื้นที่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเถา ตั้งอยู่ที่บ้านป่าเถา หมู่ที่ 10 ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ 18 ตารางกิโลเมตร หรือ 11,250 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ หรือประมาณร้อยละ 40 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่มีความชันเกิน 35 เปอร์เซ็นต์ ราษฎรตั้งบ้านเรือนตามบริเวณเนินเขาและที่ราบ ที่ตั้งศูนย์มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 800 เมตร หมู่บ้านในเขตรับผิดชอบของศูนย์มีความสูงระหว่าง 1,200-1,400 เมตร บริเวณที่ตั้งของศูนย์โครงการหลวงทุ่งเถา มีพื้นที่ 3 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,875 ไร่ มีหมู่บ้านที่อยู่ในความรับผิดชอบจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกองแหะหมู่ที่ 4 บ้านป่าเถาหมู่ที่ 10 บ้านบวกจันทร์หมู่ที่ 7 และบ้านบวกเตี้ยหมู่ที่ 8 ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

4.2.2 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ประชากรที่อาศัยอยู่ 1,619 คน จำนวน 266 ครัวเรือน ประกอบด้วยคนเมืองและชาวเขาเผ่าม้ง ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ (แรงงาน) อายุ 26-59 คิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาคือวัยเด็ก (อายุ 1-15 ปี) คิดเป็นร้อยละ 30 วัยเยาวชน (อายุ 16-25 ปี) คิดเป็นร้อยละ 18 และ คนชรา (60 ปีขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 10 อัตราเฉลี่ยของประชากรคิดเป็น 4.5 คนต่อครัวเรือน และมีอัตราการเกิดของประชากรเผ่าม้งค่อนข้างสูง การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ระดับประถมศึกษา มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีรายได้เฉลี่ยปีละ 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 90 และร้อยละ 10 มาจากนอกภาคเกษตร แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่ร้อยละ 47 กู้มาจากเอกชนหรือพ่อค้า ร้อยละ 38 เป็นของตนเอง และร้อยละ 15 จากกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

บ้านป่าเลาหมู่ที่ 10 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง การตั้งถิ่นฐานอยู่แบบกระจัดกระจายไม่เป็นหมู่บ้าน (เป็นหย่อมบ้าน) มีจำนวนครัวเรือนไม่มากนักเพียง 30 ครัวเรือน ส่วนใหญ่จะอพยพออกไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น เนื่องจากบ้านป่าเลามีลักษณะพื้นที่เป็นเนินเขามีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย

4.2.3 กองทุนหมุนเวียนอื่นๆ ในหมู่บ้าน

มีการรวมกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร มีสมาชิก 180 คน กลุ่มผู้ปลูกดอกและพืชผัก มี 3 กลุ่ม สมาชิก 160 คน กลุ่มเยาวชน 1 กลุ่ม (บ้านบวจัน) มีสมาชิก 31 คน กลุ่มฌาปนกิจบ้านบวจัน สมาชิก 120 คน กลุ่มนาร่องการพัฒนาคุณภาพดอกกุหลาบ (บ้านบวคเตย) เป็นต้น และนอกจากนี้จากการศึกษาพบว่าที่บ้านบวจันหมู่ที่ 7 มีการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านจำนวนหลายกองทุน โดยแต่ละกองทุนก็จะมีคณะกรรมการร่วมกันรับผิดชอบ ในการบริหารจัดการ มีกฎระเบียบและหลักเกณฑ์ในการดำเนินงาน ซึ่งบางกองทุนก็ได้ปล่อยเงินกู้ให้สมาชิก เพื่อนำไปใช้จ่ายเมื่อจำเป็น และเป็นเงินทุนประกอบอาชีพ แต่กองทุนต่างๆ นั้น จะไม่มีการสะสมหุ้น เพราะเงินทุนของกองทุนส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ กองทุนต่างๆ ที่น่าสนใจมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 กองทุนหมู่บ้านบวกจัน

ชื่อกองทุน	จัดตั้ง	ทุนเริ่มแรก	ทุนปัจจุบัน	สมาชิก
1. กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน	2527	30,000	207,375	63
2. กองทุน ก.ข.ค.จ.	2538	280,000	280,000	75
3. กองทุนยาและเวชภัณฑ์	2528	2,000	42,000	42
4. กองทุนศูนย์พัฒนาเด็ก	2532	3,000	16,823	38
5. กองทุน ศสพ.	2538	12,500	34,733	60
6. กองทุนฌาปนกิจฯ	2530	2,000	7,603	150
7. กองทุน อ.ป.พ.ร.	2537	2,000	5,195	45
8. กองทุนดอกเยอบีรา	2538	7,000	37,935	40
9. กองทุนสูบน้ำคึม	2541	2,000	17,053	60
10. กองทุนป้องกันไฟฟ้า	2540	9,800	25,919	40
รวม		350,300	674,636	613

ที่มา : จากการสำรวจ (2544)

4.2.4 กลุ่มตัวอย่าง : กองทุนพัฒนาหมู่บ้านบวกจัน

กองทุนพัฒนาหมู่บ้านบวกจัน เริ่มก่อตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนเงินทุนจากกรมประชาสงเคราะห์จังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน ทุนดำเนินงานเมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่มเริ่มแรกมีจำนวน 30,000 บาท เมื่อสมาชิกจะสมัครเข้ากลุ่มจะต้องจ่ายเงินค่าธรรมเนียมแรกเข้าเป็นเงิน 100 บาท และในแต่ละเดือนสมาชิกจะออมเงินเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ แล้วแต่ความสมัครใจ โดยไม่มีการสะสมหุ้น ปัจจุบันกองทุนพัฒนาหมู่บ้านบวกจันมีทุนดำเนินงานทั้งหมด 207,375 บาท มีสมาชิก 63 คน และได้ดำเนินการปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิก ในวงเงินสูงสุดไม่เกิน 20,000 บาท โดยใช้ที่ดินเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน หรือ ใช้คนค้ำประกัน 2 คน กำหนดการชำระคืนภายในระยะเวลา 2 ปี และคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี ในส่วนของระบบการบริหารจัดการของกลุ่มเป็นแบบธรรมชาติ คือบริหารงานตามสถานการณ์ไม่มีแบบแผน และการทำบัญชีก็เป็นเพียงการลงบันทึกไว้ในสมุดเท่านั้น

4.3 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนแปะ

4.3.1 ประวัติความเป็นมา

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนแปะ ได้ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2527 ตามพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับทราบว่าเป็นพื้นที่บริเวณนี้ประชาชนซึ่งเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงและเผ่าต่างมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน ประกอบอาชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่นกันอย่างแพร่หลาย มีการบุกรุกทำลายป่าไม้ ผลผลิตที่ได้ก็ตกต่ำ อีกทั้งระบบสาธารณสุขก็ยังไม่ทั่วถึง การคมนาคมไม่สะดวกและด้วยพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้มูลนิธิโครงการหลวง สำรวจพื้นที่และให้การช่วยเหลือแก่ราษฎรชาวเขา

4.3.2 สถานที่ตั้งและลักษณะพื้นที่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนแปะตั้งอยู่ หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านแปะ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่รับผิดชอบ 46.14 ตร.กม. หรือ 28,839 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศ ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชันพื้นที่ทำการเกษตรเป็นที่ราบตามไหล่เขา ดินพังทลายง่าย อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,035 เมตร พื้นดินส่วนมากเป็นดินร่วนปนทรายค่อนข้างเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การปลูกพืชผัก พืชไร่ ไม้ผลและอื่นๆ ลักษณะภูมิอากาศ เป็นพื้นที่อยู่ในเขตหนาวและมีฝนตกชุก การคมนาคมห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ 103 กิโลเมตร มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยแม่แปะ และห้วยต้นผึ้ง

4.3.3 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

มีประชากรจำนวน 2,131 คน 430 ครัวเรือน ประชากรเป็นคนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงและม้ง หมู่บ้านกะเหรี่ยง 11 หย่อมบ้าน คือ บ้านกองซ้อน บ้านกองแพะ บ้านขยัน บ้านขุนแปะ บ้านต้นผึ้ง บ้านบนนา บ้านปากกล้วย 1,2 บ้านผาขาว บ้านใหม่ และบ้านอมตึง หมู่บ้านม้ง 1 หย่อมบ้าน คือ บ้านแม่จร ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ไม่ได้รับการศึกษา ส่วนที่ได้รับการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 20 คือจบระดับประถมศึกษา การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก รองลงมาคือรับจ้างและค้าขาย โดยมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 15,000-20,000 บาทต่อปี ซึ่งอยู่ในฐานะยากจน แหล่งเงินทุนของชาวบ้าน ส่วนใหญ่มาจากมูลนิธิโครงการหลวง รองลงมาได้แก่ ทุนตนเอง ธ.ก.ส. และกู้ยืมจากเพื่อนบ้าน

4.3.4 กองทุนหมุนเวียนอื่นๆ ในหมู่บ้าน

การรวมกลุ่มของชาวบ้านส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเกษตรกร เป็นหลัก กิจกรรมออมทรัพย์ไม่ค่อยมีความโดดเด่นมากนัก เพราะประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีรายได้น้อยและไม่แน่นอน และไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการออมทรัพย์ กิจกรรมออมทรัพย์จึงอยู่ในกลุ่มของแม่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะ มีทุนดำเนินงาน 90,000 บาท ก่อตั้งมาเป็นเวลา 5 ปี กลุ่มออมทรัพย์บ้านปากกล้วย มีทุนดำเนินงาน 20,000 บาท ก่อตั้งมาเป็นเวลาปีครึ่ง และกลุ่มออมทรัพย์บ้านคันผึ้ง มีทุนดำเนินงาน 7,000 บาท ก่อตั้งมาเป็นเวลา 2 ปี เป็นต้น

4.3.5 กลุ่มออมตัวอย่าง : กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะ

กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะ ตั้งอยู่ที่บ้านขุนแปะหมู่ที่ 12 ในระยะเริ่มแรกได้รับการแนะนำให้ก่อตั้งโดยองค์การศาสนาคริสต์ และมูลนิธิโครงการหลวงขุนแปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านได้มีการออมทรัพย์และให้เป็นแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมภายในหมู่บ้าน สมาชิกเริ่มแรกก่อตั้งจำนวน 60 คน โดยส่งเงินสัจจะสะสมเป็นเงิน 400 บาทต่อปี ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะมีทุนดำเนินงาน ประมาณ 90,000 บาท และได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิก โดยมีวงกู้เงินสูงสุดไม่เกินรายละ 3,000 บาท คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 12 ต่อปี และใช้สมาชิกค้ำประกันเงินกู้ให้แกกัน สำหรับการเก็บรักษาเงินนั้นทางกลุ่มได้นำไปฝากไว้ที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนพระธาตุยักจำกัด

4.4 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก

4.4.1 ประวัติความเป็นมา

หมู่บ้านห้วยลึก ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ราบหุบเขาซึ่งถูกบุกรุกทำลาย กลายเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม มีการทำไร่เลื่อนลอย ตัดไม้ทำลายมา เมื่อเดือนมีนาคม 2521 ชาวเขาเผ่าแม้วได้อพยพมาจากบ้านบ่อเหล็ก อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มาอยู่ที่บ้านห้วยลึก เนื่องจากพื้นที่ทำกินเดิมไม่เหมาะสมแก่การปลูกพืชและได้ยื่นฎีกาถวายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อขอพระราชทานที่ทำกิน ปี 2522 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีรับสั่งให้ หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เข้าไปช่วยเหลือชาวเขา ด้วยทรงเกรงว่าชาวเขาจะบุกรุกป่าและต้นน้ำ

ลำธารมากยิ่งขึ้น จึงได้ร่วมกับกรมป่าไม้พิจารณาจัดพื้นที่ดินทำกินที่บ้านห้วยลึกให้ราษฎรชาวเขา เหตุผลของการเลือกพื้นที่บ้านห้วยลึกก็เพราะเป็นแหล่งพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ถูกบุกรุกตัดไม้สักจนหมดป่า หลังจากนั้นก็ได้มีชาวเขาเผ่าม้งจากบ้านป่าเกี๋ย อำเภอเชียงดาว และจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนอพยพเข้ามาสมทบอีก ส่วนชาวกะเหรี่ยงนั้นอาศัยอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว และเมื่อเดือนพฤษภาคม 2523 จึงเริ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก ที่บ้านห้วยลึก เพื่อป้องกันไม่ให้ชาวเขาบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มมากขึ้นอีก โดยให้หันมาเน้นการส่งเสริมการปลูกพืชผักและไม้ดอกเป็นหลัก

4.4.2 สถานที่ตั้งและลักษณะพื้นที่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึกตั้งอยู่บ้านห้วยลึก หมู่ที่ 7 ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมพื้นที่ 14.35 ตารางกิโลเมตร หรือ 9,218.5 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศจะมีลักษณะเป็นที่ราบสลับกับเนินเขา และล้อมรอบด้วยภูเขาสูงชัน มีระดับความสูงจากน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 500 ถึง 900 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ 600 เมตร จะมีความลาดเทตั้งแต่ 2 เปอร์เซ็นต์ ในบริเวณที่เป็นแอ่งราบขึ้นไปจนถึง 16 เปอร์เซ็นต์ ในบริเวณที่เป็นภูเขาสูง อยู่ในลักษณะภูมิอากาศในเขตโซนร้อน แบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดพาเอาความชุ่มชื้นเข้าสู่พื้นที่ ทำให้มีฝนตกชุกในช่วงกลางเดือนพฤษภาคม ถึงประมาณเดือนกันยายน และจะมีอากาศหนาวเย็นในเดือนตุลาคมถึงกุมภาพันธ์ พื้นที่ป่าเป็นป่าเสื่อมโทรม เนื่องจากถูกตัดฟันและแปรรูปไม่เป็นที่แพร่หลายก่อนที่โครงการหลวงจะเริ่มดำเนินงาน นอกจากนั้นยังถูกแผ้วถางเพื่อทำไร่ มีพื้นที่เกษตรกรรมทั้งสิ้น 2,118 ไร่ เป็นพื้นที่รับน้ำชลประทานประมาณ 290 ไร่ พืชผักที่เพาะปลูก ได้แก่ พืชเมืองหนาว ไม้ตัดดอกเมืองหนาวและพืชไร่ มีเพียงส่วนน้อยที่ทำการปลูกไม้ผล

4.4.3 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ประชากรที่อาศัยอยู่ในกลุ่มบ้านต่างๆ แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มบ้าน ได้แก่ กลุ่มบ้านห้วยลึกคนเมือง มีทั้งหมด 109 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 374 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ กลุ่มบ้านกะเหรี่ยงห้วยลึก ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง นับถือทั้งศาสนาพุทธและคริสต์ มีทั้งหมด 11 หลังคาเรือน ประชากร 44 คน กลุ่มบ้านม้งพัฒนาห้วยลึก มีบ้านทั้งหมด 113 ครัวเรือน ประชากร 944 คน เป็นชาวเขาเผ่าม้ง นับถือศาสนาพุทธ บางส่วนนับถือคริสต์ และสุดท้ายกลุ่มบ้านหนองเต่า ประชากรเป็นเผ่ามูเซอแดง นับถือศาสนาพุทธมีบ้านทั้งหมด 46 หลังคาเรือน จำนวน

ประชากร 234 คน ทั้ง 4 กลุ่มบ้านนี้จัดเป็นชุมชนบนพื้นที่สูง รวมประชากรทั้งหมดมีจำนวน 2,279 คน 391 ครัวเรือน หมู่บ้านที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของศูนย์ได้แก่ บ้านมิ่งพัฒนาห้วยลึก บ้านมิ่งห้วยลึก บ้านมูเซอร์หนองเต่า บ้านห้วยลึก บ้านกะเหรี่ยงห้วยลึก บ้านใหม่สามัคคี และบ้านแม่ห้วยลึก รายได้ส่วนใหญ่มาจากการจำหน่ายผลผลิต ทั้งในส่วนที่ผ่านโครงการหลวง และขายให้พ่อค้าโดยตรง นอกจากนี้เป็นรายได้นอกภาคการเกษตร แห่งเงินทุนส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืมธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

4.4.4 กองทุนหมุนเวียนอื่นๆ ในหมู่บ้าน

การรวมกลุ่มของชาวบ้าน แบ่งเป็นดังนี้

กลุ่มมิ่ง ได้แก่ ธนาคารปุ๋ย-ยา (36 ครัวเรือน) กองทุนยาประจำหมู่บ้าน (94 ครัวเรือน) สมาชิก ธ.ก.ส. และทุกคนเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจ (45 ครัวเรือน) กลุ่มหนุ่มสาว (236 ครัวเรือน) กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน เป็นสมาชิกทุกครัวเรือน

กลุ่มคนเมือง ได้แก่ ธนาคารปุ๋ย-ยา (36 ครัวเรือน) มีกรรมการ 6 คน หมุนเวียนกันเป็นกรรมการทุก 6 เดือนไม่มีค่าตอบแทน สมาชิก ธ.ก.ส. (25 ครัวเรือน) กลุ่มฌาปนกิจในหมู่บ้าน (60 ครัวเรือน)

กลุ่มกะเหรี่ยง ได้แก่ ธนาคารปุ๋ย-ยา (36 ครัวเรือน) มีกรรมการ 6 คน หมุนเวียนกันเป็นกรรมการทุก 6 เดือนไม่มีค่าตอบแทน สมาชิก ธ.ก.ส. (25 ครัวเรือน) กลุ่มฌาปนกิจในหมู่บ้าน (60 ครัวเรือน)

เมื่อปี 2538 ได้มีการส่งเสริมงานด้านสหกรณ์ และได้จัดตั้งสหกรณ์การเกษตรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งเกษตรกรมีพื้นฐานในการรวมกลุ่มมาปุ๋ยก่อนสมาชิกเริ่มต้น 86 ราย ทุนเริ่มต้น 8,600 บาท ปัจจุบัน มีทุนดำเนินการประมาณ 1.2 ล้านบาท อย่างไรก็ตามสหกรณ์ก็ยังมีปัญหาในเรื่องของการค้างชำระดอกเบี้ย และการระดมเงินออมเพื่อเพิ่มความมั่นคงให้กับสหกรณ์ และการขาดความเข้าใจในหลักสหกรณ์ของสมาชิก

ในส่วนของกิจกรรมกองทุนของหมู่บ้านได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา บ้านห้วยลึก ปัจจุบันมีทุนดำเนินงาน 15,000 บาท กองทุนเงินช่วยเหลือเกษตรกร มีทุนดำเนินงาน 120,000 บาท ก่อตั้งโดยองค์การบริหารส่วนตำบลปิงโค้ง กองทุนจัดความยากจนในชนบท (ก.ข.ค.จ.) มีเกษตรกรอำเภอเชียงดาวเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ทุนดำเนินงาน 330,000 บาท และกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ในพระบรมราชูปถัมภ์

4.4.5 กลุ่มตัวอย่าง : กลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา

กลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา บ้านห้วยลึก หมู่ 7 ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 1 มกราคม 2543 แนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมานั้น ตั้งขึ้นเพื่อให้มีกองทุนหมุนเวียนขึ้นในหมู่บ้าน โดยการแนะนำของเกษตรอำเภอเชียงดาว และได้ตั้งชื่อกลุ่มว่ากลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา บ้านห้วยลึก เพื่อเฉลิมพระเกียรติแด่ในหลวง สมาชิกเริ่มก่อตั้งจำนวน 1,624 คน โดยทุกคนในหมู่บ้านจะเป็นสมาชิก และเก็บเงินสะสมหุ้นคนละ 2 บาท ต่อเดือน ปัจจุบันมีทุนดำเนินงาน 15,000 บาท โดยยังไม่ได้ปล่อยให้สมาชิกกู้ คณะกรรมการในการดำเนินงานมี 17 คน ประกอบด้วยฝ่ายจัดเก็บเงิน 10 คน และฝ่ายบริหารงาน 7 คน ปัญหาที่กลุ่มพบคือสมาชิกยังไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการออมทรัพย์จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก สำหรับแผนงานในอนาคตคณะกรรมการกลุ่มต้องการให้สมาชิกออมเงินให้มากกว่านี้เพื่อที่จะให้มีมากเพียงพอสำหรับรับการปล่อยกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำต่อไป

4.5 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง

4.5.1 ประวัติความเป็นมา

เมื่อปี 2521 มุลินธิโครงการหลวงได้เข้าไปสำรวจหมู่บ้านห้วยตอง และได้จัดตั้งเป็น “โครงการหลวงพัฒนาการเกษตรที่สูงทุ่งหลวง” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง” เพื่อดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระราชดำริตามนโยบายการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของชาวบ้านให้สามารถพึ่งตนเองได้ มีความอยู่ดีกินดีภายใต้ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารที่ปลูกขึ้นเอง การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวงได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นผู้ดำเนินงานและประสานงานสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท พัฒนาการคมนาคมและแหล่งน้ำ กรมพัฒนาที่ดินและอนุรักษ์ดินและน้ำ และกรมส่งเสริมการเกษตร สนับสนุนด้านส่งเสริมการเกษตร

4.5.2 สถานที่ตั้งและลักษณะพื้นที่

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวงตั้งอยู่บ้านห้วยตอง หมู่ที่ 10 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ถึงศูนย์ประมาณ 85 กิโลเมตร ใช้

ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที ศูนย์โครงการหลวงทุ่งหลวงมีพื้นที่รับผิดชอบ 102 ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่มีพื้นที่ราบบริเวณหุบเขา ซึ่งเหมาะสมกับการทำนาและปลูกผัก และเป็นพื้นที่ลาดไหล่เขาซึ่งเหมาะสำหรับการปลูกไม้ผลและพืชไร่ สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วนปนทราย

4.5.3 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

มีประชากรอาศัยอยู่ 546 หลังคาเรือน จำนวน 3,378 คน จำแนกเป็นเผ่ากะเหรี่ยง มี 9 กลุ่มบ้าน คือ ทุ่งหลวง โป่งสมิต หนองเต่า ห้วยเกียง ห้วยดอง ห้วยข้าวลิบ ห้วยทราย ห้วยเย็น กะเหรี่ยง และห้วยอีค่าง จำนวนประชากร 3,031 คน 579 ครอบครัว 512 หลังคาเรือน เผ่าม้ง มี 2 กลุ่มบ้าน คือ แม่สะงะ และห้วยเย็นม้ง มีจำนวนประชากร 347 คน 50 ครอบครัว 36 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และเป็นคนรุ่นใหม่ ด้านการประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คือทำการเกษตรร้อยละ 80 รับจ้างร้อยละ 10 และค้าขายร้อยละ 10 เกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวงทั้งหมดมีรายได้เฉลี่ย 28,920 บาทต่อปี สำหรับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการหลวง มีรายได้เฉลี่ย 73,997 บาทต่อปี แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. นอกจากนั้น เป็นทุนส่วนตัว และจากกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน

4.5.4 กองทุนหมุนเวียนอื่นๆ ในหมู่บ้าน

กองทุนหมุนเวียนที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านห้วยดอง โดยส่วนใหญ่จะได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน ซึ่งกองทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ จะมีทุนดำเนินงานมาก และเพียงจะมีการก่อตั้งเมื่อไม่นานมานี้ เช่น กองทุนอุดหนุนหมู่บ้าน หรือโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน บางกลุ่มมีทุนดำเนินงานหลายแสนบาท (ตารางที่ 3.2) จุดประสงค์หลักของการก่อตั้งกองทุนขึ้นมา ก็เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน ดังนั้น หลายกลุ่มจึงได้ปล่อยเงินกู้ให้สมาชิก และมีวงเงินกู้เฉลี่ย 5,000-10,000 บาท และการกู้เงินเป็นลักษณะการกู้ระยะยาว ระยะเวลาการชำระคืนอยู่ระหว่าง 1-5 ปี มีการค้ำประกันโดยใช้ญาติหรือคนที่อยู่ในหมู่บ้านเป็นหลักประกัน อย่างไรก็ตามกองทุนในหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่จะเงินทุนได้จากรัฐบาล จึงทำให้บางกลุ่มไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการสะสมหุ้นมากเท่าใดนัก ขณะที่บางกลุ่มที่จัดตั้งโดยการแนะนำของเอกชน จะให้ความสำคัญกับการสะสมหุ้นมากกว่า

ตารางที่ 4.3 กองทุนหมู่บ้านห้วยตอง

ชื่อกองทุน	จัดตั้ง	ทุนเริ่มแรก	ทุนปัจจุบัน	สมาชิก
1. กองทุนไทย - เขอมนัน	2544	400,000	400,000	40
2. โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน	2538	280,000	307,000	439
3. กองทุนอุดหนุนหมู่บ้าน	2544	112,000	112,000	10
4. กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านห้วยตอง	2530	31,200	94,000	439
รวม		823,200	913,000	928

ที่มา : จากการสำรวจ

4.5.5 กลุ่มตัวอย่าง : กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านห้วยตอง

เป็นกลุ่มออมทรัพย์ ที่จัดตั้งมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2530 มีวัตถุประสงค์เพื่อ ช่วยเหลือผู้ที่มีความเดือดร้อนทางการเงินทั้งแก่สมาชิกและชาวบ้านทั่วไป มีทุนดำเนินงานเริ่มแรกในขณะนั้น 31,200 บาท มีสมาชิกเมื่อเริ่มก่อตั้งจำนวน 44 คน ปัจจุบันมีทุนดำเนินงาน 94,000 บาท และได้แบ่งคณะกรรมการเพื่อบริหารจัดการกลุ่มจำนวน 10 คน สำหรับการให้เงินกู้ จะมีวงเงินสูงสุดไม่เกิน 10,000 บาท การคิดอัตราดอกเบี้ย ถ้าเป็นสมาชิกจะคิดอัตราร้อยละ 1 ต่อเดือน ถ้าไม่ใช่สมาชิก คิดอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน และมีระยะเวลาในการชำระคืน 2-6 ปี การค้ำประกันจะใช้ญาติและคนที่อยู่ในหมู่บ้านค้ำประกัน คณะกรรมการจะแบ่งกันทำงาน โดย จะช่วยกันทำบัญชี 4 คน และช่วยกันดูแลเกี่ยวกับการกู้เงินของสมาชิก ปัญหาที่พบในการดำเนินงานได้แก่ การชำระคืนเงินกู้ของสมาชิกมีความล่าช้า ส่วนใหญ่มักจะชำระคืนเพียงดอกเบี้ย แต่ไม่ชำระคืนเงินต้น นอกจากนี้ ก็มีเรื่องของการออมซ้ำเกินกำหนดเวลา เป็นต้น

4.6 สรุปสถานการณ์ทั่วไปของกองทุนหมุนเวียนในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

จากการศึกษากองทุนหมุนเวียนที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา พอจะสรุปได้ดังนี้

4.6.1 ลักษณะของการจัดตั้ง

การจัดตั้งของกองทุนหมุนเวียนต่างๆ จะอยู่ในลักษณะของกองทุนหมุนเวียนเป็นส่วนใหญ่ โดยจะมีลักษณะของกลุ่มออมทรัพย์อยู่เพียงไม่กี่กลุ่ม อย่างไรก็ตามหากจะเปรียบเทียบลักษณะของการจัดตั้งกลุ่มแล้ว พบว่าสามารถแบ่งลักษณะของการจัดตั้งกลุ่มออกเป็น 3 ลักษณะคือ

(1) จัดตั้งโดยการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มประเภทนี้จะมีทุนดำเนินงานสูง เนื่องจากรัฐจะเป็นผู้ส่งเสริมให้จัดตั้งหรือให้เงินสนับสนุนมา แล้วชาวบ้านก็นำทุนสนับสนุนเหล่านั้นไปจัดตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียน จุดเด่นของกลุ่มประเภทนี้คือ มีทุนที่สูงสามารถนำไปปล่อยให้สมาชิกกู้ได้เลย โดยไม่ต้องมีการสะสมหุ้น อย่างไรก็ตามกลุ่มในลักษณะนี้ สมาชิกส่วนใหญ่จะไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อกลุ่มมากนัก เนื่องจากไม่ได้ก่อตั้งโดยเงินทุนของตนเอง กลุ่มที่อยู่ในประเภทนี้ เช่น กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุน ก.ข. ค.จ. หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น

(2) จัดตั้งโดยการให้การสนับสนุนจากภาคเอกชน กลุ่มประเภทนี้โดยส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนในลักษณะของการเข้าไปส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่ม หรือกระตุ้นให้มีการรวมกลุ่มกัน โดยจะชี้ให้เห็นความสำคัญของการออมทรัพย์เป็นหลัก นอกจากนี้หน่วยงานเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศส่วนใหญ่จะมีเงินทุนสูง ดังนั้นบางกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจึงมีเงินทุนสูงด้วย เช่น กองทุนไทย-เยอรมัน ที่บ้านห้วยตอง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน มีทุนดำเนินงานสูงถึง 400,000 บาท กลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากเอกชน โดยส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในประเภทของกองทุนมากกว่ากลุ่มออมทรัพย์

(3) จัดตั้งโดยการรวมกลุ่มกันเองของชาวบ้าน การจัดตั้งกลุ่มในลักษณะนี้ เกิดจากความต้องการของคนในชุมชนเอง โดยมีแนวคิดที่จะต้องการช่วยเหลือตนเองโดยการรวมกลุ่มกัน แต่เนื่องจากไม่มีผู้ใดเข้าไปส่งเสริมจัดตั้ง ดังนั้นกลุ่มที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากการไปศึกษาจากหมู่บ้านอื่น แล้วนำมาทดลองทำเอง หรือจากการคิดค้นวิธีการรวมกลุ่มขึ้นมาเองและเป็นไปโดยไม่มีรูปแบบ นอกจากนี้ในการรวมกลุ่มกันเองนั้น ผู้นำหมู่บ้านจะเป็นแกนนำสำคัญในการจัดตั้ง อย่างไรก็ตามกลุ่มประเภทนี้จะเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างเล็กและมีทุนดำเนินงานที่ไม่มากนัก แต่จุดเด่นที่เห็นได้ชัดคือสมาชิกจะให้ความสำคัญกับกลุ่มมาก เพราะเป็นกลุ่มที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจกันเป็นสำคัญ ดังนั้นสมาชิกทุกคนจึงมีความจงรักภักดีต่อกลุ่มสูง

ดังนั้น การจัดตั้งกลุ่ม จึงมีลักษณะดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และหากจะสรุปความสำคัญแล้ว การจัดตั้งกลุ่มที่มาจากกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง หรือการสร้างกองทุนด้วยตนเอง สมาชิกกลุ่มให้ความสำคัญต่อกลุ่มของตนเองสูง มากกว่ากลุ่มที่ได้รับทุนจากที่อื่นเพราะเป็นเงินทุนของผู้

อื่น ดังนั้นการให้ความสำคัญต่อกลุ่มจึงน้อย และมีจะไม่เน้นในเรื่องของการสะสมหรือการออมมากนัก แต่จะให้ความสำคัญในเรื่องของการกู้เงินมากกว่า

ตารางที่ 4.4 กองทุนหมุนเวียนที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ชื่อกองทุน	แหล่งที่มาของทุน	ทุนดำเนินงาน	จำนวนสมาชิก
1. กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน	ประชาชนกระทรวงมหาดไทย	207,375	63
2. กองทุน ก.ข.ค.จ.	หน่วยงานรัฐ	280,000	75
3. กองทุนยาและเวชภัณฑ์	สาธารณสุข	42,000	42
4. กองทุนศูนย์พัฒนาเด็ก	จัดตั้งเอง	16,823	38
5. กองทุน ศสพ.	จัดตั้งเอง	34,733	60
6. กองทุนฌาปนกิจฯ	จัดตั้งเอง	7,603	150
7. กองทุน อ.ป.พ.ร.	จัดตั้งเอง	5,195	45
8. กองทุนดอกเขอบีรา	จัดตั้งเอง	37,935	40
9. กองทุนสูบน้ำดื่ม	จัดตั้งเอง	17,053	60
10. กองทุนป้องกันไฟป่า	จัดตั้งเอง	25,919	40
11. กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน	UNICEF	26,591.93	42
12. กองทุนพัฒนาสตรี	UNICEF	16,914.41	25
13. กองทุนดอกเบี๋ยซีซีเอฟ	CCF	17,479.17	27
14. กองทุนประกอบอาชีพ	ประชาชนกระทรวงมหาดไทย	4,427	32
15. กองทุนพัฒนาอาชีพ	ศูนย์ส่งเสริมรายครัว	12,184	30
16. กองทุนธนาคารข้าว	ศูนย์ส่งเสริมรายครัวชาวเขา	3,168	41
17. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่หลอด	กรมการพัฒนาชุมชน	75,329	115
18. กองทุนไทย - เยอรมัน	เอกชน	400,000	40
19. โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน	หน่วยงานรัฐ	307,000	439
20. กองทุนอุดหนุนหมู่บ้าน	หน่วยงานรัฐ	112,000	10
21. กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านห้วยดอง	เอกชน	94,000	439
รวม		1,743,729.51	1,853

ที่มา : จากการสำรวจ

4.6.2 ปริมาณเงินทุนของหมู่บ้าน

จากการศึกษากองทุนที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา (ตารางที่4.4) พบว่าปริมาณเงินทุนของกองทุนส่วนใหญ่ มี 3 ระดับ คือ ระดับที่มีเงินทุนน้อยคือ ปริมาณเงินทุนอยู่จะอยู่ระหว่าง 3,000 - 10,000 บาท ระดับที่มีเงินทุนปานกลางคือ อยู่ระหว่าง 10,000 - 80,000 บาท และมี

ปริมาณเงินทุนที่สูงคือ มีปริมาณเงินทุน 100,000 บาท ขึ้นไป จากการศึกษาพบว่า กลุ่มที่มีปริมาณเงินทุนสูงนั้น จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในลักษณะของเงินช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน โดยชุมชนจะนำเงินที่ได้มานั้น มาจัดตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียน หรือนำมาปล่อยกู้ให้แก่สมาชิก ส่วนกองทุนที่ชุมชนจัดตั้งเองนั้นจะมีปริมาณเงินทุนอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง โดยเฉพาะ กลุ่มออมทรัพย์นั้นทุนดำเนินงานค่อนข้างจะน้อยมาก หรือมีบางกลุ่มที่มีเงินทุนระดับปานกลาง ก็ต้องอาศัยระยะเวลาในการออมมานานมาก และจากการศึกษาพบว่าปริมาณเงินทุนของกองทุนในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีทุนดำเนินงานทั้งสิ้น 1,743,729.51 บาท โดยกลุ่มที่มีปริมาณเงินทุนสูงที่สุดมีทุนดำเนินงานมากถึง 400,000 บาท คือกองทุนไทยเยอรมัน รองลงมาได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนบ้านห้วยดอง มีทุนดำเนินงาน 307,000 บาท ส่วนที่มีทุนดำเนินงานน้อยที่สุดได้แก่กองทุนธนาคารข้าวบ้านผาแตก มีทุนดำเนินงานเพียง 3,168 บาท

4.6.3 การดำเนินงานของกลุ่ม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในพื้นที่ที่ทำการศึกษานั้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นกองทุนหมุนเวียน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 80 ของ กลุ่มทั้งหมด และเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพียง ร้อยละ 20 ของกลุ่มทั้งหมด ดังนั้นการดำเนินงานของกลุ่มซึ่ง โดยส่วนใหญ่จะเป็นกองทุนหมุนเวียน ลักษณะของการดำเนินงานจะเป็นเพียงการตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารจัดการกลุ่ม หรือเพื่อบริหารกองทุนแทนสมาชิก การจัดการกลุ่มจึงไม่ค่อยมีรูปแบบ นอกจากนี้กองทุนส่วนใหญ่จะเป็นกองทุนหมุนเวียน โดยจะปล่อยให้สมาชิกกู้ แต่ไม่ได้เน้นในเรื่องของการสะสมหุ้น จะมีก็แต่กลุ่มออมทรัพย์เท่านั้นที่มีการสะสมหุ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะ หรือกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านห้วยดอง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ที่มีทุนดำเนินงานเพียงพอก็จะปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกควบคู่ไปด้วย ดังนั้นหากจะสรุปลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ พบว่า กลุ่มที่เป็นกองทุนนั้นจะไม่มี การสะสมหุ้นหรือออมทรัพย์ โดยจะเน้นในเรื่องของการกู้เป็นหลัก ส่วนที่เป็นกลุ่มออมทรัพย์นั้นจะมีทั้งการสะสมหุ้นและการปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกควบคู่กันไป ส่วนกลุ่มออมทรัพย์ที่มีทุนดำเนินงานน้อยก็จะเน้นในเรื่องของการออมทรัพย์หรือการสะสมหุ้นเป็นหลัก

บทที่ 5

ผลการศึกษา

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาองค์ความรู้เดิมจากที่ได้ทำการวิจัยมาก่อนแล้ว ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวได้ทำการทดสอบและจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนในหลายพื้นที่และพบว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ดังนั้นในการศึกษาในเขตพื้นที่โครงการหลวง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยเริ่มจากการเข้าไปในพื้นที่เพื่อชี้แจงความเป็นมาของโครงการวิจัยให้แก่คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่ในพื้นที่ และเสนอทางเลือกรูปแบบกลุ่มสะสมทุนที่เหมาะสมคือ “รูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียน” ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่เป้าหมายบางกลุ่มก็มีความสนใจและเคยรู้จักรูปแบบสหกรณ์เครดิตยูเนียนมาบ้างแล้วแต่ยังไม่เข้าใจในหลักและวิธีการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้านบวกจันทร์ และคณะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่หลอด แต่บางกลุ่มออมทรัพย์คณะกรรมการกลุ่มยังไม่เคยรู้จักมาก่อน อย่างไรก็ตามก็ติดกลุ่มออมทรัพย์เป้าหมายก็มีความสนใจและยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการ ในขณะที่บางกลุ่มขอใช้เวลาทำการศึกษาลึกและวิธีการก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะวิธีการ โดยให้ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบและดูแลสหกรณ์เครดิตยูเนียน ได้เข้าไปเผยแพร่และให้ความรู้เกี่ยวกับหลักและวิธีการสหกรณ์เครดิตยูเนียนแก่คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เป้าหมาย เพื่อให้กลุ่มที่สนใจเข้าร่วมโครงการวิจัยมีความรู้เพิ่มมากขึ้น สำหรับผลของการศึกษาได้สรุปเป็นขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

- (1) การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่โครงการหลวง
- (2) การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิมไปสู่รูปแบบสหกรณ์เครดิตยูเนียน
- (3) การพัฒนาโดยการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนในพื้นที่ที่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

5.1 การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่โครงการหลวง

จากวัตถุประสงค์ที่จะนำองค์ความรู้เดิมมาใช้พัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่ในโครงการหลวง โดยทีมวิจัยได้เข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการกลุ่ม สมาชิก และผู้ที่มีความสนใจ ในการประชุม ทีมวิจัยได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนากลุ่ม โดยใช้รูปแบบของเครดิตยูเนียน เพื่อให้กลุ่มได้ตัดสินใจเพื่อที่จะนำไปทดลองปฏิบัติใช้ ซึ่งผลที่ได้จากการเข้าไปพัฒนากลุ่มได้ผลดังนี้

5.1.1 สภาพปัญหาของกลุ่มออมทรัพย์ตัวอย่าง

(1) กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะ

กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะเป็น กลุ่มหนึ่งในกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากกลุ่มมีทุนดำเนินงานค่อนข้างมาก กอปรกับมีการปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิก ลักษณะของกลุ่มจึงมีความเหมาะสมที่จะสามารถพัฒนาไปได้ หากได้นำเอารูปแบบที่เหมาะสมไปใช้ และคณะกรรมการกลุ่มเคยได้ยื่นข้อเรียกร้องมายาวนาน แต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษา เพราะเงินทุนดำเนินการของกลุ่มส่วนใหญ่ได้นำไปฝากไว้กับ สหกรณ์เครดิตยูเนียนพระธาตุย จำกัด อย่างไรก็ตามปัญหาของกลุ่มที่พบคือ คณะกรรมการส่วนใหญ่มีการบริหารงานกลุ่มตามธรรมชาติ ขาดความรู้ในการบริหารจัดการที่ถูกต้อง แต่ก็มีบางคนที่สามารถเข้าใจในการบริหารงานกลุ่ม ซึ่งก็เป็นส่วนน้อย นอกจากนี้สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านขุนแปะจะอยู่กระจ่ายกันเป็นหย่อมบ้าน รูปแบบในการออมทรัพย์ของหมู่บ้านจะแยกเป็นสาขาคตามหย่อมบ้านต่างๆ เมื่อเก็บเงินสะสมได้ก็จะนำเอารวมกันเมื่อทีมวิจัยได้เข้าไปร่วมประชุมกับคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะ ทีมวิจัยได้ชี้แจงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการเข้ามาศึกษาในพื้นที่ดังกล่าว หลังจากนั้นก็ได้เสนอแนะรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ที่เหมาะสม คือ “รูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียน” ให้คณะกรรมการทราบ ในครั้งแรกนั้นคณะกรรมการยังมีความสับสนและไม่เข้าใจในรูปแบบของเครดิตยูเนียน เนื่องจากกลัวว่าทีมวิจัยจะเข้ามาหลอกลวง การให้ความรู้จึงทำได้ไม่มากนัก ต่อมาทีมวิจัยได้นำเข้าไปให้ความรู้อีกครั้ง โดยครั้งนี้ทีมวิจัยได้เชิญเจ้าหน้าที่จากชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด (สาขาภาคเหนือ) ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบดูแลกลุ่มเครดิตยูเนียนโดยตรง ร่วมเดินทางไปกับทีมวิจัย เพื่อให้ความรู้แก่คณะกรรมการ และผู้สนใจ การเข้าไปในครั้งนี้สร้างความมั่นใจให้กับคณะกรรมการกลุ่มเป็นอย่างมาก ดังนั้นการให้ความรู้แก่คณะกรรมการในครั้งนี้ คณะกรรมการบางส่วนมีความเข้าใจในหลักและวิธีการของสหกรณ์เครดิตยูเนียนมากขึ้น แต่ก็มีบางส่วนที่ยังไม่เข้าใจ คณะกรรมการมีความสนใจกับโครงการวิจัยครั้งนี้ อย่างไรก็ตามหากจะมีการเปลี่ยนรูปแบบของกลุ่ม คณะกรรมการก็จะต้องไปชี้แจงให้สมาชิกทราบก่อนเพื่อถามความสมัครใจก่อนที่จะทำการเปลี่ยนรูปแบบกลุ่มต่อไป

(2) กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์บ้านห้วยลึก

การศึกษาในพื้นที่บ้านห้วยลึก พบว่า กองทุนที่มีอยู่ในหมู่บ้านนั้นเป็นกลุ่มออมทรัพย์ชื่อ “กลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา” จากการประชุมชี้แจงและเสนอ

แนวรูปแบบของ สหกรณ์เครดิตยูเนียนให้แก่คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ คณะกรรมการกลุ่มได้ แลกเปลี่ยนแนวคิดโดย ให้ความเห็นว่า กลุ่มออมทรัพย์บ้านห้วยถึ้นนั้นเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีขนาดใหญ่ เนื่องจากสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านจะเป็นสมาชิก ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกอยู่ถึง 1,624 คน โดยในแต่ละเดือนสมาชิกจะต้องออมเงินคนละ 2 บาท การเป็นกลุ่มออมทรัพย์ขนาดใหญ่เช่นนี้หากจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกลุ่มจะต้องฟังเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกเป็นหลัก นอกจากนี้สมาชิกของกลุ่มมี รายได้ไม่แน่นอน การฝากเงินจึงไม่ค่อยสม่ำเสมอ หากมีภาวะเบียบที่เคร่งครัด จะทำให้สมาชิกไม่สามารถปฏิบัติตามได้ สำหรับข้อเสนอแนะที่จะให้จัดตั้งกลุ่มใหม่นั้น คณะกรรมการกลุ่มไม่สามารถที่จะตัดสินใจได้ เนื่องจากต้องให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ เพราะการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ นั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้นำชุมชนก่อน และในขณะนั้นอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงผู้นำ ชุมชน การตัดสินใจต่างๆ จึงต้องรอไว้ก่อน และจะนัดหมายที่มวิจยอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตามการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคณะกรรมการ พบว่ามีความสนใจในหลักการของสหกรณ์เครดิตยู เนียน แต่ยังไม่มีความพร้อมยังคงต้องรอเวลาและขอศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนให้ มากกว่านี้ก่อน

(3) กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านห้วยตอง

การศึกษาในพื้นที่บ้านห้วยตอง พบว่าในพื้นที่มีกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านห้วย ตองที่ก่อตั้งโดยภาคเอกชน มีทุนดำเนินงานที่สูง และเพิ่งจะก่อตั้งเมื่อไม่นานนัก สาเหตุที่มีทุน ดำเนินงานสูงเนื่องจากทุนดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นทุนที่ได้มาจากการสนับสนุนจากหน่วยงาน ต่างๆ จากการประชุมชี้แจงกับคณะกรรมการของกลุ่ม มีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการวิจย แต่ จากการแลกเปลี่ยนความเห็นส่วนใหญ่แล้ว พบว่า กลุ่มไม่สามารถที่จะปรับรูปแบบของกลุ่มได้ เนื่องจากแต่ละกลุ่มก็มีผู้ที่คอยสนับสนุนดูแลกลุ่มอยู่ ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มใหม่เป็นวิธีที่ดีที่สุด แต่ ต้องให้สมาชิกเห็นชอบด้วย หลังจากนั้นที่มวิจยได้เข้าไปติดตามผลและนัดประชุมอีกครั้ง สรุปได้ ว่าสมาชิกยังไม่มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน และส่วนใหญ่เห็นว่า กลุ่มออม ทรัพย์ที่มีอยู่ทุกวันนี้ มีวงเงินกู้ที่สูงกว่าการกู้แบบเครดิตยูเนียน อย่างไรก็ตามแม้ว่ากลุ่มออมทรัพย์ เดิมเป็นกลุ่มที่ระบบการจัดการแบบธรรมชาติ แต่ก็ก็เป็นระบบที่สมาชิกมีความคุ้นเคยมากกว่า เพราะ ไม่มีภาวะเบียบที่เข้มงวด ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จะต้องอาศัยระยะเวลาในการให้ความรู้แก่ สมาชิกให้มาก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมที่จะเข้าร่วม

5.1.2 แนวทางและวิธีในการแก้ไข้ปัญหา

หลังจากที่ทีมวิจัยได้เข้าไปในพื้นที่และได้ทราบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ก็คือสมาชิกและกรรมการยังขาดความเข้าใจในกระบวนการของเครดิตยูเนียนอย่างแท้จริง ดังนั้นการเข้าไปให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการของเครดิตยูเนียนจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทีมวิจัยจึงได้ติดต่อประสานงานให้ขุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด (สาขาภาคเหนือ) ให้เข้าไปให้ความรู้เพิ่มเติมแก่สมาชิกในแต่ละพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อมุ่งให้ความรู้แก่สมาชิกเป็นหลัก โดยเน้นในการเสนอรูปแบบของการบริหารจัดการที่มีแบบแผนและได้รับการตรวจสอบโดยเฉพาะระบบบัญชีที่เป็นสากล และมีเอกสารที่ได้รับการรับรองเป็นเอกสารทางกฎหมาย นอกจากนี้ยังได้จัดประชุมกรรมการเพื่อประเมินผลและแลกเปลี่ยนปัญหาต่างๆ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไข้ปัญหาเพิ่มเติม

5.1.3 ผลของการแก้ไข้ปัญหา

หลังจากที่ได้เข้าไปให้ความรู้เพิ่มเติม โดยเน้นการให้ความรู้แก่สมาชิกเป็นหลัก ผลของการประชุมพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความเข้าใจเพิ่มขึ้น แต่ยังมีอีกหลายคนที่ยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถดำเนินการ ได้จริงหรือไม่ ดังนั้นในการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มออมทรัพย์จึงได้ผลเพียงการสร้าง ความเข้าใจแก่สมาชิกและคณะกรรมการ แต่ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกลุ่ม ได้ ซึ่งสาเหตุที่นั้นพอจะสรุปได้ดังนี้คือ

- 1) กลุ่มยังไม่มีความพร้อมทั้งในตัว of สมาชิกและคณะกรรมการที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมในการออมทรัพย์ตามรูปแบบใหม่
- 2) การจัดการกลุ่มใหม่มีความซับซ้อนกว่า ทำให้คณะกรรมการบางคนไม่สามารถปฏิบัติงานได้ เพราะคิดว่ายากเกินกว่าที่จะทำได้
- 3) กลุ่มออมทรัพย์บางกลุ่มมีความเกรงใจผู้ที่ให้การสนับสนุน เพราะหากเปลี่ยนรูปแบบไปแล้วเกรงว่าจะไม่ได้รับความช่วยเหลือเหมือนที่ผ่านมา
- 4) ในการประชุมสมาชิก มีสมาชิกบางส่วนไม่เข้าร่วมประชุมจึงทำให้ไม่มีความรู้ และไม่ยอมที่จะให้เปลี่ยนรูปแบบกลุ่ม เนื่องจากกลัวว่ากลุ่มจะไปไม่รอด
- 5) การกู้เงินตามรูปแบบใหม่มีข้อจำกัดกว่า เพราะจะต้องมีวินัยในการสะสมหุ้นก่อน จึงจะได้กู้ ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มเดิมคือกู้ได้ไม่มีข้อจำกัด ดังนั้นจึงควรใช้รูปแบบเดิมดีกว่า

- 6) ต้องการระยะเวลาที่จะตัดสินใจมากกว่านี้ แต่เนื่องจากโครงการวิจัยมีระยะเวลาจำกัด ดังนั้นกลุ่มที่มีความสนใจจึงจะดำเนินการติดต่อกับหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงภายหลัง

อย่างไรก็ตามกลุ่มต่างๆ ก็มีความสนใจในหลักการของเครดิตยูเนียน และได้เสนอแนะว่า ถ้ากลุ่มมีความพร้อม ก็จะติดต่อกับชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียน ให้เข้ามาช่วยส่งเสริมและจัดตั้งในอนาคต แม้ว่าอาจจะไม่ได้รับร่วมโครงการวิจัยแล้วก็ตาม กลุ่มที่มีความสนใจก็จะนำรูปแบบไปใช้เมื่อถึงเวลาและมีความพร้อมมากกว่านี้

5.2 การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิมไปสู่รูปแบบสหกรณ์เครดิตยูเนียน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่หลอดเป็นกลุ่มตัวอย่างอีกกลุ่ม ซึ่งจัดอยู่ในลักษณะของกลุ่มที่จะสามารถพัฒนาไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมได้ สำหรับการพัฒนานั้นพอจะสรุปได้ดังนี้

5.2.1 สภาพปัญหาของกลุ่มออมทรัพย์ตัวอย่าง

จากการเข้าไปชี้แจงเสนอแนะเกี่ยวกับ โครงการวิจัยและรูปแบบการออมทรัพย์แบบสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้น ได้รับความสนใจจากคณะกรรมการของกลุ่มเป็นอย่างดี คณะกรรมการกลุ่มบางคนมีความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้างเล็กน้อย เนื่องจากได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านหนองบัว ซึ่งตั้งอยู่หมู่บ้านใกล้เคียงกัน แกนนำกลุ่มบางคนมีความสนใจและคิดที่จะจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนขึ้นในหมู่บ้านแม่หลอด แต่เนื่องจากไม่ทราบข้อมูลในการจัดตั้ง เมื่อทีมวิจัยได้เข้ามาชี้แจง จึงมีความเห็นชอบที่จะเข้าร่วมโครงการ แต่อย่างไรก็ดีการพัฒนากลุ่มที่มีอยู่แล้วคือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่หลอดนั้น ไม่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์นั้นได้รับการส่งเสริมโดยหน่วยงานของรัฐ คือกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งทางคณะกรรมการกลุ่มเกรงว่าการเปลี่ยนรูปแบบอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อหมู่บ้านได้ นอกจากนี้ คณะกรรมการส่วนหนึ่งมีภาระในการรับผิดชอบงานของหมู่บ้าน โดยเฉพาะงานกองทุน 1 ล้านบาท หากจะจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้นมาอาจทำให้ภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น คณะกรรมการจะต้องเข้ารับการฝึกอบรมจากทีมวิจัย และจะไม่สามารถปฏิบัติงานได้ เมื่อคณะกรรมการที่มีความสนใจรูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนแต่ไม่สามารถแบ่งเวลาในการทำงานได้ ส่วนในการดำเนินงานของกลุ่มนั้นได้ออมเงินกันไว้เพียงอย่างเดียว โดยได้เลือกคณะกรรมการไว้เป็นผู้ดูแลเงิน และไม่ได้รับปล่อยให้

สมาชิกู้ เพราะเงินทุนมีจำนวนน้อย กอปรกับในหมู่บ้านมักจะได้รับเงินทุนช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐอย่างสม่ำเสมอ ชาวบ้านจึงมีเงินทุนหมุนเวียนอย่างพอเพียง จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการออมทรัพย์มากนัก

5.2.2 แนวทางและวิธีในการแก้ไขปัญหา

หลังจากที่ได้ทราบความต้องการของคณะกรรมการและสมาชิกที่ต้องการให้มีการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้น ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้ประสานงานไปยังชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ให้เข้ามาเผยแพร่ให้ความรู้เพื่อจะดำเนินการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าจะจัดตั้งในลักษณะไหน ด้วยเหตุนี้ทีมวิจัยจึงได้จัดประชุมเพื่อสรุปแนวทาง และได้ข้อสรุปคือ บ้านแม่หลอดเหนือไม่สามารถที่จะจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนได้ จึงมอบหมายให้บ้านผาแตกซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกัน และมีความพร้อมกว่าเป็นผู้จัดตั้งแทน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำในการจัดตั้ง

5.2.3 ผลของการแก้ไขปัญหา

ผลของการแก้ไขปัญหา นั่นคือการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้นมาใหม่ คู่ขนานไปกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเดิม ซึ่งไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบของกลุ่มได้ ซึ่งจะเป็นการทดลองสะสมก่อน โดยในอนาคตหากกลุ่มสามารถประสบความสำเร็จก็จะให้ยุบกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิมเพื่อให้เหลือกลุ่มใหญ่เพียงกลุ่มเดียวคือกลุ่มเครดิตยูเนียน ซึ่งผลของการจัดตั้งนั้นจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

5.3 การพัฒนาโดยการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนในพื้นที่ที่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

การพัฒนาโดยการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนในพื้นที่ที่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์นั้นเกิดจากการเข้าพื้นที่เพื่อชี้แจงและเสนอแนะโครงการวิจัยในพื้นที่โครงการหลวงทุ่งเอานั้น พบว่า หมู่บ้านป่าเถาซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายนั้น มีจำนวนครัวเรือนน้อยมาก แต่ละบ้านแยกกันอยู่กระจัดกระจายเป็นหย่อมๆ จากการสอบถามคนในพื้นที่ ทราบว่าประชากรส่วนใหญ่ได้อพยพย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่ที่อื่น ที่อาศัยอยู่เหลือเพียงไม่กี่ครัวเรือน ส่วนในด้านการออมทรัพย์นั้นไม่มีกลุ่มออมทรัพย์อยู่ในหมู่บ้าน และจากการสอบถามเพิ่มเติมพบว่าที่บ้านบวกจัน ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ของศูนย์ฯ นั้นมีกองทุนในหมู่บ้านอยู่หลายกองทุน ทีมวิจัยจึงได้เปลี่ยนพื้นที่ โดยได้เข้าไปทำการศึกษาในพื้นที่บ้านบวกจัน หลังจากที่ได้ทีมวิจัยได้ชี้แจงและเสนอแนะรูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนให้แก่

คณะกรรมการแล้ว คณะกรรมการกลุ่มมีความสนใจโดยพร้อมเพียงกันที่จะเข้าร่วมโครงการ เพราะคณะกรรมการบางคนเคยเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับเรื่องสหกรณ์เครดิตยูเนียนมาบ้างแล้ว แต่ยังไม่มีโอกาสที่จะจัดตั้งในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าในหมู่บ้านบวกจั้นนั้น มีกองทุนในหมู่บ้านอยู่กว่า 10 กองทุน คณะกรรมการกองทุนมีความเสียดสีที่จะทำงานให้หมู่บ้าน กอปรกับชาวบ้านให้ความสนใจต่อการออมทรัพย์เป็นอย่างมาก เมื่อทีมวิจัยได้เสนอแนะให้กลุ่มเปลี่ยนรูปแบบจากกองทุนที่มีอยู่เดิมไปสู่รูปแบบสหกรณ์เครดิตยูเนียน คณะกรรมการกลุ่มมีความเห็นว่าควรจัดตั้งกลุ่มขึ้นใหม่เลย เพราะไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งในกรณีที่มีสมาชิกบางคนไม่ต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มเครดิตยูเนียน และคณะกรรมการกลุ่มให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าเครดิตยูเนียนเป็นสิ่งใหม่สำหรับหมู่บ้านหากทำแล้วล้มเหลวก็จะมีคนซ้ำเติมแต่ถ้าหากทำแล้วเกิดความเข้มแข็งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะได้รับประโยชน์ และก็จะทยอยเข้าเป็นสมาชิกเพิ่ม ดังนั้นสำหรับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเถา จึงไม่สามารถปรับรูปแบบกองทุนที่มีอยู่เดิมไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมได้ อย่างไรก็ตามก็จะใช้การก่อตั้งกลุ่มขึ้นใหม่แทนที่การเปลี่ยนรูปแบบ

5.3.1 ผลของการพัฒนาโดยการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่

สำหรับการก่อตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้นมาใหม่นั้น มี 2 กลุ่มคือ

(1) กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวกจั้น

กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวกจั้น เป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนในระยะเริ่มแรกคือ เป็นระดับกลุ่มสะสม หรือเป็นกลุ่มที่เริ่มฝึกให้มีการออมไปในระยะหนึ่งก่อนเมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีทุนดำเนินงานพอประมาณก็จะปล่อยให้สมาชิกกู้ และเมื่อมีความเข้มแข็งในอีกระดับหนึ่งก็จะได้รับการจดทะเบียนให้เป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนประเภทสหทบ ซึ่งจะได้รับสวัสดิการต่างๆ จากชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด การก่อตั้งกลุ่มเริ่มจากการที่ทีมวิจัยได้เข้าไปประชุมกับผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการในหมู่บ้าน ซึ่งพบว่าในหมู่บ้านมีกองทุนอยู่หลายกองทุน ทีมวิจัยจึงได้เสนอแนะรูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนให้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งคณะกรรมการก็มีความเห็นด้วย แต่ไม่สามารถที่จะโอนกองทุนที่มีอยู่ให้เป็นเครดิตยูเนียนได้ ในที่สุดคณะกรรมการหมู่บ้านจึงตัดสินใจตั้งกลุ่มออมเครดิตยูเนียนขึ้นมาใหม่ คู่ขนานไปกับกองทุนที่มีอยู่ โดยคณะ

กรรมการส่วนใหญ่เห็นว่าหากกลุ่มเครดิตยูเนียนประสบความสำเร็จในวันข้างหน้ากองทุนที่มีอยู่ก็จะลดจำนวนลง และจะให้กลุ่มเครดิตยูเนียนของบ้านบวกจันเป็นศูนย์กลางของกองทุนทั้งหมด อีกประการหนึ่งคือ คณะกรรมการกลุ่มเห็นว่ากลุ่มเครดิตยูเนียนสามารถพัฒนาไปเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งหากไม่จัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้นจะทำให้ชุมชนของตนเองเสียโอกาสไป เพราะคณะกรรมการเชื่อมั่นว่าสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน มากกว่ากองทุนที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

หลังจากที่ได้ตัดสินใจก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ โดยมีพ่อหลวงบ้านเป็นแกนนำในการจัดตั้งครั้งนี้ คณะกรรมการและสมาชิกได้ใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวกจัน” และได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด (สาขาภาคเหนือ) ในวันที่ 17 สิงหาคม 2544 โดยมีสมาชิกครั้งแรกจำนวน 33 คน ทุนดำเนินงานครั้งแรกจำนวน 1,650 บาท เมื่อได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้ว สมาชิกและแกนนำในการจัดตั้งได้ร่วมกันเลือกคณะกรรมการดำเนินงานจำนวน 15 คน ขึ้นมาเป็นผู้บริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย

คณะกรรมการอำนวยการ

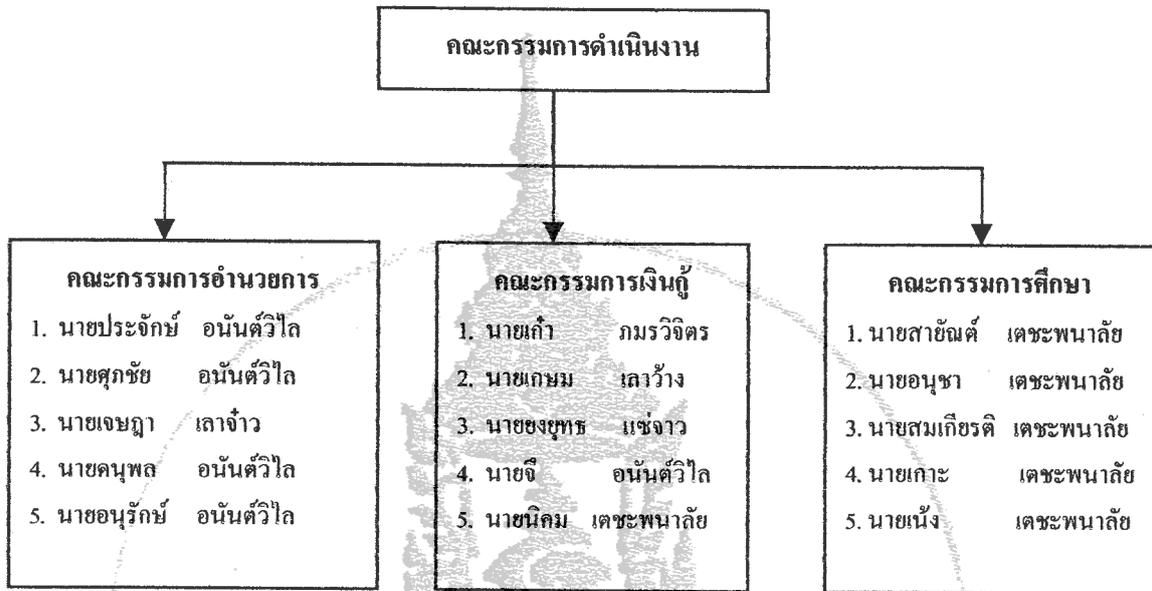
1. นายประจักษ์	อนันต์วิไล	ประธาน
2. นายศุภชัย	อนันต์วิไล	รองประธาน
3. นายเกษม	เลาจ้าว	เลขา
4. นายคนพล	อนันต์วิไล	เหรัญญิก
5. นายอนุรักษ์	อนันต์วิไล	กรรมการ

คณะกรรมการเงินกู้

1. นายแก้ว	ภมรวิจิตร	ประธาน
2. นายเกษม	เลาว่าง	เลขา
3. นายขงยุทธ	แซ่จ้าว	กรรมการ
4. นายจี	อนันต์วิไล	กรรมการ
5. นายนิคม	เตชะพนาลัย	กรรมการ

คณะกรรมการศึกษา

1. นายสาย์ณต์	เตชะพนาลัย	ประธาน
2. นายอนุชา	เตชะพนาลัย	เลขา
3. นายสมเกียรติ	เตชะพนาลัย	กรรมการ
4. นายเกาะ	เตชะพนาลัย	กรรมการ
5. นายเน้ง	เตชะพนาลัย	กรรมการ

รูปที่ 5.1 โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านบวักจัน

หลังจากที่ได้คัดเลือกคณะกรรมการแล้ว ทีมวิจัยได้จัดฝึกอบรมคณะกรรมการของกลุ่ม เพื่อให้คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวักจันได้มีความรู้ และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน เพื่อจะนำความรู้ที่ได้มาไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม หลังจากที่ได้ทดลองดำเนินงานมาได้ระยะเวลาหนึ่งแล้ว การอบรมครั้งนี้ นอกจากจะมีเจ้าหน้าที่ของชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด (สาขาภาคเหนือ) มาเป็นวิทยากรแล้ว ทีมวิจัยยังได้เชิญผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับสหกรณ์เครดิตยูเนียน เพื่อมาแลกเปลี่ยนความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่คณะกรรมการกลุ่มด้วย เมื่อได้รับการฝึกอบรมแล้วคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ก็เริ่มปฏิบัติหน้าที่ และมีการประชุมหารือกันเป็นประจำทุกเดือน โดยจะเน้นเรื่องการประชุมสัมพันธ์กลุ่มให้แก่สมาชิกและผู้สนใจ จนทำให้จำนวนของสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกเดือน เมื่อถึงกำหนดวันออกรับเงิน คณะกรรมการแต่ละฝ่ายจะทำงานกันหนักโดยเฉพาะற்றுญิก เพราะจะต้องออกไปเสิร์ฟรับเงินให้กับสมาชิกทุกครั้งที่มีการจัดเก็บเงินค่าหุ้น เมื่อครบทุกคนแล้วற்றுญิกจะทำการลงบัญชีต่างๆ และจัดทำรายงานฐานะการเงินของกลุ่มทุกเดือน เพื่อจัดส่งให้กับชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด เพื่อที่ทางชุมนุมฯ จะได้นำผลดังกล่าวมาพิจารณาดูความเข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งหากมีความต่อเนื่องและมีฐานะการเงินมั่นคงก็จะพิจารณาจดทะเบียนเป็นสมาชิกสมทบต่อไป

จากการสอบถามคณะกรรมการกลุ่มพบว่าการทำงานมีปัญหาบ้าง เพราะยังไม่ค่อยคุ้นเคย แต่คาดว่าจะสามารถทำได้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ คณะกรรมการทุกคนค่อนข้างจะมีความตั้งใจสูง และสมาชิกส่วนใหญ่ก็ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมด้วย อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นช่วงที่เริ่มต้นแต่ผลของการดำเนินงานก็อยู่ในเกณฑ์ที่ดี โดยจะสังเกตได้จากผลการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1 แสดงผลการดำเนินงานของกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวกจั่น

เดือนปี	จำนวนทุนเรือนหุ้น (บาท)	อัตราการเปลี่ยนแปลง	จำนวนสมาชิก	อัตราการเปลี่ยนแปลง
ส.ค.44	990	-	33	-
ก.ย.44	3,490	+ 2,200	42	+ 9
ต.ค.44	5,690	+ 2,200	55	+ 13
พ.ย.44	6,780	+ 1,090	62	+ 7
รวม	6,780		62	

ที่มา : จากการสำรวจ

จากการสำรวจผลการดำเนินงานของกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวกจั่น (ตารางที่ 5.1) ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจะเห็นได้ว่า ปริมาณของทุนเรือนหุ้นเพิ่มขึ้นทุกเดือน และจำนวนสมาชิกก็เพิ่มขึ้น แม้ว่าปริมาณทุนเรือนหุ้นจะยังไม่สูงมากนัก แต่เมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกแล้ว ผลการดำเนินงานเป็นที่น่าพอใจ กล่าวคือ ผลการดำเนินงานของกลุ่มมีการขยายตัวทุกเดือน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามคณะกรรมการก็ยังคงต้องทำงานกันอย่างหนักและด้วยความเสียสละต่อไป โดยเฉพาะคณะกรรมการศึกษาจะต้องประชาสัมพันธ์กลุ่ม เพื่อเพิ่มจำนวนสมาชิก ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มปริมาณเงินทุนของกลุ่มให้พอเพียง เมื่ออยู่ในระดับที่เพียงพอก็จะได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิก เพื่อที่จะนำไปเป็นทุนประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายในชีวิตประจำวันต่อไป หากกลุ่มสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง กลุ่มก็จะสามารถก้าวไปสู่ขั้นตอนของการเป็นกลุ่มสหภาพได้ในระยะเวลาอันใกล้

(1.1) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของกลุ่ม

จากการศึกษากลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวกจั่นที่ผ่านมาพบว่า กลุ่มมีปัจจัยที่ส่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลว ดังต่อไปนี้

1) **จุดแข็ง (Strengths)** ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาจุดแข็งของกลุ่มก็คือ กลุ่มมีผู้นำที่มีความเข้มแข็งและเสียสละ รวมถึงคณะกรรมการกลุ่มมีความมุ่งมั่นและร่วมมือกันที่จะพัฒนากลุ่มของตนเองเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง นอกจากนี้จุดแข็งอีกประการหนึ่งก็คือ คณะกรรมการกลุ่มเป็นคนรุ่นใหม่ และอายุน้อยทำให้มีความมุ่งมั่นสูง สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะความเหนียวแน่นของคณะกรรมการและสมาชิกที่เห็นความตั้งใจทำงานของคณะกรรมการและพร้อมที่จะผลักดันให้กลุ่มมีการพัฒนาต่อไป

2) **จุดอ่อน (Weaknesses)** แม้ว่ากลุ่มจะมีผู้นำและคณะกรรมการที่ทำงานอย่างเต็มที่ แต่ปัญหาหนึ่งก็คือปริมาณเงินทุนของกลุ่มที่ยังน้อยอยู่ สมาชิกส่วนใหญ่มีฐานะยากจนการสะสมหุ้นก็ยังทำได้ไม่มาก กอปรกับมีความต้องการที่จะกู้เพื่อไปใช้จ่ายหรือนำไปลงทุนประกอบอาชีพ จุดอ่อนประการสำคัญคือ นอกจากสมาชิกจะมีฐานะยากจนแล้ว กองทุนในหมู่บ้านก็มีอีกนับสิบกองทุน คนหนึ่งก็จะไปสมาชิกอยู่หลายกลุ่ม เมื่อถึงวันที่จะต้องสะสมหุ้นก็จะต้องจ่ายค่าหุ้นหลายหุ้น ทำให้การหมุนเวียนเงินเป็นไปอย่างติดขัด ส่งผลกระทบต่อปริมาณเงินทุนของกลุ่มเครดิตยูเนียนด้วย

3) **โอกาส (Opportunities)** การพัฒนาของกลุ่มเป็นไปอย่างต่อเนื่อง หากสามารถเพิ่มจำนวนสมาชิก และเพิ่มเงินทุนของกลุ่มให้สูงขึ้น กลุ่มก็จะสามารถปล่อยเงินกู้ได้ และจะทำให้กลุ่มมีรายได้จากดอกเบี้ยเงินกู้ ฐานะการเงินของกลุ่มก็จะเข้มแข็งขึ้น ทำให้มีโอกาสที่จะได้รับการจดทะเบียนเป็นกลุ่มสหภาพ และจะได้รับสวัสดิการต่างๆ จากชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนมากมาย สามารถสร้างความมั่นคงให้แก่สมาชิก นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ต้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือ โดยเฉพาะการอบรมเพิ่มเติมในเรื่องต่างๆ เช่น การทำบัญชี การบริหารงาน เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างให้กลุ่มมีความเข้มแข็งต่อไป

4) **อุปสรรค (Threats)** อุปสรรคสำคัญที่กลุ่มจะต้องเผชิญก็คือ ความคาดหวังของผู้ที่อยู่ในชุมชน ถ้ามีคนหวังดีก็จะสนับสนุนเกื้อกูลกลุ่ม แต่ถ้าหวังร้ายก็จะคอยแต่ทำลาย และมักจะรอความล้มเหลวของกลุ่ม ดังนั้นตัวกลุ่มเองก็ต้องพิสูจน์ให้ชุมชนทราบด้วยการพัฒนากลุ่มให้สามารถเป็นที่พึ่งของสมาชิก เมื่อสมาชิกมีความมั่นคง บุคคลรอบข้างก็จะเห็นในคุณค่าและก็จะเข้าร่วมกลุ่มต่อไป

(1.2) กลยุทธ์ในการพัฒนากลุ่ม

เป้าหมายของกลุ่มคือการพัฒนาไปสู่การเป็นสมาชิกสมทบ แต่เนื่องจากยังเป็นกลุ่มที่เพิ่งเริ่มจัดตั้ง ดังนั้นคณะกรรมการกลุ่มจะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้โดยเฉพาะการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยเฉพาะความรู้ทางการบริหารจัดการ และความรู้ในเรื่องระบบบัญชี คณะกรรมการควรจะทำแผนงานการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเมื่อผ่านพ้นช่วงแรกไป ปัญหาในการบริการงานก็จะลดน้อยลง เพราะได้เพิ่มทักษะอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว สหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จมักจะเน้นในเรื่องของการฝึกอบรมอยู่เสมอ นอกจากแผนงานแล้ว การกำหนดกฎระเบียบที่จะนำมาใช้กับกลุ่ม จะต้องมีความเข้มงวด เพื่อป้องกันการหย่อนยานของสมาชิก ให้รู้จักการรับผิดชอบตนเอง และปลูกฝังจิตสำนึก เพื่อสร้างความจงรักภักดีต่อกลุ่มของตน

(2) กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านผาแตก

กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านผาแตกก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ตั้งขึ้นใหม่ เนื่องจากไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบกองทุนหมู่บ้านที่มีอยู่ให้เป็นรูปแบบเครดิตยูเนียนได้ เพราะกองทุนส่วนใหญ่ ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น คณะกรรมการกลุ่มซึ่งนำโดยผู้ใหญ่บ้าน และครู มีความต้องการที่จะก่อตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้นในหมู่บ้านเพราะเคยทราบหลักการของสหกรณ์เครดิตยูเนียนมาบ้างแล้ว กอปรกับเป็นช่วงที่โครงการวิจัยได้เข้าไปพัฒนากลุ่มออมทรัพย์พอดี คณะกรรมการกลุ่มจึงได้ตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการ และได้เลือกหมู่บ้านผาแตกเป็นพื้นที่จัดตั้ง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านใหญ่มีประชากรอาศัยอยู่มาก หากจัดตั้งที่หมู่บ้านผาแตก อาจจะมีเหมาะสมกว่า ดังนั้นผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นแกนนำในการก่อตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้น โดยใช้ชื่อว่า "กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านผาแตก" เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2544 โดยมีสมาชิกเริ่มก่อตั้งจำนวน 27 คน มีเงินสะสมหุ้นเริ่มแรก 630 บาท และมีทุนดำเนินงานเริ่มแรกจำนวน 1,170 บาท กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านผาแตกเป็นกลุ่มประเภทสะสม และอยู่ในระหว่างการพัฒนาทดลองสะสม ซึ่งเมื่อกลุ่มมีทุนดำเนินงานเพิ่มมากขึ้นก็จะมีการปล่อยเงินกู้ต่อไป

ในด้านการจัดการกลุ่มหลังจากที่ได้มีการเริ่มสะสมหุ้นแล้ว สมาชิกก็ได้เลือกคณะกรรมการเข้าไปดำเนินงาน ประกอบด้วยคณะกรรมการจำนวน 15 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ นายบอน มูลหน่อ เป็นประธานกลุ่ม ส่วนคณะกรรมการที่เหลือก็จะช่วยกันบริหารงาน และยังไม่ได้

แยกเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพราะคณะกรรมการของกลุ่มยังไม่ค่อยเข้าใจในการบริหารงานกลุ่ม อย่างไรก็ตามก็คิดเพื่อเพิ่มทักษะในการบริหารงานให้พอที่จะบริหารงานได้ ทีมวิจัยได้จัดการฝึกอบรมให้แก่กลุ่ม ซึ่งหลังจากที่ได้ฝึกอบรมแล้ว คณะกรรมการเริ่มมีความเข้าใจบ้าง แต่ก็ผลก็ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ โดยจะสังเกตได้จากการลงบันทึกประจำวันยังมีปัญหาติดขัด และการประชาสัมพันธ์กลุ่มยังน้อยอยู่เนื่องจากคณะกรรมการบางคนยังไม่เข้าใจในหลักการอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการจะยังไม่ค่อยสมบูรณ์ แต่ในด้านของผู้นำและสมาชิก มีความกลมเกลียวกันเป็นอย่างมาก ผู้นำกลุ่มตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ สร้างความน่าเชื่อถือให้แก่สมาชิก ในส่วนของสมาชิกเมื่อมีความศรัทธาในตัวผู้นำแล้ว ความรับผิดชอบต่อกฎก็ตามมา ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ผลการดำเนินงานอยู่ระดับน่าพอใจ (ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 แสดงผลการดำเนินงานของกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านผาแตก

เดือน/ปี	จำนวนทุนเรือนหุ้น (บาท)	อัตราการเปลี่ยนแปลง	จำนวนสมาชิก	อัตราการเปลี่ยนแปลง
ก.ย.44	630	-	27	-
ต.ค.44	1,890	+ 1,260	36	+ 9
พ.ย.44	2,870	+ 980	47	+11
รวม	2,870		47	

ที่มา : จากการสำรวจ

(2.1) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของกลุ่ม

แม้ว่ากลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านผาแตกจะได้นำรูปแบบการออมทรัพย์ที่ดีไปทดลองใช้ แต่ระดับของการพัฒนายังน้อยกว่ากลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวกัน ซึ่งปัจจัยที่ส่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลว มีดังต่อไปนี้

1) จุดแข็ง (Strengths) ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาจุดแข็งของกลุ่มที่เห็นได้ชัดก็คือ กลุ่มมีผู้นำที่มีความเข้มแข็งและเสียสละ ความมุ่งมั่นสูง โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มก็ทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนในขณะเดียวกัน ดังนั้นกลุ่มมีโอกาที่จะได้รับการยอมรับสูง เพราะชาวบ้านในพื้นที่จะมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำชุมชนสูง และพร้อมที่จะผลักดันให้กลุ่มมีการพัฒนาต่อไป

2) จุดอ่อน (Weaknesses) แม้ว่าการกลุ่มจะมีผู้นำที่เข้มแข็ง แต่ในส่วนของคณะกรรมการบางคนยังไม่มีความเข้าใจในหลักการที่แท้จริงการทำงานจึงไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ กอปรกับคณะกรรมการบางคนมีการศึกษาน้อย จึงทำให้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ มีปัญหาพอสมควร แต่

อย่างไรก็ดีหากได้รับการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้มีการเพิ่มทักษะ และสามารถสร้างความเข้าใจได้มากขึ้น นอกจากนี้จุดอ่อนอีกประการคือ สมาชิกส่วนใหญ่มีฐานะยากจนการสะสมหุ้นก็ยังทำได้ไม่มาก จึงทำให้การเพิ่มปริมาณหุ้นเป็นไปได้ช้า

3) โอกาส (Opportunities) ความกลมเกลียวของสมาชิกกับผู้นำกลุ่มมีค่อนข้างมากดังนั้นโอกาสที่จะกระตุ้นปริมาณเงินทุน โดยการเพิ่มหุ้นทำได้ไม่ยากนัก เมื่อปริมาณเงินทุนเพิ่มขึ้นก็จะสามารถปล่อยเงินกู้ กลุ่มก็จะมีรายได้ โอกาสสำคัญอีกประการคือ เมื่อกลุ่มเข้าร่วมกระบวนการเครดิตยูเนียนแล้ว เครือข่ายของสหกรณ์เครดิตยูเนียนมีอยู่มากมาย ดังนั้นกลุ่มมีโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะด้านเงินทุน และการฝึกอบรม

4) อุปสรรค (Threats) อุปสรรคที่สำคัญคือ สภาพพื้นที่ของกลุ่มอยู่ห่างไกลการสื่อสารลำบาก ดังนั้นการติดตามผลของหน่วยงานมีรับผิชอบดูแล จึงทำได้ไม่ทั่วถึง เมื่อทำให้ขาดความต่อเนื่อง อาจส่งผลทำให้การพัฒนาไม่ดีเท่าที่ควร

(2.2) กลยุทธ์ในการพัฒนากลุ่ม

จุดอ่อนที่สุดของกลุ่มคือคณะกรรมการของกลุ่มทำงานไม่เต็มที่ ดังนั้นกลุ่มจะต้องได้รับการฝึกอบรมและเพิ่มทักษะ อย่างสม่ำเสมอ วิธีการเพิ่มประสิทธิภาพที่ดีที่สุด คือการศึกษาจากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งมีอยู่มากมาย การศึกษาดูงานจะทำให้ คณะกรรมการกลุ่มได้ทราบวิธีการแก้ไขปัญหา ซึ่งโดยส่วนใหญ่สหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จแล้วก็พร้อมที่จะช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ดังนั้นคณะกรรมการกลุ่มไม่ควรจะอยู่กับที่ แต่จะต้องกระตุ้นตัวเองให้มีความตื่นตัวและแสวงหาประสบการณ์เพิ่มเติมเพื่อมาใช้ในการพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งต่อไป

5.3.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่

กลุ่มเครดิตยูเนียนที่ได้จัดตั้งขึ้นใหม่ทั้ง 2 กลุ่มนั้น ในระยะแรกยังไม่สามารถที่จะดำเนินงานได้เนื่องจากคณะกรรมการยังไม่มีความรู้ที่เพียงพอ ดังนั้นเพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม กระบวนการพัฒนาขั้นต่อไปจำเป็นต้องจัดฝึกอบรมคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่ได้เลือกให้เข้ามาบริหารงาน ให้เกิดความรู้ความเข้าใจเพื่อที่จะสามารถนำไปบริหารจัดการกลุ่มของตนเองได้ สำหรับการจัดฝึกอบรมทีมผู้วิจัยได้เชิญวิทยากรจากชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่ง

ประเทศไทย จำกัด (สาขาภาคเหนือ) มาให้ความรู้กับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ นอกจากนี้ทีมผู้วิจัยยังได้เรียนเชิญผู้ที่มีประสบการณ์ตรงจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านศรีงาม จำกัด มาช่วยเป็นวิทยากรและถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่คณะกรรมการกลุ่มเครดิตยูเนียน เพื่อที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนได้ สำหรับเนื้อหาวิชาที่ใช้ในการฝึกอบรมได้ใช้รูปแบบการฝึกอบรมคณะกรรมการของสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นหลัก ซึ่งทั้งนี้การใช้หลักสูตรในการฝึกอบรมจะเป็นหลักสูตรที่เป็นสากลมีมาตรฐานแบบเดียวกัน สามารถใช้ได้กับกลุ่มเครดิตยูเนียนทุกกลุ่ม โดยรูปแบบของหลักสูตรที่ใช้มีดังนี้

(1) การฝึกอบรมคณะกรรมการ

การฝึกอบรมให้แก่คณะกรรมการของกลุ่มเครดิตยูเนียนนั้น ได้แยกเป็นการฝึกอบรมให้แก่คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการดำเนินการ ประกอบไปด้วย คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการศึกษา และคณะกรรมการเงินกู้ เนื้อหาของการอบรมจะเน้นในเรื่องของการแบ่งหน้าที่ของฝ่ายต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วยกรรมการที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสม จำนวนไม่เกินที่ระบุไว้ในข้อบังคับ เพื่อจัดแบ่งหน้าที่ในการปฏิบัติงานเป็น 3 คณะ โดยหน้าที่ส่วนใหญ่ที่คณะกรรมการจะต้องปฏิบัติคือ

(1.1) คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่ดำเนินการในเรื่องการรับสมัคร การออก จากสมาชิก การกำหนดกฎระเบียบ การดูแลเอกสารต่างๆ การจัดการเกี่ยวกับการกู้เงิน การรับเงิน การจ่ายสะสมหุ้น เป็นต้น

(1.2) คณะกรรมการเงินกู้ มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยเกี่ยวกับการให้กู้เงินของสมาชิกเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ขอกู้ ตรวจสอบดูแลในหลักประกันของสมาชิก ดูแลการชำระหนี้ของสมาชิกให้เป็นไปตามกฎระเบียบและข้อกำหนดในสัญญา และสอบสวนลูกหนี้ในกรณีผิดสัญญา เป็นต้น

(1.3) คณะกรรมการศึกษา มีหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิก และผู้สนใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการของเครดิตยูเนียน ประชาสัมพันธ์กลุ่มให้บุคคลภายนอกทราบถึงผลงานของกลุ่ม และศึกษาติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะได้มาแนะนำให้แก่สมาชิก เป็นต้น

(1.4) คณะผู้ตรวจสอบกิจการ มีหน้าที่ในการตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น ตรวจสอบเอกสารทางการเงิน หลักฐานการกู้เงิน ตรวจสอบการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงาน และงบประมาณ เป็นต้น

นอกจากนี้หลักสูตรของการฝึกอบรมยังเน้นในเรื่องอื่นๆ ที่นอกเหนือจากหน้าที่ที่พึงปฏิบัติของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เช่น จากหน้าที่ของความสัมพันธ์ของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือ บทบาทของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เป็นต้น

(2) การอบรมทางด้านบัญชี

นอกจากการฝึกอบรมบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ แล้ว ในการฝึกอบรมครั้งนี้ยังได้แยกการฝึกอบรมทางการบัญชีออกไปต่างหาก โดยให้เหรียญกษาปณ์ และเลขานุการกลุ่ม เข้ารับการฝึกอบรม และฝึกหัดการลงบัญชีตามหลักการสหกรณ์เครดิตยูเนียน ทำให้ได้ทราบถึงหลักการลงบัญชี การแยกประเภททรัพย์สินตามหมวดบัญชีต่าง ๆ ซึ่งหมวดทางบัญชีได้แบ่งออกเป็น 5 หมวดด้วยกันคือ

1) หมวดทรัพย์สิน

ทรัพย์สิน คือ สิ่งของหรือส่วนที่สหกรณ์เครดิตยูเนียน หรือกลุ่มเครดิตยูเนียนเป็นเจ้าของ

- 1.1) ทรัพย์สินหมุนเวียน เป็นทรัพย์สินที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ภายใน 1 ปี เช่น ลูกหนี้เงินกู้ เงินฝากธนาคาร ดอกเบี้ยค้างรับ ฯลฯ
- 1.2) ทรัพย์สินถาวร เป็นทรัพย์สินที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้มากกว่า 1 ปี เช่น ที่ดิน อาคารสถานสำนักงาน ฯลฯ
- 1.3) ทรัพย์สินอื่นๆ เป็นทรัพย์สินที่นอกเหนือจากทรัพย์สินหมุนเวียน และทรัพย์สินถาวร เช่น ลิขสิทธิ์ต่าง ๆ

2) หมวดหนี้สิน

หนี้สินเป็นส่วนที่สหกรณ์เครดิตยูเนียน หรือกลุ่มเครดิตยูเนียนมีพันธะต้องชำระคืนให้กับบุคคล หรือนิติบุคคล ซึ่งแบบเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- 2.1) หนี้สินหมุนเวียน เป็นหนี้สินที่สหกรณ์เครดิตรายเดือน หรือกลุ่มเครดิตรายเดือนต้องชำระคือ จ่ายคือ ภายใน 1 ปี เช่น เงินรับฝากออมทรัพย์
- 2.2) หนี้สินระยะยาว เป็นหนี้สินที่สหกรณ์เครดิตรายเดือน หรือกลุ่มเครดิตรายเดือนต้องชำระคืน จ่ายคืนมากกว่า 1 ปี เช่น เงินกู้ระยะยาว
- 2.3) หนี้สินอื่น ๆ

3) หมวดทุน

ทุน เป็นส่วนที่สหกรณ์เครดิตรายเดือน หรือกลุ่มเครดิตรายเดือนใช้ในการดำเนินงาน รวมไปถึงเงินปันผลด้วย ซึ่งทุนต่าง ๆ ได้มาจาก

- 3.1) ทุนเรือนหุ้น (สมาชิก)
- 3.2) ทุนสำรอง (การจัดสรรสุทธิประจำปี)
- 3.3) ทุนการศึกษา (การจัดสรรสุทธิประจำปี)
- 3.4) ทุนสำรอง (การจัดการสุทธิประจำปี)

4) หมวดรายได้

รายได้ของสหกรณ์เครดิตรายเดือน หรือกลุ่มเครดิตรายเดือนเป็นผลที่ได้จากการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นดอกเบี้ยเงินกู้ และที่เหลือก็อาจจะมาจากรายได้ประเภทอื่น ๆ

5) หมวดรายจ่าย

รายจ่ายของสหกรณ์เครดิตรายเดือน หรือกลุ่มเครดิตรายเดือนเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน เช่น ค่าเอกสาร ค่ารับรอง ค่าพาหนะ ฯลฯ แต่เงินปันผลไม่ใช่ค่าใช้จ่ายเอกสารในทางบัญชีที่สหกรณ์เครดิตรายเดือน หรือกลุ่มเครดิตรายเดือนจะต้องมีการจัดทำอยู่เป็นประจำ โดยเหรียญกษาปณ์ของกลุ่ม หรือบางแห่งอาจจะให้เลขานุการช่วยทำ และจะต้องจัดเก็บเอกสารไว้เพื่อให้หน่วยที่รับผิดชอบเข้ามาตรวจสอบ หรือให้สมาชิกที่สงสัยเข้าสอบถามและตรวจสอบได้ เอกสารทางบัญชีต่าง ๆ ได้แก่

- ใบสำคัญรับเงิน (ร)
- ใบสำคัญจ่าย (จ)
- สมุดประจำตัวสมาชิก
- ทะเบียนหุ้น และบัญชีเงินกู้ (ย.ส.1)
- บัญชีรวมรับประจำวัน (ร.ว.)
- บัญชีรวมจ่ายประจำวัน (ร.จ.)

- บัญชีเงินสด และแยกประเภท (ส.ย.)
- บัญชีแยกประเภททั่วไป (ส.ย. 2)
- รายงานฐานะทางเงินประจำเดือน (ส่งให้ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียน สาขาภาค ตรวจสอบประจำทุกเดือน)
- บัญชีต่าง ๆ เช่น บัญชีวัสดุสำนักงาน

ทั้งหมดนี้เป็นหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมกับคณะกรรมการกลุ่มเครดิตยูเนียน แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มเครดิตยูเนียนที่จัดตั้งขึ้นยังเป็นกลุ่มที่ใหม่ หรือเป็นกลุ่มที่เริ่มต้นดังนั้นในการฝึกอบรมจึงต้องประยุกต์เนื้อหาเพื่อความเหมาะสม และเมื่อกลุ่มเติบโตขึ้นก็จะเพิ่มเนื้อหาให้เข้มข้น โดยยึดหลักสูตรการฝึกอบรมคณะกรรมการนี้เป็นสำคัญ นอกจากการฝึกอบรมจากเนื้อหาแล้วการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงจากประธานสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่ประสบความสำเร็จแล้ว ก็ถือเป็นประสบการณ์ที่มีค่า เพราะสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จแล้วก็มีจุดเริ่มต้นจากกลุ่มเครดิตยูเนียนเล็กๆ เหมือนกัน ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มระยะแรก ๆ จะต้องประกอบด้วย 2 สิ่งคือ ประการแรกจะต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ และประการที่สองจะต้องมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จแล้ว ซึ่งหากเข้าสู่กระบวนการเครดิตยูเนียนแล้วเครือข่ายของเครดิตยูเนียนนั้นมียูมามากมาย และพร้อมที่จะยื่นมือให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน

5.4 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบได้

หลังจากที่ทีมวิจัยได้เข้าไปทำความเข้าใจและเสนอแนะแนวทางการปรับเปลี่ยนรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ไปสู่รูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนแล้วพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่ไม่สามารถที่จะดำเนินการเปลี่ยนรูปแบบไปสู่รูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนได้ ซึ่งปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบได้มีดังนี้

5.4.1 ผู้นำชุมชน ปัญหาผู้นำชุมชนไม่ให้การสนับสนุน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สมาชิกไม่มีความมั่นใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักการเครดิตยูเนียนไปเผยแพร่เป็นสิ่งที่ใหม่สำหรับชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านยังไม่มีความเชื่อมั่น ส่วนใหญ่กลัวจะถูกหลอกหลวง เพราะการออมทรัพย์จะต้อง

เกี่ยวข้องกับเงิน นอกจากนี้เมื่อผู้นำชุมชนไม่ได้เป็นแกนนำในการตัดสินใจแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ ยิ่งขาดความเชื่อมั่น เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่จะมีความเชื่อมั่นในผู้นำชุมชนของตนเองสูง และมักจะเชื่อการตัดสินใจของผู้นำชุมชนเป็นหลัก เมื่อชาวบ้านไม่มีความมั่นใจ ก็จะรอดูไปก่อน หรือบางกลุ่มก็จะรอกจนกลุ่มประสบความสำเร็จก่อนจึงตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิก ดังนั้นหากผู้นำชุมชนเป็นแกนนำในการจัดตั้งแล้ว การพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์จะขยายตัวมากกว่านี้ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะเชื่อผู้นำชุมชน

5.4.2 คณะกรรมการ ความพร้อมของคณะกรรมการก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มยังมีรูปแบบการดำเนินงานแบบเดิม เนื่องจากการจัดการกลุ่มออมทรัพย์นั้นเป็นรูปแบบการบริหารงานแบบธรรมชาติคือบริหารจัดการแบบตามความเข้าใจไม่มีแบบแผนที่ชัดเจน เช่น กรณีของกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านขุนแปะ เป็นการบริหารแบบง่าย เมื่อทีมวิจัยเสนอรูปแบบการจัดการแบบใหม่ที่ชัดเจนกว่า แต่คณะกรรมการก็ไม่สามารถที่จะเข้าร่วมได้เนื่องจาก คณะกรรมการของเครดิตยูเนียนนั้นจะต้องทำงานอย่างจริงจัง และจะต้องได้รับการอบรมอย่างสม่ำเสมอ คณะกรรมการจะต้องมีความเสียสละ ทางคณะกรรมการกลุ่มเองก็ไม่มีเวลาพอที่จะดูแลกลุ่มอย่างจริงจังจึงตัดสินใจที่จะใช้รูปแบบเดิมมากกว่า

5.4.3 สมาชิก สมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของเครดิตยูเนียนเนื่องจากคณะกรรมการไม่สามารถที่จะชี้แจงเกี่ยวกับหลักการของสหกรณ์เครดิตยูเนียนให้แก่สมาชิกได้ เมื่อสมาชิกไม่เข้าใจในหลักการก็มีความเชื่อที่ผิดและจะไม่ยอมเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสหกรณ์เครดิตยูเนียน นอกจากนี้สมาชิกยังไม่ต้องการที่จะปฏิบัติตามการจัดการกลุ่มที่เคร่งครัดกว่าแบบเดิมซึ่งง่ายกว่า ปัญหาประการสำคัญคือสมาชิกบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมประชุม จึงทำให้กลุ่มไม่สามารถตัดสินใจแทนได้

5.4.4 หน่วยงานที่รับผิดชอบกลุ่ม เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่กลุ่มไม่สามารถที่จะเปลี่ยนรูปแบบได้แม้ว่ากลุ่มจะมีความสนใจที่จะเปลี่ยนรูปแบบก็ตาม เช่น กรณีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่หลอด เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการส่งเสริมโดยหน่วยงานของรัฐ คือกรมการพัฒนาชุมชน แต่ไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบได้เพราะกลุ่มยังอยู่ในความรับผิดชอบจากหน่วยงานของรัฐอยู่ ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มเกรงว่าหากยกเลิกกลุ่มเดิมอาจจะได้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอีก นอกจากนี้กลุ่มที่จัดตั้งโดยเอกชนก็ไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบได้เพราะกลุ่มจะให้ความสำคัญกับผู้ก่อตั้งมาก หน่วยงานที่มีความรับผิดชอบเหล่านี้แม้ว่าจุดประสงค์หลักต้องการที่จะช่วยเหลือชาวบ้าน ให้ได้รับโอกาส แต่ในความเป็นจริงแล้วองค์กรต่างๆ กลับเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์

เพราะทำให้กลุ่มต้องยึดติดอยู่กับหน่วยงานดังกล่าว จนทำให้บางกลุ่มไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เพราะต้องการเพียงความช่วยเหลือจากผู้อื่นโดยไม่ยอมพึ่งตนเอง

5.4.5 การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีรูปแบบการบริหารจัดการที่เคร่งครัดกว่า กลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ จึงทำให้ส่วนใหญ่ตัดสินใจจากรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์เดิมไว้ เนื่องจากต้องการจัดการกลุ่มในแบบที่ง่ายไม่ซับซ้อน

5.5 ปัจจัยที่ทำให้การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ประสบความสำเร็จ

จากการศึกษากลุ่มออมทรัพย์ตัวอย่าง พบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มออมทรัพย์สามารถเปลี่ยนรูปแบบและพัฒนาไปข้างหน้าได้อย่างต่อเนื่องประกอบไปด้วย

5.5.1 ผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง ผู้นำกลุ่มในที่หมายถึงประธานกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์ที่มีผู้นำเข้มแข็งจะช่วยให้กลุ่มสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ไปได้โดยง่าย นอกจากนี้ การมีผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน คอยให้การสนับสนุนส่งเสริมอีกแรงหนึ่งจำทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามแม้ว่าการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จะถูกขัดขวางโดยผู้นำชุมชนแต่การมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งก็ทำให้กลุ่มสามารถผ่านพ้นปัญหาไปได้ ทั้งนี้และทั้งนั้นจะต้องมีองค์ประกอบอื่นมาช่วยเสริมอีกด้วย

5.5.2 คณะกรรมการจะต้องเสียสละ นอกจากจะมีผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็งแล้ว คณะกรรมการกลุ่มจะต้องช่วยกันทำงาน มีความเสียสละ และมีเวลาที่จะเข้าร่วมอบรม หรือจะต้องมีการประชุมปรึกษาหารือปัญหาต่างๆ อยู่เป็นประจำ กลุ่มใดที่คณะกรรมการเกี่ยวกันทำงานไม่มีความเสียสละ ถึงแม้จะมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง กลุ่มดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาต่อไปได้ ดังนั้นคณะกรรมการกลุ่มจะต้องมีการเสียสละ และจะต้องมีคุณธรรมประกอบด้วย จึงจะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้

5.5.3 สมาชิกจะต้องเข้าใจหลักการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างดี สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจหลักการดำเนินงานของกลุ่มอย่างแท้จริง เข้ามาเป็นสมาชิกเพราะมีเพื่อนบ้านชักชวนหรือผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่มขอร้องให้เข้าเป็นสมาชิก หากสมาชิกกลุ่มใดมีความรู้ความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของกลุ่มอย่างแท้จริง ก็จะทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งทั้งนี้การที่สมาชิกจะเข้าใจหลักการดำเนินงานของกลุ่มได้ คณะกรรมการกลุ่มจะต้องหมั่นให้ความรู้แก่สมาชิก หรือต้องรายงานผลการดำเนินงานของกลุ่มให้สมาชิกทราบอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้สมาชิก

กลุ่มจะต้องมีความไว้วางใจในการบริหารงานของคณะกรรมการ มีความศรัทธาต่อหลักการของกลุ่ม และพร้อมที่จะฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคไปด้วยกัน

5.5.4 มีการบริหารจัดการที่ดี กลุ่มใดที่มีผู้นำเข้มแข็ง คณะกรรมการเสี่ยสละ และสมาชิกมีความศรัทธาต่อกลุ่ม อีกสิ่งหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือ การมีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี จากการศึกษาทำให้เห็นว่า รูปแบบที่เหมาะสมของสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้นทำให้กลุ่มที่นำเอารูปแบบการบริหารจัดการของสหกรณ์เครดิตยูเนียนไปใช้ สามารถประสบความสำเร็จได้ดีกว่ากลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่มีการบริหารจัดการที่ดี เมื่อปริมาณเงินทุนของกลุ่มเพิ่มมากขึ้น ระบบบัญชีไม่สามารถตรวจสอบได้ การรับจ่ายเงินก็ไม่มีเอกสารทางการเงินที่ถูกต้องให้ตรวจสอบได้ จะทำให้สมาชิกขาดความเชื่อมั่น ในที่สุดก็จะถอนเงินออกไปและจะทำให้กลุ่มล้ม ดังนั้นกลุ่มออมทรัพย์ใดที่มีหลักการบริหารจัดการที่ดี มีระบบบัญชีที่เป็นสากลสามารถตรวจสอบได้ การรับจ่ายเงินมีเอกสารทางการเงินที่ถูกต้องมีการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกและคณะกรรมการที่รับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอจะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งสามารถที่จะพัฒนาต่อไปได้อย่างเป็นระบบ

โครงการหลวง

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุป

6.1.1 สถานการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาการพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์ในเขตพื้นที่โครงการหลวง โดยการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยใช้วิธีการประชุมชี้แจงและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ หลังจากนั้นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์และสมาชิกที่สนใจได้ตัดสินใจด้วยตนเองที่จะเลือกดำเนินตามรูปแบบของเครดิตยูเนียน เมื่อได้กลุ่มที่มีความสนใจแล้วก็จะเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยการฝึกอบรมคณะกรรมการเพื่อให้เข้าใจหลักการบริหารงานและสามารถปฏิบัติงานด้วยตนเองได้ ซึ่งผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

(1) ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ดังกล่าวมีความสนใจในรูปแบบของเครดิตยูเนียน แต่เนื่องจากกลุ่มยังไม่มีความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น คณะกรรมการกลุ่มยังไม่มีความพร้อมที่จะเข้าอบรม หรือสมาชิกบางส่วนเห็นด้วยกับรูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนแต่บางส่วนก็ไม่เห็นด้วย หรือบางกลุ่มก็มีหน่วยงานที่กำกับดูแลและให้การสนับสนุนกลุ่มอยู่ทำให้มีความเกรงใจและไม่กล้าที่จะทำการเปลี่ยนแปลงกลุ่ม และในบางกลุ่มมีความคิดเห็นว่าการออมทรัพย์แบบเดิมมีการบริหารงานที่ง่ายกว่า เป็นต้น เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ตัวอย่างไม่สามารถนำรูปแบบของเครดิตยูเนียนไปใช้ได้ อย่างไรก็ตามก็ตีคณะกรรมการกลุ่มส่วนใหญ่ที่มีความสนใจในหลักการและต้องการที่จะนำไปทดลองใช้ในอนาคต

(2) ยังคงรูปแบบการออมทรัพย์เดิมไว้และจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนขึ้นมาใหม่ กลุ่มที่ได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาใหม่ได้แก่ กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านบวจัน และกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านผาแตก การก่อตั้งกลุ่มใหม่เนื่องจากคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์มีความคิดเห็นว่าสมาชิกบางส่วนยังไม่สนใจในรูปแบบของเครดิตยูเนียน แต่ยังคงการที่จะออมเงินอยู่ดังนั้นถ้าหากปรับเปลี่ยนรูปแบบแล้วจะทำให้เกิดปัญหาแตกแยกขึ้นในชุมชนดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดคือ การก่อตั้งกลุ่มใหม่ ซึ่งในอนาคตเมื่อมีคนสนใจเพิ่มขึ้นก็จะถอนหุ้นกลุ่มเดิมและมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มเครดิตยูเนียน การจัดตั้งกลุ่มใหม่ถือเป็นอีกทางเลือกให้คนในชุมชน สำหรับกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่

นั้นมีการพัฒนาที่ดีขึ้น เมื่อคณะกรรมการได้รับการฝึกอบรมแล้วก็สามารถนำไปบริหารจัดการกลุ่ม และสามารถประชาสัมพันธ์กลุ่มจนทำให้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นและมีทุนดำเนินงานเพิ่มขึ้นตามลำดับ และในอนาคตอันใกล้เมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็ง ก็จะส่งผลให้สามารถจดทะเบียนเป็นสมาชิก สมทบของชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด และจะได้รับสวัสดิการสร้างความมั่นคงให้ชีวิตของสมาชิกและจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มตัวอย่างทั้งสอง กลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านผาแตกได้ผลน้อยกว่ากลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านจั่น ทั้งๆ ที่ทั้งสองกลุ่มก็ได้นำรูปแบบที่เหมาะสมไปใช้เหมือนกัน แต่ผลที่ได้กลับแตกต่างกัน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวก็แตกต่างกันออกไป เช่น ความสามารถของคณะกรรมการต่างกัน หรือ ความเข้าใจในหลักการแตกต่างกัน เป็นต้น แม้ว่าความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะทำให้ดูเหมือนว่ากลุ่มจะสามารถพัฒนาต่อไปได้หรือไม่ ซึ่งก็จะต้องอาศัยระยะเวลา ในการก้าวเดินแบบค่อยเป็นค่อยไป และต้องมีความมั่นคงด้วย

6.1.2 ปัญหาในการดำเนินงาน

กลุ่มเครดิตยูเนียนที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่นั้นยังอยู่ในระดับที่หนึ่งของรูปแบบเครดิตยูเนียน คือ อยู่ในช่วงของการสะสม และคณะกรรมการก็ยังไม่มีการประเมิน ดังนั้นการดำเนินงานยังมีปัญหาติดขัดอยู่บ้าง ซึ่งระดับของปัญหาก็มีความแตกต่างกันออกไป สามารถแยกสรุปได้ดังต่อไปนี้

(1) ปริมาณเงินทุน เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีฐานะยากจน กอปรกับจำนวนสมาชิกเริ่มจัดตั้งมีน้อยมาก เงินทุนที่ได้จากการสะสมหุ้นของสมาชิกมีน้อยมาก จึงทำให้อัตราการเจริญเติบโตของกลุ่มยังช้าอยู่

(2) สมาชิกยังไม่เข้าใจหลักการ การนำรูปแบบเครดิตยูเนียนไปใช้ถือว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชน ดังนั้นการปรับตัวหรือความเข้าใจในหลักการอย่างแท้จริงของสมาชิกยังน้อยอยู่ เมื่อสมาชิกขาดความเข้าใจก็ทำให้สมาชิกขาดความเชื่อมั่น และอาจจะทำให้สมาชิกลาออกได้

(3) ปัญหาความไม่ตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ของกรรมการ การทำงานของกรรมการเป็นแบบเสียสละ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน กอปรกับบางคนต้องประกอบอาชีพ ทำให้คณะกรรมการบางคนเกิดและขาดความตั้งใจที่จะทำงาน นอกจากนี้กรรมการบางคนก็ไม่สนใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนเท่าที่ควรต่างๆ ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้ว ดังนั้นปัญหางานหนักจึงตกอยู่กับประธาน เหรียญุก และเลขานุการเท่านั้น

(4) ปัญหาสภาพพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล การคมนาคมและการสื่อสารทำได้ลำบาก ดังนั้นจึงทำให้การดูแลของหน่วยงานที่รับผิดชอบทำได้ไม่ทั่วถึง เมื่อคณะกรรมการประสบปัญหาในการดำเนินงานก็ไม่สามารถติดต่อได้ เมื่อสะสมปัญหาไว้มากๆ บางครั้งก็ยากที่จะแก้ไขได้ทัน

(5) ปัญหากลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่สามารถจดทะเบียนเป็นกลุ่มสมทบได้ เนื่องจากระยะเวลาสั้น การดำเนินงานของกลุ่มทั้งสองเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป การพัฒนาช้า เมื่อไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งได้ก็ ไม่ได้รับการจดทะเบียนเป็นกลุ่มสมทบ และไม่สามารถสร้างหลักประกันให้กับสมาชิกได้ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อกลุ่มมีความตั้งใจ ก็จะสามารถพัฒนาให้เป็นกลุ่มสมทบได้อย่างแน่นอน

6.2 ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรหันหน้ามาร่วมกันวางแผนและหาแนวทางในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ที่มีรูปแบบเหมาะสม โดยมีเป้าหมายที่ชุมชนเป็นหลัก ไม่ต้องคำนึงว่ารูปแบบการออมทรัพย์นั้นเป็นของหน่วยงานใด อย่างไรก็ตามแม้ว่ากลุ่มเครดิตยูเนียนทั้งสองจะยังไม่ได้รับการจดทะเบียนเป็นกลุ่มสมทบได้ในระยะเวลาที่กำหนด แต่ในอนาคตอันใกล้คาดว่าจะสามารถจดทะเบียนเป็นกลุ่มสมทบได้อย่างแน่นอน ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบควรติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองจะเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย แต่ด้วยการวางพื้นฐานและวางรูปแบบการออมทรัพย์ที่เหมาะสมไว้ กลุ่มตัวอย่างก็จะสามารถดำเนินงานได้ด้วยตัวเองอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การศึกษาครั้งนี้ยังไม่ได้ศึกษาครอบคลุมไปยังพื้นที่อื่นๆ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมหรือขยายโอกาสไปยังพื้นที่ที่มีความพร้อมจนสามารถสร้างเป็นเครือข่ายได้ ผลประโยชน์ต่างๆ ก็จะเกิดแก่ชุมชน สร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีแหล่งเงินทุนที่ยั่งยืนสืบต่อไป

6.3 ข้อจำกัดของการศึกษา

ในการศึกษานี้มีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาที่สั้นเกินไป การศึกษาเกี่ยวกับชุมชนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ซึ่งจะต้องเรียนรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้นกระบวนการพัฒนากลุ่มจึงไม่สามารถทำได้ตามเป้าหมาย บางกลุ่มตัวอย่างกว่าจะตัดสินใจเข้าร่วมโครงการก็ต้องใช้เวลานาน ทำให้การวัดผลค่อนข้างจะลำบาก แต่อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นช่วงเวลาที่สั้นแต่การมอบโอกาสให้แก่

ชุมชนเป็นสิ่งที่ดี สิ่งที่ชุมชนได้รับหลังจากศึกษาครั้งนี้เสร็จสิ้น แนวทางที่จะสร้างแหล่งเงินทุนที่มีรูปแบบและสามารถพัฒนาให้เป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน เป็นสถาบันการเงินที่มีความยั่งยืนสืบต่อไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ.2530.การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท.
กรุงเทพฯ:สภาคาทอติกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กองพัฒนาเกษตรที่สูง.2544.แผนปฏิบัติงานศูนย์พัฒนาโครงการหลวง.(อัครา).
- กิ่งแก้ว อินทว้าง และคณะ.2532.การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการพัฒนาชนบท.
กรุงเทพฯ:กรมการพัฒนาชุมชน.
- จรัญ พุฒิมวงค์.2535.กระบวนการทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของกลุ่ม
ออมทรัพย์เพื่อการผลิต. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- จันทน์ สมประสงค์.2539.การจัดตั้งและบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ.
กรุงเทพฯ:ธรรมสภา
- ชาติชาย มณีกาญจน์.2534.ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน.วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด.2541.สถิติกลุ่มเครดิตยูเนียนในเขตภาคเหนือ.
(อัครา)
- เต็มใจ สุวรรณทัต.2533.นโยบายธุรกิจสหกรณ์ออมทรัพย์.หนังสือพิมพ์สหกรณ์.48(3).หน้า 33-37
ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ.2540.โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือ.(อัครา)
- ธเนศ ศรีวิชัยคำพันธ์.2542.การไม่ยอมรับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของประชาชนในเขตพื้นที่
ดำเนินการของจังหวัดเชียงใหม่.เชียงใหม่:คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุษบง ชัยเจริญ และวันชัย ธรรมสังการ.2535.ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้สตรีประสบความสำเร็จ
ทางธุรกิจ:กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย.ศูนย์วิจัยและพัฒนาสตรี มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์
- ประเจิด สิ้นทรัพย์ และคณะ.2521.การศึกษาการสะสมทุนของสตรีในจังหวัดภาคเหนือ.
กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ.มปป.นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน.(อัครา).
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.2532.การพัฒนาชนบท.กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เรื่อง สุขสวัสดิ์.2539.เกษตรกรรมกับการจัดการกองทุนพัฒนาชนบท.กรุงเทพฯ:คณะกรรมการ
เผยแพร่งและส่งเสริมงานพัฒนาชนบท
- ศิลา ฤทธิรินทร์.2532.ปัญหาหนี้สินและทางออกของเกษตรกรภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง.
วารสารทางใหม่.3(5).
- ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 5 กรมการพัฒนาชุมชน.2534.สถิติกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตในเขตภาคเหนือตอนบน.(อัครสำเนา)
- สมพงษ์ พัดปุย.2527.สภาพสิทธิของสัม.กรุงเทพฯ:สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์.
- สุทัศน์ คล่องการเขียน.2537.สหกรณ์ในพื้นที่การเกษตร.หนังสือพิมพ์สหกรณ์.52(4).หน้า 33-36
- สุวิทย์ ชีรสวัสดิ์.2533.ศักยภาพชุมชนอีสาน:กรณีศึกษาย่านฝาง จ.ขอนแก่น.ขอนแก่น:สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2540.แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ 8.(อัครสำเนา)
- อรทัย อาจอ่ำ.2531.ชุมชนเชิงวิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง.กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อดิณ ระพีพัฒน์.2530.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในภาพสังคมและวัฒนธรรม
ไทย.วารสารสังคมพัฒนา.ฉบับที่ 1 (มกราคม 2530).
- อารีย์ เชื้อเมืองพาน และธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์.2544.การพัฒนากลุ่มสะสมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ
ชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน.วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.4(3).
หน้า 58-79
- Branson,W.H.1972.Macroeconomic Theory and Policy.New York:Row Publisher.
- Glahe,F.R.1973. Macroeconomic Theory and Policy.New York:Brace Jovanovich,Inc.
- McGee,T1997.The poverty syndrome:Making out in the Sotheast Asian City.New York.
- Portes,A and Walton,J.1981.Lobour,Class and The International System.New Tork.
- Robert,B.1978.Cities of Peasants:The Political Economy of Urbanization in The Third
World.London.